

Begeistring og glemsel

En resepsjonsstudie av Regine Normanns forfatterskap

Oda Torbjørnsen



NOR4394 – Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, litteraturvitenskap

Nordisk litteratur (Nordiske studier)

Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo

Vår 2022

Sammendrag

I denne masteroppgaven tar jeg utgangspunkt i et stort antall anmeldelser av tre av Regine Normanns bøker fra tre ulike tiår i hennes forfatterskap: *Krabvaag* (1905), *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930). Jeg undersøker hva som i særlig grad vektlegges i vurderingene av disse tre verkene, samtidig som jeg også undersøker forskjeller i anmeldelsene av de tre bøkene.

Jeg undersøker også hva som har blitt skrevet, og i hvilken sammenheng, om Normann i ulike, anerkjente litteraturhistoriske verk. Funnene i analysen av både anmeldelsene og de litteraturhistoriske omtalene, har jeg undersøkt i sammenheng med en rekke ytre faktorer. Dette ligger igjen til grunn for en drøfting av hvorfor Regine Normann ikke er en del av den norske litterære kanon, og hva slags plassering hun har i det litterære feltet. I drøftingen av Normanns posisjon benytter jeg i særlig grad teoriene til Barbara Herrnstein Smith og John Guillory: to teoretikere som begge har latt seg inspirere av Pierre Bourdieus banebrytende forskning om forholdet mellom kunst og samfunn.

Mine funn viser at Normann i samtlige tre bøker ofte vurderes etter de samme to kriteriene: handlingens nærhet til virkeligheten og språkføringen i boka. Samtidig viser mine funn at det punktet Regine Normann i størst grad kritiseres for ved sin bokdebut, også blir et gjennomgående trekk i vurderingen av hennes forfatterskap. Ved samtidig å undersøke anerkjente litteraturhistoriske verk, har jeg funnet at den litterære samtidskritikken påvirker hva som skrives om Normann i disse verkene. Det er en rekke likhetstrekk i hvordan Normann vurderes i samtiden og hvordan hun vurderes i ettertiden. I min drøfting legger jeg vekt på hvordan faktorer som kjønn, klassetilhørighet og økonomi påvirker forutsetningene for å skrive, samt på hvilken måte man blir vurdert. Samtidig vektlegger jeg utformingen av litteraturhistoriske verk, samt utformingen av utdanningssystemet, når jeg undersøker hvorfor Normann ikke har blitt en del av den norske litterære kanon.

Forord

Tusen takk til veileder Øystein Tvede.

Tusen takk til Cecilie, Frøya og Gina.

Og tusen takk til alle som har bidratt med oppmuntrende ord og spennende diskusjoner.

Tabelloversikt:

Tabell 1: Oversikt over antall anmeldelser i korpuset.....	7
Tabell 2: Undersøkte anmeldelser av <i>Krabvaag</i> (1905)	23
Tabell 3: Ulike roller i det litterære feltet.....	28
Tabell 4: Om språk som verdikriterium i korpuset av anmeldelser av <i>Krabvaag</i>	34
Tabell 5: Virkelighetsnærhet som verdikriterium i <i>Krabvaag</i>	35
Tabell 6: Ordforekomster: virkelighetsnærhet	36
Tabell 7: Korpus av anmeldelser av <i>Barnets tjenere</i> (1910).....	40
Tabell 8: Ordforekomster: virkelighetsnærhet	45
Tabell 9: Virkelighetsnærhet som verdikriterium i <i>Barnets tjenere</i>	45
Tabell 10: Språk som vurderingskriterium i anmeldelsene av <i>Barnets tjenere</i>	47
Tabell 11: Korpus av anmeldelser av <i>Det gråner mot høst</i> (1930).....	49
Tabell 12: Ordforekomster: virkelighetsnærhet	53
Tabell 13: Om kriteriet språk i anmeldelsene av <i>Det gråner mot høst</i>	57
Tabell 14: Om tidligere kjennskap til forfatter/forfatterskap	59
Tabell 15: Om fordommer og <i>Det gråner mot høst</i> (1930).....	64

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	II
Forord	III
Tabelloversikt:.....	IV
1 Prosjektet.....	1
1.1 Problemstilling.....	1
1.2 Tidligere forskning og litteratur	1
1.3 Om Regine Normann.....	3
1.4 Oppgavens struktur.....	3
1.5 Sentrale teorier/begreper.....	4
1.6 Tre bøker av Normann.....	5
1.7 Primærlitteratur: Om korpuset av anmeldelsene av de tre bøkene	6
2 Teori.....	8
2.1 Om kanonbegrepet og historisk om forståelsen av kanon i et internasjonalt og nasjonalt perspektiv	8
2.2 Om Pierre Bourdieu, litteratur og vurdering av litteratur	11
2.3 Om Barbara Herrnstein Smith	12
3 Om resepsjon, kritikk og kriterier	14
3.1 Svedjedal, Forser og resepsjon	14
3.2 Om litterære kvalitetskriterier og hvilke kriterier jeg har undersøkt.....	16
4 Om anmeldelsene.....	21
4.1 Om korpuset av anmeldelser av <i>Krabvaag</i> (1905).....	21
4.2 Om korpuset av anmeldelser av <i>Barnets tjenere</i> (1910)	37
4.3 Om korpuset av anmeldelser av <i>Det gråner mot høst</i> (1930).....	48
4.4 Om Gadamer og fordommer i anmeldelsene.....	57
4.5 Om forfatterskap og kjønn.....	66
4.6 Om å være en arbeiderklassekvinne/interseksjonalitet.....	70
4.7 Et komparativt bilde på den økonomiske verdsettingen av Normanns forfatterskap	71

5	Om litteraturhistorisk omtale	74
5.1	Om de aktuelle litteraturhistoriske verkene	74
5.2	Guillory om kanon	75
5.3	Om å skrive litteraturhistorie, litteraturhistoriens funksjon og utvalgsproblematikk	77
5.4	Om litteraturhistorisk omtale sett opp mot anmeldelsene	78
6	Hva har vært avgjørende faktorer for at Normann ikke har blitt en kanonisert forfatter?	87
6.1	Økonomiske forutsetninger for å være forfatter	87
6.2	Feministisk blikk på den norske kanon	88
6.3	Heimstaddikter, språk og tilgjengelighet	89
6.4	Litterær kvalitet	90
6.5	Om hvorfor et verk oppnår popularitet og kanoniseres	91
6.6	Kan Regine Normann bli en del av den norske kanon i fremtiden?	92
7	Konkluderende betraktninger	94
	Appendiks 1: Primærlitteratur: Korpus av anmeldelser av <i>Krabvaag</i> (1905), <i>Barnets tjenere</i> (1910) og <i>Det gråner mot høst</i> (1930)	100
	Appendiks 2: En bibliografi over Regine Normanns bøker:	105

1 Prosjektet

1.1 Problemstilling

Jeg vil i denne oppgaven ta for meg hvordan et utvalg av Regine Normanns bøker ble anmeldt i en rekke av aviser og tidsskrifter i hennes egen samtid. Korpuset består av tre av Regine Normanns verker, fra tre ulike tiår i forfatterskapet – over et totalt tidsspenn på 25 år. Jeg vil undersøke hva som vektlegges i de ulike anmeldelsene, og i særlig grad vil jeg undersøke hvordan de ulike anmelderne vurderer verkene nærhet til virkeligheten og språket i bøkene.

I tillegg vil jeg knytte anmeldernes vurderinger av disse verkene til hvordan Normann har blitt omtalt i anerkjente norske litteraturhistorier. Har man i de litteraturhistoriske, retrospektive vurderingene av Normanns forfatterskap vektlagt de samme elementene som i datidens samtidige litteraturkritikk i avisene?

I flere av anmeldelsene av de tre bøkene skriver anmelderne at de tror at Regine Normanns bøker vil bevares for ettertiden. I tillegg til en rekke norske forfattere (se kapittel 4.3) sammenlignes hun blant andre med Per Christen Asbjørnsen – som i større grad enn Normann har blitt lest, og blir lest, også etter sin levetid. Når flere av anmelderne i den samtidige kritikken spår at Regine Normann skal ha en varig posisjon i norsk litteratur, hvorfor har det ikke blitt slik? For å kunne besvare dette vil jeg undersøke følgende tre forskningsspørsmål:

- Hva er gjennomgående trekk i hvordan Normanns litteratur vurderes i samtiden?
- Hvordan vurderes Regine Normann i sin ettertid i rådende litteraturhistoriske verk?
- Hvorfor har ikke Normanns bøker blitt en del av den norske litterære kanon?

1.2 Tidligere forskning og litteratur

Av større forskningsarbeider er doktorgradsarbeidet til Liv Helene Willumsen det mest omfattende som har blitt gjort om forfatterskapet. I *En narratologisk studie i Regine Normanns forfatterskap* (2002a) tar Willumsen i særlig grad for seg Normanns fortellemåte,

og gjør slik tittelen indikerer en narratologisk studie av en rekke av forfatterens verker. Willumsen ser i avhandlingen på følgende tre elementer: forholdet mellom fortellerstemme og personstemme i Normanns forfatterskap, hvilke narrative strukturer som blir betydningssskapende i forfatterskapet og hva slags tematikk som tas opp i de utvalgte verkene (s. 4). Willumsen har i tillegg, i forkant av doktorgradsarbeidet, utgitt en biografi om forfatteren, *Havmannens datter: Regine Normann – et livsløp* (1997b), samt en omfattende bibliografi over blant annet resepsjonen av Normanns utgivelser¹, *Regine Normann: en bibliografi* (1995), sammen med Hans Henrik Jensen. Willumsen har med andre ord gjort et grundig kartleggingsarbeid av Normanns forfatterskap.

Det er også verdt å nevne at Willumsen etter at doktorgradsarbeidet var fullendt, fortsatte å arbeide med forfatterskapet, noe som i 2005 førte til to utgivelser for å feire 100-årsdagen til Normanns debutbok, *Krabvaag (1905): Regine Normanns forfatterskap. Fortellemåte og tematikk* (2005) og *Regine Normann i hundre år* (2005). Willumsen har også forfattet to kortere arbeider, det ene er artikkelen «Regine Normann og hennes eventyr fra mellomkrigstida» (1995), det andre et bokkapittel som er en del av festskriftet til Åsfrid Svensen, *På terskelen: artikler om nordisk barne- og ungdomslitteratur* (2006), «Regine Normann – eventyrdronningen». I tillegg til Willumsens omfangsrike forskningsarbeider foreligger det også noen vitenskapelige artikler. Av disse vil jeg trekke frem Ragnhild Engelskjøns artikler om Normanns sagn: «Dauinger i nattsol. Regine Normanns fortellinger fra Nordland» (1991) og «Jesus som småglunt. To tekster fra Regine Normanns forfatterskap» (1995).

Det er også skrevet flere masteroppgaver med Regine Normann som tema, som var viktige for den tidlige Regine Normann-forskningen².

I tillegg er det verdt å nevne at forfatteren omtales i tre ulike artikler i *Norsk kvinnelitteraturhistorie* (Engelstad et.al., 1989): «Når virkeligheten blir fantastisk» skrevet av Irene Engelstad, «Nyrealisme er nærrealisme. Kortprosa 1900–1940» av Steinar Gimnes og «Nyrealismen og det etiske imperativ» skrevet av Liv Bliksrud. Det foreligger såvidt meg bekjent, ikke noe større forskningsarbeid som systematisk tar for seg samtidskritikken av Normanns bøker. Liv Helene Willumsen undersøker riktignok et utvalg av anmeldelser av

¹ Bibliografien har også en oversikt over forlagskorrespondanse, generelle omtaler av Normann i aviser og tidsskrifter, brev, telegrammer etc.

² Se side 13-14 i: Willumsen, L. H. (2002a). *En narratologisk studie i Regine Normanns forfatterskap* [Universitetet i Bergen]. Bergen, Det historisk-filosofiske fakultet. for informasjon om hovedanliggende i utvalg av masteroppgaver om Normann.

Krabvaag (1905), *Bortsat* (1906), *Stængt* (1908), *Dengang* – (1912), *Eventyr* (1925) og *Nye eventyr* (1927).

1.3 Om Regine Normann

Forfatteren Regine Normann (1867–1939) ble født inn i en gårdsfamilie i Bø i Vesterålen. På grunn av familiens vanskelige økonomi, ble hun i årene 1873–78 bortsatt til slektninger i Trondenes, før hun igjen kunne vende tilbake til hjemstedet. Normann giftet seg, i en alder av 17 år, med en eldre mann (Peder Johnsen). I denne perioden skrev hun, samtidig som hun tok vikarjobber i skolen. Hun flyttet til Kristiania (Oslo) for å ta lærerutdannelse og ble ansatt som lærer i Kristiania folkeskole i 1901.

Debuten kom ut i 1905, *Krabvaag. Skildringer fra et lidet fiskevær*, og samtidig skilte Normann seg fra sin første ektemann og giftet seg med sin forfatterkollega, Tryggve Andersen. Et ekteskap som kun skulle vare noen få år (1906–1913). Med inspirasjon fra eget liv, både fra hjemstedet og fra sitt virke som lærer i folkeskolen, utga Normann en rekke bøker³ helt frem til 1934 (*Usynlig selskap*).⁴

1.4 Oppgavens struktur

Jeg vil innledningsvis i denne oppgaven, i kapittel 2, presentere sentrale teorier som har vært formende for min forståelse av hvordan Normann har blitt vurdert som forfatter, både i samtiden, men også i ettertiden. Jeg vil i kapittel 4 presentere et mest mulig helhetlig bilde av hvordan disse tre bøkene ble vurdert i dagspressen i samtiden. Ved hjelp av en kvalitativ lesning har jeg utviklet to kriterier som jeg har observert at går igjen i flere anmeldelser av samtlige av de undersøkte bøkene: virkelighetsnærhet og språkføring. Jeg vil i kapittel 3.2 gjøre rede for hvorfor jeg har valgt disse spesifikke kriteriene.

Jeg vil analysere de ulike anmeldelsene ved hjelp av disse to utvalgte kriteriene, samtidig som jeg vil trekke inn andre prominente aspekter ved anmeldelsene. Funnene vil jeg knytte til ulike teoretiske perspektiver. I kapittel 5 vil jeg presentere og analysere hvordan Regine Normann har blitt skrevet om i anerkjente norske litteraturhistoriske verk. Disse funnene vil jeg koble til sentrale teorier. I tillegg vil jeg sammenligne hvordan Normann blir skrevet om i de ulike anmeldelsene med de litteraturhistoriske omtalene av henne. Jeg vil

³ Se Appendiks 2: En bibliografi over Regine Normanns bøker:.

⁴ Den biografiske informasjonen om Regine Normann er basert på biografien til Liv Helene Willumsen: Willumsen, L. H. (1997b). *Havmannens datter: Regine Normann - et livsløp*. H. Aschehoug & Co.

særlig undersøke følgende spørsmål: hva skrives om Normann, og i hvilken litteraturhistorisk sammenheng blir hun plassert?

Avslutningsvis har jeg knyttet både hvordan Normann vurderes i sin samtidige dagspresse-kritikk, og hvordan hun omtales i de utvalgte litteraturhistoriske verkene, til en større diskusjon om kanoniseringsprosesser, og hva som er styrende for disse prosessene.

1.5 Sentrale teorier/begreper

En litteraturteoretiker som har blitt særlig toneangivende for resepsjonsfeltet er Pierre Bourdieu. Hans berømte artikler om forholdet mellom samfunn og kultur, har inspirert en rekke teoretikere og forskere, deriblant John Guillory og Barbara Herrnstein Smith (se eksempelvis tittelen på Guillorys verk som refererer til ett av Bourdieus mest kjente begreper: kulturell kapital). Derfor vil jeg i teorikapittelet gjøre rede for noen av de mest sentrale konseptene til Bourdieu i teorikapittelet (kapittel 2).

Jeg vil benytte verket *Contingencies of Value*, samt artikkelen med samme tittel som dette verket bygger på fra 1983, av Barbara Herrnstein Smith (f. 1932). I tillegg vil jeg benytte kapittelet «Value/Evaluation» av Herrnstein Smith, som inngår i verket *Critical terms for literary study* (Lentricchia & McLaughlin, 1995). I særlig grad vil jeg benytte hennes teori om en helhetlig personlig økonomi i forståelsen av hvilke verk som leses, og hennes teori om hvordan et verk bærer med seg sin egen vurderingshistorikk.

Jeg vil også benytte John Guillory sin forståelse av kanonbegrepet og hvordan kanon dannes, samt hans forståelse av konseptene kanonisering og ikke-kanonisering, som han introduserer i verket *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation* (2013[1993]).

Elaine Showalters (f. 1941) forståelse av hvordan litteratur skrevet av kvinner har blitt vurdert, vil bli svært sentralt i forståelsen av hvordan Regine Normanns bøker ble vurdert i sin samtid i de ulike anmeldelsene. Samtidig vil jeg koble hvordan Normann vurderes som kvinnelig forfatter med hennes klasses tilhørighet. I forståelsen av hvordan disse to faktorene påvirker hverandre, vil jeg benytte begrepet interseksjonalitet, slik det ble definert av den amerikanske jusprofessoren Kimberlé Crenshaw (f. 1959).

I analysen av omtalen i de undersøkte litteraturhistoriske verkene, vil jeg ved hjelp David Perkins (f. 1942) sin bok *Is Literary History Possible* (1991), undersøke den primære oppbygningen av disse verkene. Jeg vil primært benytte hans forståelse av hvordan

litteraturhistorier konstrueres, samt hvordan vi skal forstå litteraturhistorieskriving.

1.6 Tre bøker av Normann

Av Regine Normanns omfattende forfatterskap har jeg valgt ut tre av hennes bøker⁵: *Krabvaag. Skildringer fra et lidet fiskevær* (1905)⁶, *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930). Valget av primærlitteratur er valgt ut med tanke på flere faktorer. Den første faktoren er mengden anmeldelser knyttet til hver enkelt av Normanns utgivelser. Samtlige av hennes bøker ble bredt omtalt i pressen (Jensen & Willumsen, 1995). Dette medfører et svært høyt antall kortere og lengre anmeldelser av samtlige av hennes utgivelser. Jeg har derfor valgt å undersøke samtidige anmeldelser av tre av Normanns bøker: debutboken, én bok fra 1910-tallet og én av de aller siste bøkene hun skrev. Disse tre bøkene representerer tre ulike faser i Normanns forfatterskap.

Årsaken til at valget falt nettopp på *Krabvaag* (1905), *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930) er sammensatte. De to sistnevnte verkene er blant annet valgt ut fordi de i liten grad tidligere har vært gjenstander for forskning. Dette står i kontrast eksempelvis til Normanns «eventyrlitteratur»: *Eventyr* (1925) og *Nye eventyr* (1926) (se f.eks. Willumsen i Bache-Wiig (Red.) (2006) & Willumsen (2002a)).

Den andre hovedårsaken til at jeg valgte nettopp disse tre verkene, er at de representerer tre ulike faser i Normanns forfatterskap. *Krabvaag* (1905) er som nevnt forfatterens debutroman, og representerer dermed forfatterskapets begynnelse. Den består av skildringer fra et nordnorsk miljø. *Barnets tjenere* fra 1910 ble gitt ut kun få år etter denne, men tar for seg et helt annet miljø enn debutromanen, idet handlingen forflyttes fra et nordnorsk miljø til Kristiania. Jeg vil i kapittel 4.4 komme tilbake til hvordan miljøforskyvningen i dette verket påvirker anmeldernes vurdering av det. Det nest siste verket Normann utga, *Det gråner mot høst* (1930), representerer nettopp avslutningen av forfatterskapet, hvor forfatteren vender snuta hjem til Nordland og til tradisjonspreget fortellerkunst.

Ved å undersøke bøker fra tre helt ulike faser av Normanns langstrakte forfatterskap, er det også mulig å undersøke en utvikling i hvordan bøkene anmeldes. Den tredje

⁵ For en fullstendig oversikt over Normanns forfatterskap se appendiks 1: En bibliografi over Regine Normanns forfatterskap.

⁶ Jeg vil heretter referere til dette verket uten dets undertittel: *Skildringer fra et lidet fiskevær*.

hovedårsaken er det tematiske og sjangermessige spennet mellom disse utgivelsene. Spesielt trekker anmelderne her frem et selvbiografisk ved *Barnets tjenere* (1910), og dette preger i stor grad hvordan denne anmeldes og vurderes i dagspressen og tidsskriftene, samt hvilke kriterier som legges til grunn for disse vurderingene. Både *Krabvaag* (1905) og *Det gråner mot høst* (1930) har Nordland som bakteppe, men de har likevel svært ulik oppbygning. *Krabvaag* har på sin side en tydeligere rød linje og sammenhengende handling, mens *Det gråner mot høst* er bygget opp av en rekke ulike fortellinger som bokas karakterer forteller hverandre. Bokas ytre ramme er at de ulike fortellingene blir fortalt av karakterer som befinner seg i samme rom og deler disse fortellingene med hverandre.

1.7 Primærlitteratur: Om korpuset av anmeldelsene av de tre bøkene

De tre bøkene⁷ ble alle anmeldt en rekke ganger, eksempelvis ble *Barnets tjenere* (1910) anmeldt i over 40 ulike aviser og tidsskrifter ved sin utgivelse. Normanns bøker ble anmeldt i flere betydningsfulle nasjonale aviser som for eksempel *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Morgenbladet*, men også i regionale aviser som *Morgenposten*⁸, *Trondhjems Adresseavis* (*Adresseavisa*), *Bergens Tidende* og *Stavanger Aftenblad*. I tillegg ble hennes bøker også anmeldt i en rekke lokalaviser og flere tidsskrift.

Korpuset av anmeldelser av de tre bøkene som utgjør grunnlaget for denne oppgaven, er ikke et fullstendig korpus av alle samtidige anmeldelser av de tre verkene. Årsaken til dette er at det dessverre ikke har vært mulig å finne alle aviser/tidsskrifter fra de aktuelle dagene/årene. Takket være Nasjonalbibliotekets omfattende digitaliseringsprosjekt, hvor store deler av den norske kulturarven har blitt digitalisert (Nasjonalbiblioteket, u.å.) har det likevel vært mulig å finne fram til en rekke anmeldelser ved hjelp av en kombinasjon av datosøk og navnesøk (eksempelvis forfatternavn og verkstittel).

I tillegg har jeg benyttet kritikkdatabasen til UiO, «Norsk litteraturkritikk», Databasen har over 20 000 innførsler og blant opplysningene man kan finne knyttet til de ulike

⁷ Jeg vil gjennomgående i denne oppgaven referere til de gitte titlene enten som bøker eller utgivelser, fordi sjangerbetegnelse ikke omfattes av undersøkelsene mine. Det er likevel verdt å merke seg at anmelderne bruker ulike termer på de ulike bøkene (se eksempelvis Elisabeth Brochmann i *Bergens Tidende* som blant annet skriver følgende ved utgivelsen av *Krabvaag*: «Riktignok har hendes Opgave været sammenlignelsesvis let, fordi hun har været klog nok til i Undertitelen at antyde, at det ikke er en sammenhengende Novelle, hun vil give, kun løse Billeder. Skjønt Bogen danner en hel Roman...» (L-h, 1905)), samtidig er det få av anmelderne, med unntak av Brochmann, som i særlig grad begrunner sine valg av sjangerbetegnelse. Normann selv ga, sammen med forlaget sitt, debutboken undertittelen «Skildringer fra et lidet fiskevær», mens *Det gråner mot høst* (1930) ble gitt undertittelen «Nordlandssagn». *Barnets tjenere* (1910) ble derimot ikke gitt noen undertittel.

⁸ Hovedstadsavisen var ikke bare Oslos største avis. På begynnelsen av 1900-tallet passerte opplaget 40 000, noe som gjorde *Morgenposten* til landets største, se side 118 i: *Norsk presses historie*. (2010). Universitetsforlaget.

anmeldelsene, er hvilken signatur som er benyttet, og hvem denne signaturen tilhører (UiO, u.å.). Det har gjort det mulig å identifisere en rekke av anmelderne i de ulike avisene, ved å sammenligne navn, initialer, aktuell tidsperiode og avistilhørighet.

Totalt sett utgjør korpuset av anmeldelser dermed 87 anmeldelser av varierende lengde. Dette inkluderer alt fra notiser, til korte, vurderende anmeldelser og til lengre, nesten essayistiske anmeldelser av de tre verkene. Det er heller ikke slik at antall anmeldelser er jevnt fordelt mellom de tre tilhørende gitte bøkene. Dette beror på flere faktorer. Eksempelvis er det vesentlig færre aviser som har blitt digitalisert fra året 1905, enn fra året 1930⁹. Historisk avismateriale er altså mer tilgjengelig jo nærmere samtiden man kommer. Den konkrete konsekvensen av dette faktumet er at jeg har funnet et større antall anmeldelser av *Det gråner mot høst* (1930) enn tilfellet er med *Krabvaag* (1905). En annen avgjørende faktor har vært at de tre bøkene selvsagt ikke ble anmeldt like mange ganger i dagspressen ved alle de tre undersøkte utgivelsene. Eksempelvis ble *Krabvaag* (1905) langt bredere anmeldt enn *Barnets tjenere* (1910). Konsekvensen av dette er at korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere* (1910) faktisk er mindre enn korpuset av anmeldelser av *Krabvaag* (1905), til tross for at førstnevnte ble utgitt fem år senere. En siste særlig relevant faktor som har påvirket antall anmeldelser i korpuset av Normanns debut, er at dette verkets resepsjon i større grad har blitt undersøkt i tidligere forskning. Dette innebærer at anmeldelser av *Krabvaag* (1905) som ikke har vært mulig å finne i Nasjonalbibliotekets database, likevel er tilgjengelig gjennom Liv Helene Willumsens privatarkiv om Regine Normann i Tromsø, samt i en av Willumsens artikler i det lokale tidsskriftet *Bøfjerding* (Willumsen, 2002b). Under følger en tabell over antall anmeldelser i korpuset tilknyttet til de tre respektive bøkene (se Tabell 1).

Tabell 1: Oversikt over antall anmeldelser i korpuset

Verk (utgivelsesår)	Antall anmeldelser i korpus
Krabvaag (1905)	28
Barnets tjenere (1910)	20
Det gråner mot høst (1930)	39

⁹ For året 1905 ligger det per 13.04.2022 15 372 digitaliserte aviser i NBs database, mens det sammenligningsvis for året 1930 ligger 35 227 digitaliserte aviser i NBs database. Dette tilsvarer en økning på 129% (etter formelen (differanse/originalt tall)*100%).

2 Teori

I dette kapittelet vil jeg introdusere noen sentrale aspekter ved teoretikere som har blitt sentrale for forståelsen av hvordan litteratur vurderes, både i sin samtid, men også i ettertiden.

Aller først vil jeg ta for meg begrepet «kanon», og hvordan dette begrepet har blitt forstått. Her vil John Guillory sin historiske redegjørelse for begrepet bli sentralt. Deretter vil jeg kort gjøre rede for hvordan endringer i samfunnet på 1960-tallet førte til en oppblomstring av feministisk og post-kolonialistisk litteraturforskning, og hvordan dette igjen har preget forståelsen av hva som bør inngå i «den litterære kanon». Jeg vil deretter vise til revitaliseringen av kanon-debatten, som fulgte Harold Blooms (1930–2019) berømte bok *The Western Canon*. Til slutt vil jeg kort ta for meg kanonbegrepets relevans i den norske litterære debatten.

Deretter vil jeg introdusere noen av de sentrale teoriene til sosiologen Pierre Bourdieu (1930–2002). Den franske teoretikeren kan sies å være representativ for en av de sentrale grenene innen den litteraturteoretiske forståelsen av resepsjon. Særlig er det to aspekter ved Bourdieus teorier som jeg vil legge vekt på: Hans syn på økonomi, og rollen økonomi spiller i det kulturelle feltet, samt utdanningsinstitusjonens særegne rolle i avgjørelsen av fortidige verks betydning.

Til slutt vil jeg introdusere teorien til Barbara Herrnstein Smith (f. 1932) om hvordan verk vurderes, og i tillegg hvordan normer for vurdering av litteratur opprettholdes ved institusjonenes videreføring av smaksnormer.

2.1 Om kanonbegrepet og historisk om forståelsen av kanon i et internasjonalt og nasjonalt perspektiv

I arbeidet med å undersøke hvorfor eller hvorfor ikke, og i hvilken grad en forfatter eller et verk blir kanonisert eller ikke, er det helt nødvendig å ha en forståelse av hva kanonbegrepet innebærer. Det er også nødvendig å ha en forståelse av hvorvidt den litterære kanons funksjon har endret seg, og på hvilken måte. Det finnes en rekke mulige måter å definere kanon på, men en særlig god definisjon som favner om flere viktige aspekter, finnes i verket til John Guillory. Han har skrevet boken *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation* (2013[1993]), hvor han ved hjelp av Bourdieus teorier har videreutviklet sine egne teorier om hvilke mekanismer i samfunnet som er avgjørende for kanonisering. Han definerer begrepet utfra en historisk forståelse av ordets betydning i kapittelet «Canon» i samleverket *Critical Terms for Literary Study* (Lentricchia & McLaughlin, 1995):

“Canon” descends from an ancient Greek word, *kanon*, meaning a “reed” or “rod” used as an instrument of measurement. In later times kanon developed the secondary sense of “rule” or “law”, and this sense descends as its primary meaning into modern European languages. (Guillory, 1995, s. 233)

Selve kanon-ordet knyttes altså både til måling eller vurdering, men også til regelstyring. En mer sammenfattet definisjon av «kanon» gir forfatterne av *Den norske litterære kanon 1900-1960* (Hagen et al., 2007) når de skriver som følger: «En litterær kanon er listen over de bøker en gitt kultur tillegger autoritativ litterær kvalitet» (s. 7). I motsetning til Guillory legger de ikke vekt på ordets opphav, men trekker derimot inn hvilken rolle kulturen spiller i utviklingen og defineringen av kanon.

På slutten av 1960-tallet vokste det fram en feministisk litteraturteoretisk retning i Europa og USA som ville belyse hvordan «...kvinnens kulturelt bestemte og marginaliserte posisjon kommer til syne i og opprettholdes i det litterære verket, i den litterære og litteraturvitenskapelige institusjonen eller, i enda mer overordnet perspektiv, i selve språket» (Claudi, 2013, s. 165). Et eksempel på teoretikere som inntar en feministisk posisjon er litteraturkritikeren Sandra Gilbert (f. 1936) og litteraturprofessoren Susan Gubar (f. 1944) ved utgivelsen av verket *The Madwoman in the Attic* (1979), hvor de særlig la vekt på hvordan motivene i litterære verk av kvinner på 1800-tallet gjenspeiler deres vanskelige situasjon som forfattere (og som kvinner). De stilte seg også i opposisjon til Bloom når de innlemmet og videreutviklet begrepet, angst for forfatterskap (anxiety of authorship), fra tittelen til verket hans *The Anxiety of Influence* (1973), ved å peke på at kvinner ikke har vært redde for påvirkningskraft, men for å skrive i det hele tatt.

Gilbert og Gubar tilhører en retning innenfor feministisk litteraturteori kalt gynokritikken. Retningen ble stiftet av den amerikanske litteraturteoretikeren Elaine Showalter ved utgivelsen av verket *A Literature of Their Own: British Women Novelists from Bronte to Lessing* (1979). Det sentrale poenget i gynokritikken er at den kvinnelige litteraturen må vurderes på egne vilkår (Claudi, 2013, s. 169-176; Lothe et al., 2007[1997], s. 81). Jeg vil i drøftingen av Normanns litteraturhistoriske posisjon komme tilbake til en del sentrale poenger som Showalter gjør i sitt verk.

Det var heller ikke bare kvinnenens marginaliserte posisjon i det litterære feltet som ble løftet frem i denne perioden. Man begynte også å stille seg kritisk til den hvite manns forhøyede posisjon i feltet. Blant annet utga Edward Said på slutten av 1970-tallet verket *Orientalism*, et verk som ble epokegjørende (Hauge, 2007, s. 10). I boka viser Said hvordan

Vesten skaper forestillinger om Østen ved å konstruere forestillinger om at Østen er noe annet enn Vesten. Dermed kan dominansen som den vestlige verdenen har over den ikke-vestlige verdenen forsvares. Synet på litteraturen og på hvilke prosesser som styrer hva som regnes som den beste litteraturen, endres altså i denne perioden, og debatten har gått kontinuerlig siden. Blant annet ble den igjen aktuell når Harold Bloom utga verket *The Western Canon. The Books and Schools of the Ages* i 1994. Her argumenterte han for en «klassisk» kanon bestående hovedsakelig av verkene til hvite menn. I boken presenterer han 26 forfattere som han mener representerer den vestlige litterære kanon, og begrunner sin utvelgelse på følgende vis:

With most of these twenty-six writers, I have tried to confront greatness directly: to ask what makes the author and the works canonical. The answer, more often than not, has turned out to be strangeness, a mode of originality that either cannot be assimilated, or that so assimilates us that we cease to see it as strange». (Bloom, 1994, s. 3)

Bloom peker altså på noe særegent internt i verket, en originalitet, som det som gjør at et verk er fantastisk. Av disse 26 forfatterne er fire kvinner (Emily Dickinson, Jane Austen, George Eliot og Virginia Woolf), mens brorparten er hvite menn, og utgivelsen ble i særlig grad kritisert nettopp fra feministisk og postkolonialistisk hold. Den kritikken som rettes mot Blooms utgivelse, kan også rettes generelt mot hvordan en vestlig litterær kanon har blitt utformet. John Guillory oppsummerer det kritiske synet på en kanon i *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation*: «The critics of canon-formation have based their case upon a disturbing and indisputable fact: If one were to glance at the entire list of “great” Western European authors – the canon – one would find very few women, even fewer writers who are non-white, and very few writers of lower-class origin» (2013[1993], s. 234). Han peker da primært på tre befolkningsgrupper som i svært liten grad er representert når slike lister utformes: kvinner, ikke-hvite og lavere samfunnsklasser.

Også i Norge oppstod det på 1990-tallet en interesse for kanonbegrepet og kanoniseringsprosesser. Og også her til lands skjedde det blant annet i forbindelse med den nevnte utgivelsen til Bloom. Bruken av kanon-begrepet kommer altså senere til Norge, noe Torhild Steinfeld understreker i sin artikkel «Norsk kanon og kanondannelse – historiske linjer, aktuelle konflikter og utfordringer»: «I norsk offentlighet ble kanonbegrepet utbredt midt i 1990-årene, i forbindelse med debatten om Harold Blooms *The Western Canon* (1994,

norsk oversettelse 1996), og et verk som Trond Berg Eriksens *Nordmenns nistepakke. En kritikk av den norske kanon* (1995)¹⁰» (2009, s. 171).

2.2 Om Pierre Bourdieu, litteratur og vurdering av litteratur

En teoretiker som gjerne trekkes fram som en av de viktigste for forståelsen av litteraturkritikken som institusjon er Pierre Bourdieu. I *Norsk litteraturkritikks historie*, skriver Jahn H. Thon følgende når han forklarer Bourdieus sosiologiske syn på kulturen: «Særlig sentralt i Bourdieus kultursosiologiske arbeider står feltbegrepet, som lar ham teoretisere over kunstnere og kritikere som aktører i samme kulturelle rom, der de med varierende grad av symbolsk, kulturell og økonomisk “kapital” inntar ulike posisjoner» (Furuseth et al., 2016, s. 156).

Feltbegrepet som det refereres til i sitatet ovenfor, forklarer Bourdieu blant annet i artikkelen «Symbolvarenes marked» (1991). Her tar Bourdieu for seg utviklingen av det han kaller *det litterære feltet* på 1800-tallet i Frankrike. Hans teorier var en videreutvikling av Robert Escarpits bok *Litteratursosiologi* (1958)¹¹, hvor Escarpit delte det litterære kretsløpet i to, ett for dannet litteratur og ett for populærlitteratur (Claudi, 2013, s. 229). Bourdieu benytter begrepet symbolvarer som han definerer som følger: «Symbolvarer er en tosidig realitet, en vare og et symbolobjekt: Deres spesifikt kulturelle verdi og deres kommersielle verdi forblir relativt uavhengige av hverandre, selv om økonomiske sanksjoner kan komme til å forsterke deres kulturelle ‘signing’» (1991, s. 4). Det er altså en vare som både har en økonomisk verdi, men også en symbolverdi. Videre deler Bourdieu kunstproduksjonsfeltet i to, og skiller dem fra hverandre utfra hvem som er målgruppen for de ulike kulturvarene. De to feltene, *feltet for begrenset produksjon* og *feltet for produksjon i stor målestokk*, har henholdsvis kulturprodusenter og ikke-produsenter som målgruppe.

Et sentralt punkt i «Symbolvarenes marked» er nettopp utdanningssystemets særegne rolle som signingsmyndighet. Han skriver blant annet følgende: «Og utdannelsessystemet krever *monopol på signing av fortiden* og på produksjon og innvielse av kulturelle konsumenter, tildeler bare posthumt det helt ufeilbarlige kjennetegnet på salving: verker forfremmes til ‘klassikere’ ved å bli inkludert i pensum» (1991, s. 14-15, mine uthevinger). Bourdieu mener altså at utdanningsinstitusjonene har en type myndighet, som gjør at de bestemmer hva som blir stående som de «største bøkene». Det særegne går altså ut på at det

¹⁰ Eriksens kritiserte i særlig grad hvordan sakprosa har blitt ekskludert fra den norske litterære kanon, samt hvordan norskfaget har blitt for snevert etter hans syn (Eriksen, T. B. (1995). *Nordmenns nistepakke*. Cappelen akademisk forlag.).

¹¹ Originaltittel er *Sociologie de la littérature*. Norsk utgave utkom i 1971.

er fortidens verker de bestemmer over. Viktigheten av utdanningsinstitusjonenes rolle som avgjørende for hvilke verk, og dermed forfattere, som blir kanoniserte, er en av de viktigste årsakene til at jeg har undersøkt litteraturhistoriske verk skrevet av anerkjente forskere.

2.3 Om Barbara Herrnstein Smith

I artikkelen «Contingencies of Value» (1983)¹² gjør Herrnstein Smith rede for den angloamerikanske kritikkhistorien, og samtidig presenterer hun sitt syn på litteraturkritikken som en praksis, som i likhet med alle andre intellektuelle praksiser, er avhengig av sin historiske kontekst. Selve begrepet «contingencies» kan oversettes med det norske begrepet kontingens, som ifølge *Det norske akademis ordbok* (NAOB) betyr: det faktum at noe både kan og ikke kan skje i fremtiden, og oppgir vilkårlighet som synonym (NAOB, u.å.). Smith ser altså på verdidommer som vilkårspregede, og er kritisk til synet på litterære vurderinger som objektive. Det er også et viktig poeng hos Smith at vurderinger (evaluations) er en helt basal form for sosial kommunikasjon: «Evaluations are among the most fundamental forms of social communication and probably among the most primitive benefits of social interaction» (1983, s. 20). Det er et sentralt poeng i Herrnstein Smiths teori om litterær vurdering, at det kan sees på som en egen personlig økonomi: «We are always calculating how things figure for us – always pricing them, so to speak, in relation to the total economy of our personal universe» (1983, s. 19). I artikkelen «Value/Evaluation» trekker hun også frem at våre personlige verdidommer er knyttet til tidligere vurderinger av et verk, når hun skriver:

Although our experience of the value – in the sense here of positive effects – of literary works is not a simple product of “social forces” or “cultural influences”, nevertheless texts, like all other objects we engage with, bear the marks and signs of their prior valuing and evaluations by our fellow creatures and are thus, we might say, always to some extent pre-evaluated for us. (1995, s. 182)

Smith har også teorier tilknyttet kanonisering, og hvilke prosesser som er styrende for kanonisering. Hun peker særlig på hvordan de litterære institusjonene er med på å opprettholde hva som regnes som klassiske verk, ved at disse skolerer framtidige medlemmer av det litterære miljøet. Smith skriver:

¹² Vurderinger er ifølge Smith altså en form for sosial handling. Herrnstein Smiths utga fem år senere boka som bærer samme tittel: *Contingencies of Value: alternative perspectives for critical theory*, hvor hun går nærmere inn på de ulike poengene hun gjør i artikkelen. Jeg vil i den videre oppgaven referere både til artikkelen og til boka.

...most significantly, the literary and aesthetic academy which, among other things, develops pedagogic and other acculturative mechanisms directed at maintaining at least (and, commonly, at most) a subpopulation of the community whose members "appreciate the value" of works of art and literature "as such." That is, by providing them with "necessary backgrounds," teaching them "appropriate skills," "cultivating their interests," and, generally, "developing their tastes," the academy produces generation after generation of subjects for whom the objects and texts thus labeled do indeed perform the functions thus privileged, thereby insuring the continuity of mutually defining canonical works, canonical functions, and canonical audiences. (Smith, 1995, s. 23)

De samme smakskonvensjonene læres altså videre, og dermed opprettholdes kontinuiteten i definisjonen både av hva kanon skal være, hvilken funksjon kanon skal ha og hvem som er dens publikum (lesere).

3 Om resepsjon, kritikk og kriterier

3.1 Svedjedal, Forser og resepsjon

I *Litteraturvitenskapelig leksikon* gis det en relativt omfattende definisjon av resepsjon, men et viktig aspekt ved begrepet som trekkes fram er følgende: «...virkningen av en tekst eller av en litterær tendens eller retning på en leser eller lesergruppe» (Lothe et al., 2007[1997], s. 190). Det påpekes også at det er svært mange ulike aspekter ved resepsjonen av en tekst som kan undersøkes. Videre står det: «Ett aspekt ved en teksts virkning er hvordan den blir lest og vurdert (både av forskjellige lesere rett etter utgivelsen og over tid); et annet aspekt kan være hvor mange som leser den (hvor populær den er, hvor stort opplag den har, hvordan den refereres til)» (s. 190). Det er særlig det førstnevnte av disse to aspektene, hvordan teksten blir lest og vurdert, som jeg vil undersøke ved å se både på anmeldelser i dagspressen og samtidig kritikk i tidsskrift, samt litteraturhistorisk omtale fra ettertiden.

Johan Svedjedal (1956–) skriver i artikkelen «Kritiska tankar. Om litteraturkritiken och det litterära systemet» (1998) innledningsvis som følger: «Litteraturkritiken har sin självklara betydelse i den litterära institutionen. Literaturkritikern skapar, tolkar och förmedlar normer, och normerna är en del av den litterära institutionen» (s. 49). Her befester Svedjedal litteraturkritikkens posisjon og funksjon: litteraturkritikken er betydningsfull og normsettende.

Svedjedal er også opptatt av viktige begrepsmessige skiller som avgjørende faktor for hvordan vi forstår litteraturkritikk. Han skriver blant annet som følger: «Studier av hur tidningsrecensenter mottar en författares böcker brukar ofte rubriceras 'receptionen'. Det er naturligtvis fel. Att undersöka kritiken är inte att analysera receptionen, bara att ta upp en del av den» (s. 50). Ved undersøkelser av anmeldelser i aviser og tidsskrifter er det selvsagt kun et fåtall av de faktiske lesningene av et verk som studeres. I sin forståelse av resepsjonsbegrepet inkluderer Svedjedal også formidling fra biblioteker, bokhandler, antikvarier, stipender, prisutdelinger og litteraturhistorieskriving.

Å skrive om resepsjon er en omfattende og umulig oppgave. Umulig fordi man ikke vil kunne studere hvordan hver enkelt leser av et verk har forstått det, og omfattende fordi det finnes et omfangsrikt materiale å jobbe med. Derfor er det nødvendig å gjøre et utvalg, et utvalg som også innebærer å velge ett eller flere aspekter ved resepsjonen av et verk eller en forfatter. Johan Svedjedal påpeker videre at det er svært ulike undersøkelser man kan bruke resepsjonsmateriale til. Han skriver som følger:

Vad kan man då använda recensionsmaterialet till? Det finns ett antal givna svar. För att belysa mottagandet av en författare, en bok, en genre. För att undersöka recensionens stil och retorik, för att koppla saman en fas i värderingsprocessen med den vidare processen av kanonisering. För att förstå de processer av selektion och värdering som är vapnen i den kamp om smaken som hela tiden rasar i det litterära livet. (1998, s. 58)

Det er særlig de to sistnevnte aspektene ved resepsjonsanalyse som jeg ønsker å undersøke i den påfølgende analysen. Jeg vil bruke den tilgjengelige samtidskritikken, altså aviser og tidsskrifter som har blitt bevart, til å undersøke hvordan Normanns verker ble vurdert, og jeg vil undersøke den videre kanoniseringsprosessen ved å undersøke de rådende utdanningsinstitusjonenes litteraturhistoriske verker.

I denne masteroppgaven vil jeg i all hovedsak ta for meg to av de nevnte formene for resepsjon, nemlig avis- og tidsskriftskritikk og litteraturhistorisk omtale. Det innebærer en grunnleggende problematikk som nettopp Svedjedal setter finger på i sin artikkel: «Problemet är att det är så svårt att komma åt material som visar hur stora skaror av läsare såg på litteratur» (s. 50). Derfor vil ikke den påfølgende analysen være en analyse av hvordan Regine Normann ble lest i sin samtid, men en analyse av hvordan Regine Normann ble mottatt i dagspressen i sin samtid, og hvordan hun senere har blitt omtalt i litteraturhistoriske verk.

I det skandinaviske forskningsmiljøet tilknyttet litteraturkritikk, har i tillegg til Johan Svedjedal også Tomas Forser (1943–2020) kommet med sentrale bidrag. I *Kritik av kritiken: 1900-talets svenska litteraturkritik* (Forser, 2002), undersøker han slik undertittelen indikerer den svenske litteraturkritikken på 1900-tallet. I innledningen til verket skriver han blant annet følgende om funksjonen til kritikken: «I den selektionsprocess som all historieskrivning innebær, spelar kritiken en avgörande roll och som konkretisering av litteraturen är kritiken ett oundgängligt material för vår forståelse av epokbildningar och normbrott» (2002, s. 9). Litteraturkritikken er ifølge Forser altså formende for litteraturhistorien og utformingen av denne. I kapittel 5, som omhandler den litteraturhistoriske omtalen av Regine Normann, vil jeg vise hvordan dagspresse-kritikken helt eksplisitt er formende for hva som skrives om Normann i ett av de litteraturhistoriske verkene.

Forser skriver også om hva som skiller litteraturkritikk fra andre former for litteratur om litteratur:

I litteraturkritiken är värderingen ett oeftergivligt villkor och ett iögonenfallande drag, som skiljer den från andra texter om litteratur, sådana som kallas vetenskapliga eller historiskt redovisande. Kritikern värderer utifrån bestämda föreställningar om vad ett litterärt verk bör vara och vad han eller hon själv önskar. (2002, s. 113, forfatterens kursiveringer)

Det vurderende elementet ved litteraturkritikk er altså noe som særmerker denne litterære formen.

3.2 Om litterære kvalitetskriterier og hvilke kriterier jeg har undersøkt

Erik Bjerck Hagen gjør følgende viktige poeng i sin bok *Litteraturkritikk: en innføring*: «Vi kan ikke gå rett til teksten, peke på noe bestemt og si at *der* ligger kvaliteten, selv om ulike utpekninger vil være en del av *begrunnelsene* for våre litterære dommer» (2004, s. 26). Det er et selvsagt, men viktig poeng, at det ikke eksisterer universelle kvalitetskriterier som kan benyttes i vurderingen av litterære verk. Dette gjør det desto mer spennende å undersøke hvorfor noen verk innlemmes i den litterære kanon¹³, mens andre verk enten utelates totalt, eller ikke tåler tidens tann og blir en døgnflue som ikke innlemmes i noen varig litterær kanon.

I de ulike anmeldelsene av de ulike bøkene, opereres det med ulike kriterier i vurderingen av de litterære verkene. Derfor vil jeg i analysen av anmeldelsene av de respektive verkene, først presentere hvordan anmelderne på ulike vis har forstått de sentrale motivene og temaene, og hva de ulike anmelderne trekker frem når de skriver sine anmeldelser. Jeg vil særlig trekke fram tolknings- og vurderingsmåter som går igjen i flere av anmeldelsene i korpuset, men grunnet korpusets størrelse, vil det ikke være mulig å forklare hvordan hver enkelt anmelder tolker og vurderer verkene¹⁴. Jeg vil derimot vise til noen eksempler, og fortrinnsvis eksempler som er representative for flere av anmeldelsene.

Jeg vil ved hjelp av Gadammers begrep om for-dommer og forventningshorisont,

¹³ Se teorikapitlet (kap. 2.1) for definisjon og den historiske utviklingen av dette begrepet.

¹⁴ En mye brukt fremgangsmåte i resepsjonsanalyse er å ta utgangspunkt i inndelingen til Monroe C. Beardsley i ulike former for begrunnelser basert på ulike verdier: kognitive, estetiske og moralske (se Beardsley, M. C. (1958). *Aesthetics : problems in the philosophy of criticism*. Harcourt, Brace & world. og kategoriene Per Thomas Andersen har utviklet basert på disse Andersen, P. T. (1987). *Kritikk og kriterier. Vinduet (Oslo : trykt utg.). 1987, nr. 3, s. 12-25.*). I denne oppgaven går jeg ikke inn for å klassifisere de ulike begrunnelsene i hver enkelt anmeldelse, og dette er særlig fordi jeg arbeider med et stort korpus. En videre mulighet for forskningsarbeide med Normanns anmeldelser kan være å trekke frem enkelte anmeldelser, og gå nærmere inn på begrunnelsene for de litterære dommene og benytte Beardsleys kategorier til å klassifisere disse begrunnelsene.

undersøke om og på hvilken måte de ulike vurderingene påvirkes av anmeldernes forventninger og tidligere kjennskap til forfatteren. Når slike forventninger formuleres i anmeldelsene, vil jeg se på hvilken måte det preger deres vurdering av utgivelsen.

Jeg vektlegger altså to vurderingskriterier, som jeg undersøker i anmeldelsene av alle de tre gitte bøkene av Normann. Dette er fordi disse kriteriene benyttes i større eller mindre grad av en rekke anmeldere i korpuset, men også for å kunne gi et mer helhetlig og systematisk bilde på hvordan Normann ble vurdert som forfatter i ulike perioder av hennes karriere. Det er de følgende to kriteriene: hvordan språket vurderes av de ulike anmelderne, og hvordan anmelderne vurderer verkets nærhet til virkeligheten.

Årsakene til at det språklige aspektet ved de ulike utgivelsene er et kriterium som går igjen i anmeldelsene av de tre bøkene er flere, men én særlig viktig årsak er den kaotiske språkpolitiske situasjonen i Norge på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Den var preget av en rekke endringer, og i *Norsk presses historie* skildres landskapet i denne tidsperioden:

Landsmål og dansk-norsk var likestilte skriftspråk etter et stortingsvedtak i 1885. Framgangen for landsmålet hang dels sammen med nasjonal begeistring rundt oppløsningen av unionen med Sverige i 1905. De språkpolitiske frontene ble steilere. Politikerne søkte å forene landsmålet og riksmålet gjennom en ny rettskrivingsreform i 1917 som omfattet begge skriftspråk. I dette forslaget ble moderniseringen fra 1907 ført videre. Dessuten ble det søkt å tilnærme de to skriftspråkene med samme skrivemåte for felles ord. (*Norsk presses historie*, 2010, s. 176-177)

Skriftspråket i Norge endres altså i omfattende grad i denne perioden, og det påvirker også det norske medielandskapet. I *Norsk litteraturkritikks historie* påpekes det hvordan den nye språksituasjonen på begynnelsen av 1900-tallet, fører til at «En bred nynorsk presse var i ferd med å vokse frem» (Furuseth et al., 2016, s. 161-162). Dette forenkler på ingen måte det språkpolitiske landskapet, og i det litteraturkritikkhistoriske verket skriver forfatterne videre om konsekvensene av den nye språksituasjonen:

Selv om landsmålet vinner frem institusjonelt og etter hvert medialt, står det fortsatt en hard kamp internt om *normering* av målet. Denne normeringsdiskusjonen flytter over i kritikken, og i litteraturen, både som en diskusjon av hva som skal gjelde som *norsk*, og i en diskusjon om hvordan dette best skal forvaltes. (s. 168-169)

Den nye språklige situasjonen i Norge preger følgelig også hvordan språket vurderes av anmelderne i den påfølgende tiden. Slike diskusjoner som det her refereres til er fremtredende i flere av anmeldelsene av de tre undersøkte bøkene til Regine Normann, og i særlig grad gjelder dette for anmeldelsene av Normanns bokdebut, *Krabvaag* (1905), utkommet samme år som unionsoppløsningen. Språk later til å være et mindre viktig tema i anmeldelsene av den fem år senere *Barnets tjener* (1910), mens det igjen tas opp i en rekke anmeldelser av *Det gråner mot høst* (1930). Jeg vil i kapittel 4.4 komme tilbake til årsaker til at språket ikke er et like prominent verdikriterium i anmeldelsene av *Barnets tjener* (1910) som i de to andre utgivelsene.

Det andre kriteriet som jeg har undersøkt systematisk i korpuset av anmeldelser av de tre valgte bøkene er virkelighetsnærhet. Et kriterium som har vært gjeldende og viktig i mange ulike perioder, som Bjerck Hagen påpeker i sitt introduksjonsverk om litteraturkritikk: «Det estetiske kravet til virkelighet gjør seg gjeldende på tvers av litterære epoker som romantikk, realisme, modernisme og postmodernisme og av genrer som drama, lyrikk og epikk» (2004, s. 46). Det er heller ikke bare litteraturteoretikere som har befattet seg med spørsmålet om hvordan kunst (og spesifikt litteratur) skal forstås og vurderes. Disse spørsmålene kan nemlig trekkes helt tilbake til Aristoteles (384-322 fvt.) som i *Poetikken*¹⁵ skriver:

At diktekunsten ble til, skyldes etter all sannsynlighet to årsaker, og det to naturlige sådanne. Trangen til å etterligne er medfødt i menneskenaturen fra barndommen av og mennesker skiller seg fra de andre levende vesener i dette at det har de største evner til å etterligne og får de første kunnskaper gjennom etterligning; alle mennesker føler også glede ved etterligninger. Belegg for dette gir den daglige erfaring. Vi gleder oss ved å betrakte endog de mest nøyaktige avbildninger av ting som vi ellers ser på med ubehag, f.eks. av motbydelige dyr og lik. Årsaken er nettopp denne at det å vinne erkjennelse er den største glede, ikke bare for filosofene, men også i like høy grad for alle mennesker, selvom de bare lite tar del i denne glede. Vi føler glede over å se bilder fordi vi, når vi iakttar dem, vinner erkjennelse og finner hva hver ting er, f.eks. at dette menneske er slik og slik. For hvis man nu på forhånd ikke har sett det objekt som er etterlignet, vil ikke etterligningen gi noen glede som sådan, men gleden vil da

¹⁵ Jeg har brukt oversettelsen til Sam. Ledsaak fra 1961. Denne norske oversettelsen fikk navnet *Om diktekunsten*, men det er vanlig å referere til Aristoteles' verk som *Poetikken*.

skyldes teknikken i utførelsen, farven eller en annen slik årsak. (Aristoteles, 1961, s. 20-21)

Aristoteles presenterer her altså et syn på dikterkunsten som noe som etterligner det ekte livet, og legger videre vekt på at disse etterligningene skaper glede hos oss mennesker nettopp fordi vi kjenner oss igjen.

Virkelighetsnærhet kan altså betraktes, slik Hagen gjør det, som et urkriterium, og trekker linjer tilbake til de eldste teorier om litteratur og hva som gjør litteraturen skjønn. Samtidig er virkelighetsnærhet et kriterium som er viktigere i noen litterære perioder enn andre, og den perioden Normann forfatter og utgir mange av sine bøker i, har i senere litteraturhistoriske verk også blitt omtalt som nyrealismen. Et begrep skapt av nettopp en av de kritikerne som hyppig anmeldte Normann sine bøker, og som også forfattet et anerkjent litteraturhistorisk verk: Kristian Elster d.y.. I et essay i *For kirke og kultur* fra 1918, forklarer han blant annet hvordan denne «forfattergenerasjonen» skriver: «Deres stil er merket av virkeligheten, den er likefrem, enkel, levende. Den savner altfor hyppig den strenge kunstneriske holdning, men har til gjengjæld friskhet, styrke. Deres kunst er bygget på iagttagelse, virkelighetssans (Elster, 1918, s. 71). Elster legger her vekt på at denne litteraturen mangler kunstnerisk holdning. Stilen er derimot preget av enkelhet. Elster trekker frem flere aspekter ved den norske litteraturen i perioden, som han mener er definerende. Han skriver blant annet følgende:

Det er i ny-realismen en længsel efter værdier som baade er i virkeligheten og utenfor. Den har sit islæt av idealisme, ikke sværmerisk og taaket, men tilkjæmpet, endnu kanske litt litet frigjort og kold, en følelse av at livet skal leves med de ofre som er nødvendige, menneskene skal se sin stolthet i at holde ut og gjøre det bedst mulige av tilværelsen. Enhver skal bli paa sin post. Det de har tat paa sig, skal de bære frem. Og dertil kommer en understrøm av varme, livet er allikevel rikere end den golde realisme gjorde det til, digterne har baktalt det, det er mangfoldigere, sterkere, dette arme, hyppig forbandede menneskeliv. (1918, s. 71-72)

Perioden skiller seg altså fra den tidligere realismen, ved en mer nyansert fremstilling av menneskelivet som ikke bare er preget av livets harde realiteter, men også av varme. Videre skriver Elster om det mystiske aspektet ved perioden:

Der gaar gjennem ny-realismen en endnu svak strømning av ny livsfølelse, av ny mystik. Denne livsfølelse lærer at der er kræfter i livet som, hvor meget de end er styret av love, ikke av os mennesker oppfattes lovmæssig, men føles mysteriøst og hvis betydning for os ene ligger i den følelse hvormed vi oppfatter dem. Denne følelse forenes i den nye retning med det naturlig syn paa livet. (1918, s. 72)

Den realistiske virkeligheten som skildres er altså likevel ikke blottet for mystikk, derimot forenes mystikk med et naturlig virkelighetssyn, ifølge litteraturprofessoren.

Virkelighetsnærhet er altså et litterært vurderingskriterium som generelt har vært viktig for bedømmelsen og forståelsen av litteratur og kunst, men som også var særlig viktig i den perioden hvor Normann skrev og utga mange av sine verk.

4 Om anmeldelsene

4.1 Om korpuset av anmeldelser av *Krabvaag* (1905)

Da Regine Normann hadde sin bokdebut i 1905, ble *Krabvaag* anmeldt i en rekke av landets aviser og tidsskrifter. I sitt doktorgradsarbeide skriver Liv Willumsen blant annet følgende om hvordan debuten generelt ble mottatt: «Kritikerne lot seg begeistre da *Krabvaag* kom ut. I løpet av et par uker i november og desember 1905 ble forfatternavnet Regine Normann nevnt på en fordelaktig måte i de fleste av landets aviser» (Willumsen, 2002a, s. 61). Samtidig har jeg funnet flere kritiske anmeldelser i mitt korpus, og jeg vil senere i dette kapitlet komme tilbake til hva denne kritikken hovedsakelig gikk ut på.

Hans Henrik Jensen og Liv Helene Willumsen har i utgivelsen *Regine Normann. En bibliografi* (1995), laget en omfattende oversikt over hvilke aviser som har anmeldt de ulike bokutgivelsene til Normann, når de ble anmeldt og under hvilken signatur. Tabellen under gir en oversikt over de anmeldelser som ligger til grunn for undersøkelsene i denne oppgaven (korpuset), og som ble publisert relativt kort tid etter utgivelsen. For aviser er dette i mitt korpus avgrenset til årene 1905 og 1906¹⁶, mens jeg for tidsskrifter som ikke gis ut like hyppig også har valgt å inkludere tidsskrift utgitt i 1907 som samtidskritikk¹⁷.

Tabellen tar utgangspunkt i den bibliografiske oversikten til Jensen og Willumsen. Utfra deres katalogisering har jeg videre kunnet gjøre konkrete navne- og/eller datosøk i Nasjonalbibliotekets database. Dessverre har ikke alle de aktuelle avisene og tidsskriftene blitt arkivert, og de inngår derfor ikke i undersøkelsene. To av anmeldelsene i oversikten til Willumsen og Jensen lå ikke i Nasjonalbibliotekets database, men har blitt trykket i sin helhet i en artikkel av Willumsen i tidsskriftet *Bøfferding* (Willumsen, 2002b, s. 56). Dette er anmeldelsen i tidsskriftet *Fra Bøgernes verden* signert Hans E. Kinck og anmeldelsen i *Social-Demokraten* signert F. N. (Fernanda Nissen). Anmeldelsen i *Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst og industri*, som jeg har funnet ved hjelp av Nasjonalbibliotekets database, inngår ikke i oversikten til Jensen og Willumsen, men er inkludert i mitt korpus.

I tillegg har jeg ved hjelp av arkivsamlingen i Tromsø arkiv, P-0774 – Liv Helene Willumsens privatarkiv om Regine Normann, funnet ytterligere åtte anmeldelser. Dette gjelder anmeldelsen i *Morgenposten* (signert L-d), *Nidaros* (signert H.k), *Nordmøre*

¹⁶ Normann utga de fleste av sine bøker i månedene november og desember. Dette medfører at bøkene hennes ofte anmeldes etter årsskiftet.

¹⁷ Det er verdt å merke seg at eksempelvis Tomas Forser inkluderer tidsskrifter i sitt samtidskritikk-begrep, selv om de sjangermessig har enkelte andre trekk enn dagspressen (se side 9-10 i *Kritik av Kritiken*). Det er derimot ikke avgjørende for mine forskningsspørsmål at lesningen og vurderingen har skjedd umiddelbart etter utgivelsen av et verk, og jeg velger derfor også å inkludere tidsskrifter i mitt korpus over samtidskritikk.

Folketidende (usignert), *Nordland* (signert R.B), *Posten* (signert Hjalmar Christensen), *Smaalenenes Amtstidende* (usignert) og *Social-Demokraten* (signert A.K (Anders Krogvig)).

Totalt utgjør dermed korpuset 28 anmeldelser i aviser og tidsskrifter i samtiden. Tabellen under vil gi opplysninger om hvilken avis eller hvilket tidsskrift anmeldelsen ble publisert i, publiseringsdato, signaturopplysninger og hvorvidt anmeldelsen også ble publisert et annet sted.

Tabell 2: Undersøkte anmeldelser av Krabvaag (1905)

Avis/tidsskrift	Publiseringsdato	Signatur	Andre publiseringssteder
Aftenposten	10.12.1905	Ø.R.F. (Ronald Fangen)	
Bergens Aftenblad	24.11.1905	-a.-	
Bergens Annoncetidende	25.11.1905	MI.	
Bergens Tidende	15.11.1905	L-h. (Elisabeth Brochmann)	Stavanger Amtstidende
Buskeruds Blad	01.12.1905	usignert	
Dagbladet	27.11.1905	T.P. (Ivar Andreas Refsdal)	
Fra Bøgenes Verden	nr. 1, 1905	Hans E. Kinck	
Morgenbladet	16.12.1905	Lützow Holm	
Morgenposten	09.01.1906	L-d	
Nedenæs Amtstidende	29.11.1905	usignert	
Nidaros	27.11.1905	H.k	
Nordisk tidsskrift för vetenskap, kunst och industri	1907	Hjalmar Christensen	
Nordland	24.12.1905	R.B	
Nordmøre Folketidende	15.11.1905	usignert	
Nordtrønderen	29.11.1905	B.	
Norsk Skoletidende	1905	usignert	
Oplandenes Avis	22.11.1905	usignert	
Posten	16.11.1905	Hjalmar Christensen	

Ringerikes Blad	14.11.1905	usignert	
Sarpen	23.11.1905	-e.	
Smaalenenes Amtstidende	23.11.1905	usignert	
Social- Demokraten	30.11.1905	A.K (Anders Krogvig)	
Social- Demokraten	02.12.1905	F.N. (Fernanda Nissen)	
Stavanger Aftenblad	20.12.1905	Sven Nilssen	
Tromsø Stiftstidende	30.11.1905	E.V.	
Trondhjems Adresseavis	13.11.1905	usignert	
Verdens Gang	19.11.1905	C.N (Carl Nærup)	
Ørebladet	26.11.1905	usignert	
Totalt: 28			

Krabvaag ble også gitt ut på tysk i 1926, og Jensens og Willumsens oversikt inkluderer følgelig også en oversikt over hvor *Krabvaag* (1926) ble anmeldt ved denne ny-utgivelsen i Tyskland og hvilke norske aviser som omtalte dette. Jeg har i tillegg til anmeldelsene oppgitt i Jensen og Willumsens bibliografi, funnet ytterligere syv aviser som omtaler utgivelsen av *Krabvaag* (1926) på tysk¹⁸.

¹⁸ Følgende norske aviser har publisert den samme teksten som omhandler utgivelsen av debutboka på tysk under overskriften «Regine Normann og Kinck i Tyskland»: Aftenposten (13.03.1926), Arbeiderbladet (13.03.1926), Bergens Tidende (13.03.1926), Haugesunds Dagblad (26.03.1926), Hortens Avis (17.03.1926), Jarlsberg og Larviks Amtstidende (12.03.1926), Nationen (12.03.1926), Nordlandsposten (17.03.1926), Trondhjems Adresseavis (16.03.1926) og Østlands-posten (15.03.1926). I tillegg er det notiser om ny-utgivelsen i Fredrikshalds Avis (13.03.1926) og Tidens Tegn (12.03.1926).

Om anmelderklimaet på starten av 1900-tallet og avisene Normanns bøker ble anmeldt i

Regine Normanns forfatterskap strekker seg over flere tiår, og dermed får også de ulike bokutgivelsene ulike historiske kontekster. Herrnstein Smith skriver følgende i «Contingencies of Values»:

It would seek, rather, to clarify the nature of literary – and, more broadly, aesthetic-value in conjunction with a more general rethinking of the concept of value; to explore the multiple forms and functions of literary evaluation, institutional as well as individual, in relation to the circumstantial constraints and conditions to which they are responsive; to chronicle "the history of taste" in relation to a general model of historical evaluative dynamics and specific local conditions; and to describe and account for the various phenomena and activities that appear to be involved in literary and aesthetic evaluation in relation to our more general understanding – as it is and as it develops – of human culture and behavior. (Smith, 1983, s. 10)

Det Herrnstein Smith beskriver i sitatet ovenfor er hennes visjon for hva slags syn man skal ha på verdivurderinger. Hun trekker blant annet fram spesifikke lokale forhold (specific local conditions) og smakshistorien (the history of taste) som faktorer som må regnes inn når man undersøker hvordan litteratur vurderes. Når Normann utgir sine bøker er også språkpolitikk svært viktig, og i tråd med en faktorene som Herrnstein Smith påpeker, er nettopp de store endringene som skjer i den norske pressen på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. De kan skildres som særpregete lokale forhold (specific local conditions) som påvirker vurderingen av Normanns verker. Når pressen endres fundamentalt i Norge mot slutten av 1800-tallet får dette en rekke konsekvenser for utformingen av det norske presselandskapet, som skildret i *Norsk litteraturkritikks historie*:

Perioden rundt innføringen av parlamentarismen i Norge (fra 1884) trekkes ofte frem som en av de mest dynamiske i norsk presse. Da ble partipressen etablert, og det norske avislandskapet fikk sitt karakteristiske preg med en sterk konservativ presse på den ene siden med aviser som *Aftenposten*, *Morgenbladet* og *Adresseavisen*, og en liberal venstreside på den annen med aviser som *Verdens Gang*, *Dagbladet*, *Bergens Tidende* og *Fedraheimen*. Partipressen gjorde journalistikkens politiske rolle tydeligere, og fremveksten av en sterk nynorsk kultur bidro i Norges kamp for

selvstendighet. Stemmer fra nye lag av befolkningen tok plass i mediene, og avsluttet dermed en periode hvor landets styrende og landets skrivende alle hadde kommet fra embetsstanden. (Furuseth et al., 2016, s. 181)

Det skjer en rekke store endringer i pressen i disse årene, deriblant den nye organiseringen av avisene som partipresse. Enda mer skjebnesvangert for norsk historie, er likevel muligens unionsoppløsningen, som også er året for Normanns bokdebut. Oppløsningen preger igjen innholdet i pressen, herunder litteraturkritikken: «Unionsoppløsningen endret også rammene for pressen, og rundt 1905 skjedde det en gradvis avinternasjonalisering av norske aviser. Stofftilfanget endret seg, og innenriksstoffet ble viktigere. I litteraturkritikken ser vi også en slik tendens» (Furuseth et al., 2016, s. 161). Unionsoppløsningen førte altså til et mer nasjonalt fokus i den norske dagspressen, herunder i litteraturkritikken.

Anmelderklimaet er også preget av de språkpolitiske endringene, som igjen henger sammen med unionsoppløsningen, og den påfølgende orienteringen mot en det nasjonale, samt forsøket på å reetablere en nasjonal identitet. Som jeg vil vise i kapittel 4, er dagspressekritikken av samtlige tre bøker preget av en kaotisk språksituasjon, og anmelderne er heller ikke enige om Normanns språk skal betegnes som riksmål, om det er for dialektpreget, for lite dialektpreget etc. (se eksempelvis 4.1 om hva anmelderne skriver om språket i Normanns debutverk).

Om anmelderne av Normanns verker

Flere av anmelderne av Normanns verker hadde i sin samtid flere roller i litteraturfeltet. Et godt eksempel på dette er Kristian Elster d.y. som både var kritiker, litteraturhistoriker (et poeng jeg vil komme tilbake til i kapittel 5), men ikke minst også selv forfatter (Furuseth et al., 2016, s. 163). Dersom man legger Pierre Bourdieus skildring av utviklingen av kunstfeltet og herunder litteraturfeltet, til grunn, er det ingen overraskelse at flere av anmelderne av de undersøkte bøkene også hadde andre roller i litteraturfeltet. Bourdieu skildrer hvordan autonomiseringen av litteraturfeltet fører til at kritikerrollen forandres når litteraturen i visse kretser lukker seg om seg selv:

Det er verd å legge merke til at progresjonen mot autonomi til *feltet for begrenset produksjon*, er kjennetegnet ved kritikkens stadig mer uttalte tendens til å hengi seg, ikke til oppgaven å skape et verktøy for tilegnelse – jo mere påkrevet for et verk desto lenger det fjerner seg fra publikum – men til å frembringe en ‘skapende’ interpretasjon

til fordel for de 'skapende'. Og så vokste små 'samfunn av gjensidig beundring' frem, lukket rundt deres egen esoterisme, samtidig som tegn på en ny solidaritet mellom kunstner og kritikere viste seg. Denne nye kritikken, som ikke lenger følte seg kvalifisert til å formulere kategoriske smaksdommer, stilte seg betingelsesløst til tjeneste for kunstneren. (Bourdieu, 1991, s. 6-7)

Det som kjennetegner feltet for begrenset produksjon, er nettopp ifølge Bourdieu: «...et system som produserer kulturvarer objektivt bestemt for et publikum bestående av produsenter av kulturvarer», og dette karakteriserer også Kristian Elster d.y.. Han er heller ikke et enestående eksempel fra de undersøkte anmeldelsene av de tre bøkene til Regine Normann. En innvending mot inndelingen i to gjensidig ekskluderende felter når Bourdieus teorier anvendes på norske forhold¹⁹, er at den fungerer mindre godt på et samfunn som er mindre hierarkisk enn det franske samfunnet anno 1880. Det er altså ikke hensiktsmessig å skulle plassere Normann verken i feltet for begrenset produksjon eller i feltet for produksjon i stor målestokk: Bourdieus strenge todeling er ikke overførbar til det norske litterære miljøet på begynnelsen av 1900-tallet. Likevel er de skildringene Bourdieu har av aktørene i feltet for begrenset produksjon svært treffende for en rekke av anmelderne av Normanns verker. Blant de øvrige anmelderne av de undersøkte verkene, er det nettopp en rekke kritikere som også selv var forfattere som Barbra Ring, Anders Krogvig, Carl Joachim Hambro, Johan Falkberget, Olaf Benneche, Ronald Fangen og Rolv Thesen.

Førstnevnte, Barbra Ring, som blant annet anmeldte *Det gråner mot høst* (1930), var i tillegg til å være kritiker og forfatter også, som Per Thomas Andersen påpeker i sin litteraturhistorie, en personlig venn av Regine Normann (2001, s. 363). Det samme var Anders Krogvig (Willumsen, 1997b, s. 155). Igjen kan det være interessant å trekke inn Bourdieus definisjon av feltet for begrenset produksjon, forfatteranmelderne er nettopp selv produsenter av kulturvarer, samtidig som de også fungerer som kritikere, og i tillegg innehar de andre viktige roller i kulturfeltet. Bourdieu skildrer også dette feltet som et felt som lukker seg om seg selv (Bourdieu, 1991, s. 7). Et godt eksempel på dette fra tabellen som følger under, er Rolv Thesen. I tillegg til selv å være forfatter, var han altså litteraturforsker og jobbet som litterær konsulent i forlag. Dette vil altså si at Thesen jobbet både med produksjonen av egne verk, produksjonen av andres verk og med vurderingen av verk.

¹⁹ Se eksempelvis litteraturforsker Cecilie Naper om litteraturkritikk av populærlitteratur og forskjellen på amatør-anmeldere og profesjonelle anmeldere: Naper, C. (2013). "Hunting high and low" : amatør-anmeldere og profesjonelle kritikere om fascinasjon og kvalitet. I (s. 270-305). Universitetsforlaget.

Tabell 3: Ulike roller i det litterære feltet

Kritiker/anmeldelse i korpus	Yrkesprofil utover kritikk ²⁰	Anmeldte også ²¹
<u>Kristian Elster d.y. (1881-1947)</u> <i>Det gråner mot høst</i>	forfatter, litteraturhistoriker	<i>Riket som kommer, Til guttene mine ute i den vide, vide verden, Havørnens nabo, Min hvite gut og andre fortellinger</i>
<u>Carl Joachim Hambro (1885-1964)</u> <i>Barnets tjenere</i> <i>Det gråner mot høst</i>	forfatter, presseman (redaktør), politiker	<i>Stengt, Faafængt, Dengang –, Riket som kommer</i>
<u>Barbra Ring (1870-1955)</u> <i>Det gråner mot høst</i>	forfatter	<i>Faafængt, Dengang –, Den graa kat og den sorte, Usynlig selskap</i>
<u>Johan Falkberget (1879-1967)</u> <i>Det gråner mot høst</i>	forfatter, journalist, politiker	<i>Berit Ursin, Havørnens nabo, Til guttene mine ute i den vide, vide verden</i>
<u>Ronald Fangen (1895-1946)</u> <i>Krabvaag</i>	forfatter, journalist	<i>Min hvite gut og andre fortellinger, Nordlandsnatt</i>
<u>Anders Krogvig (1880-1924)</u>	forfatter, bibliotekar, litterær konsulent	<i>Bortsat</i>
<u>Olaf Benneche (1883-1931)</u> <i>Det gråner mot høst</i>	forfatter	<i>Den graa kat og den sorte</i>
<u>Rolv Thesen (1896-1966)</u> <i>Det gråner mot høst</i>	forfatter, litteraturforsker, konsulent	<i>Usynlig selskap</i>

Det er verdt å merke seg at disse forfatteranmelderne også anmelder flere av Normann sine bøker, hvor den mest påfallende av de undersøkte kritikerne er Carl Joachim Hambro, som totalt sett anmeldte seks av Normanns bøker. Forfatteranmelderne utgjør likevel et mindretall av det undersøkte korpuset, hvor mange av anmelderne er ukjente, har signert med initialer som ikke er gjenkjennbare i nåtiden eller hvor anmeldelsen er publisert uten signatur. Særlig i korpuset av anmeldelser av debutboken, *Krabvaag*, er det mange usignerte anmeldelser eller anmeldelser som kun har initialer som signatur (Jensen & Willumsen, 1995, s. 12-14).

En konsekvens av at det foreligger en rekke usignerte anmeldelser, eller anmeldelser hvor signaturen ikke tilhører en person kjent for allmennheten, er at disse anmeldelsene tillegges mindre vekt. Årsaken til dette er enkel, og skildres også av Barbara Herrnstein Smith i kapittelet «Value/Evaluation» i verket *Critical Terms for Literary Study*: And the most valid

²⁰ Kilde: Furuseth, S., Thon, J., Vassenden, E. & Beyer, E. (2016). *Norsk litteraturkritikks historie 1870-2010*. Universitetsforlaget.

²¹ Kilde: Jensen, H. H. & Willumsen, L. H. (1995). *Regine Normann: en bibliografi* (Bd. 4). Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie.

judgments are commonly thought to be made by persons with certain appropriate qualifications, including acute literary sensitivities, wide literary experience, an adequate understanding of the meaning of the work, and freedom from the biases of personal interest or ideology (Smith, 1995, s. 180-181). Ifølge Herrnstein Smith er det altså vanlig å oppvurdere verdidommene til personer man anser som kvalifiserte innen feltet, og dermed vektlegges ikke ulike anmeldelser av ulike anmeldere på lik linje. Et poeng som Liv Willumsen også gjør når hun skildrer mottagelsen av *Krabvaag* i dagspressen, er at en rekke fremtredende kritikere anmelder Normanns verk, og det er også deres verdidommer som siteres og drøftes når mottakelsen skal skildres. Willumsen skriver eksempelvis følgende: «De meste toneangivende kritikere finner vi i hovedstadspressen. Der trekker den ene kritikeren etter den andre fram rosende momenter, også den mest fryktede av dem alle, Carl Nærup». Videre skriver Willumsen om hvordan hun tror Normann kan ha oppfattet å få ros av den anerkjente kritikeren: «Ikke minst Nærups utsagn om forfatterens selvstendig beskrivende evne må oppfattes som et kompliment av dimensjoner fra en anmelder som er beryktet for sine nådeløse karakteristikker (Willumsen, 2002a, s. 61-62). Forskeren peker her nettopp på hvordan enkelte personers verdidommer oppleves som viktigere enn andres. Carl Nærup kan altså karakteriseres som en av disse anmelderne som Herrnstein Smith refererer til i sin artikkel: en anmelder som har egenskapene som er ansett som passende, og som samtidig ikke er for nærme forfatteren på et personlig plan. I de videre analysene av mottakelsen av Normanns verker er det verdt å ha i bakhodet at ikke alle anmeldelser blir likt vurdert av leserne.

Hva handler *Krabvaag* (1905) om ifølge anmelderne?

I de ulike anmeldelsene vektlegges ulike aspekter i vurderingen av hva som er bokas sentrale temaer og motiver. Eksempelvis identifiserer anmelderen (usignert) i *Buskeruds Blad* «...en fin, sørgelig kjærlighetshistorie...» (1905) som hovedmotivet i *Krabvaag*, mens anmelderen (signert T.P.) i *Dagbladet* ikke definerer noe klart hovedmotiv eller hovedkarakter i det hele tatt, men derimot ser på boken som en rekke miljøskildringer. Vedkommende skriver blant annet som følger: «Landskapet og Menneskene gaar i ett, og der er knapt nogen enkelt Person, som trær ud af Rammen som Midtfigur. Det skulde være Paulina. Men heller ikke hendes Skjæbne løser sig ud fra Milieuet» (1905). En tredje forståelse av hva som er *Krabvaags* primære handling er eksempelvis å finne i tidsskriftet *Norsk Skoletidende* hvor anmelderen (usignert) oppsummerer handlingen i følgende setning: «Historien begynder med lus i en

skindfæld og ender med et raffinert mord ved hjelp av barselfeberbakterier» (1906). Det som av andre anmeldere, eksempelvis i *Dagsavisen* (1905), skildres som en naturlig død, har i denne anmeldelsen blitt til et mord, og dermed har også dette temaet blitt forstått som bokens mest sentrale. Andre anmeldere, for eksempel i *Nedenæs Amtstidende* (usignert) beskriver bokens handling som dens undertittel: Skildringer fra et fiskevær. I *Nedenæs Amtstidende* står det blant annet: «Bogen skildrer Livet i et lidet Fiskvær Nordpaa, med alle dets Kampe» (1905). Av de ulike anmeldelsene er det altså ulike temaer som blir trukket frem, når anmelderne skal skildre bokens handling, mens enkelte legger vekt på at det er miljøskildringer eller skildringer av livet i Nord-Norge, legger andre igjen vekt på kjærlighetshistorien mellom to av bokas karakterer eller på prestens vekkelsesmisjon i *Krabvaag*, og hvordan dette påvirker de ulike karakterene.

I sitt litteraturhistoriske verk skriver Per Thomas Andersen om et skifte i fokus i litteraturen på begynnelsen av 1900-tallet: «I kontrast til skildringene av den særegne psykologi hos “unntaksmennesker” i 1890-årene, er det nå påfallende at arbeiderklassen kommer inn i litteraturen på en ny måte...» (s. 339). Det er også arbeiderklassen som skildres når Normann utgir sin debutbok og flere av anmelderne bemerker seg dette. Blant annet skriver anmelderen i *Smaalenenes Amtstidende* innledningsvis om bokas handling: Folkets Digten og Tragten er Fisken. Slaar Fisket til, er alt Veststand. Koner og Børn fraadser i god Mad, faar Klæder, Sko og alt, som godt er. Slaar Fisket feil, bestaar Livet i en stadig Kamp med Handelsmanden om Varer på Krædit» (1905).

Og den samme anmelderen legger også vekt på at forfatteren både har kjennskap til og sympatiserer med karakterene i boka og deres vanskelige liv: «Bogen er skrevet med Talent, med Fortrolighed til de eiendommelige Forhold og Hjertelag for de Mennesker, som lever under dem» (1905). Anmelderen i *Smaalenenes Amtstidende* er heller ikke alene i det undersøkte anmelderkorpset om å påpeke Normanns kjennskap til de emnene hun skriver om. Det er en kritikk som går igjen ikke bare i anmeldelsene av *Krabvaag* (1905), men også *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930), som jeg vil illustrere senere i dette kapittelet (se 4.2 og 4.3).

Kritikk av debuten, hva kritiseres?

Anmelderne i korpuset er ikke unisont positive til Normanns debutarbeide. Den mest kritiske anmeldelsen i korpuset, er Anders Krogvigs anmeldelse i *Social-Demokraten*. I en relativt kort anmeldelse skriver han blant annet: «Hendes bog gir oftest en gløg turists indtryk, og hendes glæde ved at berette om Nordlands besyndelighed og om nordlandsfolkenes livskaar

og forunderlige skikkelser har faaet hende til at glemme menneskene hun vilde²² fortelle om» (Nærup, 1905). Krogvig er altså ikke imponert over Normanns innsikt i forholdene, og synes heller ikke at menneskeskildringene er gode nok. Anmelderen i *Morgenposten* (1905), signert L-d, er tydelig i sin kritikk: «Derimod kunde der være adskilligt at indvende mod Behandlingen af selve Vækkelsen. Nu har vi lenge nok seet den religiøse Vækkelse mere eller mindre karrikeret i vor Literatur». Anmelderen er altså kritisk til vekkellesmotivet, fordi han mener det allerede er behørig behandlet av andre norske forfattere. Han nevner de to forfatterne Alexander Kielland og Gabriel Scott, og mener også at kritikken av religiøs vekkelse overskygger de positive, som han skriver: «Evighedsværdier», som ligger til grunn for vekkellespredikantene.

Andre anmeldere kritiserer også vekkellesmotivet, men begrunner kritikken sin noe annerledes enn anmelderen i *Morgenposten*. Carl Nærup i *Verdens Gang* skriver eksempelvis: «Historien om den unge Pige, som af sin skinhellige Mor og en modbydelig Opbyggelsesprædikant lader sig lokke væk fra sin Kjæreste, er ikke overdreven interessant» (1905). Her er altså ikke det problematiske at det skildrede tidligere har blitt portrettert i litteraturen, eller forsåvidt at den gode religiøse moral underbygges i skildringen, derimot finner anmelderen at historien rett og slett ikke er spennende nok.

Det er ikke bare vekkellesmotivet og kjærlighetshistorien mellom Øra-Jon og Paulina som kritiseres av anmelderne. Også i den samtidige mottakelsen av *Krabvaag*, peker anmelderne på et trekk ved Normanns skrivemåte, som senere skulle vise seg å bli en gjennomgående kritikk i anmeldelser av hennes utgivelser. Av det undersøkte anmelderkorpset, er det forfatteren Hans E. Kinck som tydeligst uttrykker dette i tidsskriftet *Fra Bøgernes Verden*: «Og skulde jeg si noget paa bogen som helhed, saa maatte det kanske være dette, at billederne endnu ikke er fast nok sveiset sammen under hovedmotivet – hænger og svaier lidt for meget; men det er jo ogsaa det, som er rigdommen og gir løfter» (1905). Han kommenterer her på Normanns løse struktur, og hvordan de enkelte skildringene ikke har god nok forankring i bokens primære handlingsforløp. Også Elisabeth Brochmann, under signaturen L-h, i *Bergens Tidende* bemerker seg bokens løse struktur, som hun forsvarer når bokens undertittel nettopp er «Skildringer fra et lidet fiskevær». Brochmann skriver som følger om bokens utforming: «Riktignok har hendes Opgave været sammelignelsesvis let,

²² Selve dette ordet er vanskelig å tyde grunnet en blekkflekk på anmeldelsen, trolig står det «vilde», men det kan også stå «skulde», eller et annet lignende verb.

fordi hun har været klog nok til i Undertitelen at antyde, at der ikke er en sammenhengende Novelle, hun vil give, kun løse Billeder».

Om hva det står i anmeldelsene om å debutere

Ikke helt uventet legger flere av anmelderne av *Krabvaag* vekt på at det er et debutarbeide de vurderer. Regine Normann hadde før dette riktignok publisert deler av boka i form av enkeltstående fortellinger i norske aviser (Jensen & Willumsen, 1995, s. 12), men utgivelsen av *Krabvaag* er hennes bokdebut.

Flere av anmelderne av det undersøkte korpuset av anmeldelser vurderer Normanns debut svært positivt. Et godt eksempel på dette er anmelderen i *Stavanger Aftenblad* (1905), signert Sven Nilssen, som skriver: «Det er længe siden, jeg har holdt i min haand en debutbog, der saa utvetydigt som Regine Normanns "Krabvaag" bar vitnesbyrd om, at vi havde at gjøre med en forfatterpersonlighed, som ikke bare gjengav indtryk fra den literatur der har sat mærker i vedkommendes sind...». Anmelderen peker her altså på at Normanns debutbok skiller seg positivt sammenlignet med andre debuter.

I enkelte anmeldelser følger jubelordene også med en spådom om vellykket framtidig litterær produksjon fra debutanten. Et talende eksempel er den usignerte anmeldelsen i *Oplandenes Avis* (1905), hvor vedkommende blant annet skriver: «Forfatterinden har tidligere kun udgit et eller etpar Arbeider; men nærværende Bog viser en ganske betydelig Modenhed, og Forfatterinden indtar med denne en saavidt fremskudt Plads, at hendes følgende Produktion vil bli imødeset med Opmærksomhed». Anmelderen har tydelige forventninger til forfatterens videre arbeid.

Et godt eksempel på hvordan en anmelder begrunner sin vurdering basert på at det er en debututgivelse finner man i den usignerte anmeldelsen i *Buskeruds Blad* (1905). Her påpeker anmelderen: «Der mangler paa fine Steder nogen Fasthed i Kompositionen; men dette tilgiver man jo let en Debutant, naar Totalindtrykket er, at Billederne er sande». Vedkommende ser altså bort i fra enkelte «feil» ved boken, nettopp fordi det er et debutarbeide som her vurderes. Anmelderen gir også i sin kritikk en positiv totalvurdering, når vedkommende skriver: «Bogen er et Debutarbeide af dem, der fortjener Opmærksomhed» (1905).

Anmelderen Hjalmar Christensen anmeldte Normanns debut både i dagspressen (*Posten* i 1905) og i et tidsskrift to år senere (*Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri* i 1907). I anmeldelsen i *Posten* skriver han følgende om *Krabvaag*: «De enkelte Skildringer er maaske lidt svagt sammensveiede, men det er jo ikke til at vente, at

Debutantens Bygningskunst skal være fuldkommen» (1905), mens han i tidsskriftet utelukkende er positiv til Normanns debut, og innleder omtalen med å skrive: «...[Krabvaag]...som straks viste en betydelig kunstnerisk modenhet, et afgjort talent» (1907). De to ganske ulike vurderingene fra Christensen av den samme boken kan bero på flere faktorer, men særlig relevant er det her å trekke frem nettopp den forskjellen mellom en første, umiddelbar lesning, og en senere reflektert lesning som Forser skildrer i sitt verk, *Kritik av kritiken*. Han skriver følgende om hva som skiller kritikk i tidsskrift fra dagspressekritikk: «Men oftare skiljer sig den kritiken i åtagande och retoriska former från den nyhetsbestämda dagstidningsrecensionen, och drar mot essäns eftertänksamhet och större långsamhet» (2002, s. 10). Christensen er altså mer kritisk til *Krabvaag* i sitt første møte med boken, enn det han er når han på nytt skal vurdere Normanns debut. Dette kan tyde på at anmelderen ved en grundigere lesning gir et mer positivt inntrykk enn den umiddelbare lesningen han gjorde rett etter *Krabvaags* utgivelse.

Om det språklige i anmeldelsene av *Krabvaag*

Av de 28 anmeldelsene kommenteres det på språket i boka i 12 av anmeldelsene. Altså i omlag 42% av anmeldelsene (se Tabell 4: Om språk som verdikriterium i korpuset av anmeldelser av *Krabvaag*). I de anmeldelsene som vurderer språket er brorparten positive til Normanns språkføring, men enkelte er også kritiske.

En av de mest kritiske vurderingene av språket i *Krabvaag* er anmeldelsen i *Nordtrønderen* (B., 1905). Dette er en anmeldelse som ellers i stor grad er en refererende, hvor store deler av bokas primære handling gjennomgås. Den siste kommentaren fra anmelderen er riktignok en vurdering av språket. Vedkommende skriver som følger: «Om Sproget kan der nok siges, at der uden Skade kunde være brugt noget mindre kraftige Udtryk». Dette er også det eneste som skrives om språket i boka, men kritikken fremstår ikke hardtslående da anmelderen uttrykker seg med forsiktighet når vedkommende bruker fraser som «kan der nok siges» og at det ikke hadde skadet om språket var annerledes. Det er altså ingen sterk anmodning om å endre på språket.

Lützow Holm som anmelder boka i *Morgenbladet* (1905), er generelt positiv til språkføringen i boka, men samtidig kritisk til dialektbruken. Han skriver: «.Sproget [er] ualmindelig friskt, omend det Forsøg paa nordlandsk Dialekt og nordlandsk Særpreg ikke altid falder lige heldigt ud». Disse to anmelderne er likevel i mindretall, og eksempelvis er anmelderen i *Nedenæs Amtstidende* (1905) utelukkende positiv, og i den relativt sett korte anmeldelsen vies det siste avsnittet til nettopp å kommentere på språket: «Sproget i Bogen er

udmærket, saa den er værd at læse bare for dettes Skyld». Det er uforbeholden ros av språket i denne anmeldelsen. Språk som verdikriterium gis tyngde av denne anmelderen ved at vedkommende legger vekt på at språket alene er en grunn til å lese boken.

En anmelder som kobler sin vurdering av språket til den pågående språkdebatten i Norge på begynnelsen av 1900-tallet, er Hans E. Kinck i tidsskriftet *Fra Bøgernes Verden* (1905): «Og hendes sprog er levende tale-norsk; saa for dem, som mumler dunkle ting om Wergelands rene norsk (som om han slet ikke tog op dialekt-ord, – som om den frihed ophører ved hans død!), de har jo her atter anledning til at bide sig i sin literære læbe» (Willumsen, 2002b, s. 56). Kinck bruker sin anmeldelse ikke bare til å vurdere Normanns verk, men også til å tydeliggjøre sitt standpunkt om hvordan litteraturens språk skal se ut: Kinck ønsker seg et mer dialektpreget språk.

Tabell 4: Om språk som verdikriterium i korpuset av anmeldelser av *Krabvaag*

	Anmelderen skriver om språket	Anmelderen skriver ikke om språket
Avis/tidsskrift	Bergens Tidende, Dagbladet, Fra Bøgernes Verden, Morgenbladet, Morgenposten, Nedenæs Amtstidende, Nordland, Nordtrønderen, Oplandenes Avis, Stavanger Aftenblad, Verdens Gang, Ørebladet	Aftenposten, Bergens Aftenblad, Bergens Annoncetidende, Buskeruds Blad, Nidaros, Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri, Nordmøre Folketidende, Norsk Skoletidende, Posten, Ringerikes Blad, Sarpen, Smaalenenes Amtstidende, Social-Demokraten (Krogvig) Social-Demokraten (Nissen), Tromsø Stiftstidende, Trondhjems Adresseavis
Antall (tot: 28)	12	16

Om kriteriet virkelighetsnærhet i anmeldelsene av *Krabvaag* (1905)

I anmeldelsene av *Krabvaag* vektlegger svært mange av anmelderne hvordan handlingen i boka er knyttet til virkeligheten. En rekke beslektede begreper går igjen i mange av anmeldelsene. Disse begrepene benyttes også da nesten utelukkende i forbindelse med en positiv vurdering av Normanns verk. Jeg har identifisert følgende begreper knyttet til virkelighet (også inkludert selve begrepet «virkelighet»): realistisk, ærlig, gjengi, fotografisk,

sant, troverdig, ekte og naturlig (og bøyingsvariasjoner av disse). Flere av de utvalgte begrepene benyttes også i anmeldelser av *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930), som jeg vil vise henholdsvis i analysekapitlene, 4.2 og 4.3. I tillegg til den konkrete bruken av begreper, forekommer det flere indirekte positive skildringer av at innholdet ligner virkeligheten uten at særlig prominente begreper benyttes, og jeg vil senere i dette kapitlet vise til noen eksempler på slike anmeldelser. Jeg vil også senere i kapitlet vise et eksempel på hvordan en anmelder bruker mangelen på virkelighetsnærhet som begrunnelse for kritikk av Normanns verk.

Tabell 5: Virkelighetsnærhet som verdikriterium i Krabvaag

	Anmelderen skriver ikke om nærhet til virkeligheten	Anmelderen skriver om nærhet til virkeligheten
Avis/tidsskrift	Nordtrønderen, Norsk Skoletidende, Posten, må ha dato), Tromsø Stiftstidende, Ørebladet	Aftenposten, Bergens Aftenblad, Bergens Annoncetidende, Bergens, Tidende, Buskeruds Blad, Dagbladet, Fra Børgernes Verden, Morgenbladet, Morgenposten, Nedenæs Amtstidende, Nidaros, Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri, Nordmøre Folketidende, Nordland, Oplandenes Avis, Ringerikes Blad, Sarpen, Smaalenenes Amtstidende, Social-Demokraten (30.11.1905), Social-Demokraten (02.12.1905), (Stavanger Aftenblad, Trondhjems Adresseavis, Verdens Gang
Antall (tot: 28)	Totalt: 5	Totalt: 23

Tabell 6: Ordforekomster: virkelighetsnærhet

Ord (variasjoner av ordet i parentes)	Antall forekomster	Anmeldelse(r) hvor ordet opptrer
fotografisk	2	Bergens Tidende (1905)
gjengive	2	Bergens Aftenblad (1905) Bergens Tidende (1905)
naturlighet	1	Oplandenes Avis (1905)
realistisk(e), realisme	6	Aftenposten (1905) Bergens Aftenblad (1905) Dagbladet (1905) Morgenbladet (1905) Morgenposten (1906) Smaalenenes Amtstidende (1905)
sande (sandruhetens, sandt, sandfærdigste)	5	Buskeruds Amtstidende (1905) Dagbladet (1905) Ringerikes Blad (1905) Verdens Gang (1905) (2 ganger)
troværdig	1	Sarpen (1905)
virkelighet (virkelighetstro)	3	Bergens Annoncetidende (1905) Verdens Gang (1905) (2 ganger)
ægte	1	Nidaros (1905)
ærlig	1	Aftenposten (1905)

Det er ingen tilfeldighet at en rekke av anmelderne av *Krabvaag* vektlegger hvorvidt handlingen i boka er virkelighetsnær eller ikke. Det er heller betegnende for en litterær strømning (eller litterær epoke), som tidligere nevnt, definert av mange som nyrealisme. I tillegg til at det er et kriterium som har blitt vektlagt i mange ulike tidsepoker (se kapittel 3.2). Eksempelvis skriver Per Thomas Andersen følgende om begrepet i sitt litteraturhistoriske verk: *Norsk litteraturhistorie*, det er: «Den vanlige betegnelsen på norsk litteratur fra første halvdel av 1900-tallet er nyrealisme» (Andersen, 2012, s. 339).

Et særlig godt eksempel på en anmeldelse hvor virkelighetsnærhet er et tydelig kvalitetskriterium, er den usignerte anmeldelsen i *Smaalenenes Amtstidende*, hvor det i anmeldelsens siste avsnitt står: «Bogen er skrevet med Talent, med Fortrolighed til de

eiendommelige Forhold og Hjertelag for de Mennesker, som lever under dem. Den er preget av en sund og sand Realisme» (1905). I tillegg til eksplisitt å uttrykke at boken er preget av realisme, legger anmelderen også vekt på virkelighetsskildringene og roser dem, ved å skildre forfatterens dype, emosjonelle forståelse for det skildrede.

Et annet godt eksempel er anmeldelsen i *Dagbladet*, hvor anmelderen signert T.P. (Ivar Andreas Refsdal), sammenligner Normann med hennes samtidige forfatterkollega, Ragnhild Jølsen (1875-1908). Han skriver:

Hos Regine Normann er den realistiske Nøiaktighed fulgt af en Sandruhetens Tugtelse til intet at lægge til af sit eget. Kanske ser vi et ironisk Drag i Øienkrokerne engang iblandt, — af den Ironi, som ikke er hadsk, men som fortoner sig til humor. Men det er aldrig Autors Øine, som former Horisonten i den Verden, vi føres ind i. Det gjør menneskene, hun fører frem for os saa inslevende. (T.P., 1905)

I likhet med flere av de andre anmelderne er altså Refsdal svært positiv til Normanns debut, og han roser de realistiske skildringene. Flere anmeldere er tilsynelatende enige med Refsdal. Eksempelvis skriver anmelderen i *Aftenposten*, Ronald Fangen, som følger: «Den realistiske Retning i vor Folkelivsskildring har ikke mange saa ædruelige Repræsentanter» (1905). Her trekkes Normann frem som en av de norske forfatterne som i størst grad lykkes med sitt realistiske prosjekt.

Å vurdere graden av realisme blir som jeg tidligere har nevnt, et gjennomgående trekk i anmeldelsene av de tre bøkene av Normann. Det som likevel skiller *Krabvaag* (1905) fra *Barnets tjenere* (1910), er hvor vellykket en rekke av anmeldere mener de virkelighetsnære skildringene til Normann er. I det påfølgende kapittelet (4.2), vil jeg nettopp vise hvordan de vurderer disse bøkene ganske ulikt. Som presentert i dette kapittelet om *Krabvaag* (1905) ble Normanns debut i det store og hele svært godt mottatt i dagspressen. Hvordan vurderer kritikerne et verk av Normann, når både landskap og språk er betraktelig endret sammenlignet med hennes tidligere utgivelser?

4.2 Om korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere* (1910)

Barnets tjenere ble utgitt på H. Aschehoug & Co.s Forlag i november 1910. Da kostet boken 2,40 kr (3,65 kr i innbundet utgave) (Aschehoug, 1922, s. 212). *Barnets tjenere* ble ved sin utgivelse anmeldt i en rekke norske aviser, både lokalaviser fra ulike distrikter og riksaviser. Totalt sett ble boken anmeldt mer enn 47 ganger (Jensen & Willumsen, 1995, s. 18).

I tillegg til anmeldelsene listet opp av Jensen og Willumsen har jeg funnet ytterligere

to anmeldelser ved hjelp av Nasjonalbibliotekets digitaliserte arkiv med tilhørende søkefunksjon: *Nordlys* (G.E, 1910) og *Trondhjems Adresseavis* (f-, 1910). Dessverre er ikke alle anmeldelsene lenger mulige å finne i arkiver eller i Nasjonalbibliotekets database. Av alle anmeldelsene registrert av Jensen og Willumsen har jeg funnet 19 anmeldelser i ulike aviser (anmeldelsen i *Aftenposten* (1910) er dessverre uleselig, og inngår derfor ikke i korpuset). Totalt sett utgjør dermed korpuset 20 anmeldelser.

Det er stor variasjon i hvor lange anmeldelsene er. De lengre anmeldelsene finnes blant annet i *Arbeidet*, *Aftenposten*, *Bergens Tidende*, *For kirke og kultur*, *Fredrikstad Tilskuer*, *Morgenbladet*, *Nordlandsposten* og *Social-Demokraten*. Blant de avisanmeldelsene som heller kan kategoriseres som notiser er anmeldelsene i *Gjengangeren*, *Harstad Tidende*, *Moss Tilskuer*, *Romsdals Amtstidende* og *Sarpen*. Disse anmeldelsene består kun av et avsnitt, og formatet innebærer at anmelderne i liten grad drøfter, men derimot opplyser om bokens utgivelse og gjør en totalvurdering av boken. De resterende anmeldelsene er lengre enn et avsnitt, men er samtidig så korte at det er lite plass til drøfting også i disse.

Uavhengig av lengden på anmeldelsene er det stor variasjon i hvordan de ulike anmelderne vurderer boken. En av de mest positive totalvurderingene er i *Bergens Tidende* (1910). Eksempelvis skriver Elisabeth Brochmann under signaturen L-h følgende: «Saa har da Barnets tjenere faat sin digter. Og det er ikke den ringeste, men det betydeligste fortællertalent av vore nulevende kvindelige forfattere». Også Fernanda Nissen i *Social-Demokraten* er svært positiv til utgivelsen, og skriver blant annet følgende:

Jeg er overbevist om at hvert menneske, som har med barn å gjøre og som har faat øinene oplatt for den store betydning og det ansvar som hviler paa folkeskolens lærerkræfter er glade og taknemmelige for, at en saa talentfuld forfatterinde som Regine Normann har tat dem og deres gjerning op i kunsten. (1910)

Nissen roser boken, men hun roser den med utgangspunkt i den positive virkningen den har på verdenen rundt seg. Jeg vil senere i dette kapitlet, under overskriften: «Synet på moral i vurderingen av *Barnets tjenere* (1910)», diskutere hva slags syn på moral, og forholdet mellom litteratur og moral, som presenteres i enkelte av anmeldelsene.

I kontrast til anmelderne av *Krabvaag* er betydelige deler av anmelderkorpset kritiske til *Barnets tjenere*. Blant de mest kritiske røstene finner vi anmelderen i *Nordlandsposten* under signaturen T.R. (Thorgrim Røed): «Der er blit noget løst og usammenhengende over hele Boken, som trods Enkeltheter nærmest maa karakteriseres som mislykket» (1910). Anmelderen vurderer altså boken totalt sett som dårlig, og vedkommende er ikke alene om å

være kritisk til *Barnets tjenere*.

Det er verdt å merke seg at korpuset av anmeldelser inneholder en rekke svært korte, notispregete omtaler, og det brukes heller ikke bilder eller underoverskrifter i nevneverdig grad i anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910). Dette har vært en helt vanlig konvensjon på 18- og 1900-tallet, og særlig i utgivelser som ikke primært omtaler litteratur eller når utgivelsen regnes som mindre viktig (Furuseth et al., 2016, s. 596) (eksempelvis i mindre lokalaviser). Det er likevel påfallende i undersøkelsene av de tre bøkene, at det i særlig grad er i korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere* at en finner slike korte anmeldelser. Dette kan sees spesielt i kontrast til anmeldelsene av Normanns nest siste utgivelse, *Det gråner mot høst*, i 1930²³, der det blant annet brukes både bilder og underoverskrifter i enkelte av anmeldelsene. Dette forteller også noe om hvordan *Barnets tjenere* ble vurdert, sett opp mot de to andre bøkene. Det er ikke bare hva som skrives i anmeldelsene, men også hvor mye plass som vies til disse anmeldelsene og hvor mange som anmelder verket, som til sammen forteller noe om hvordan hver enkelt av Normanns utgivelser vurderes.

²³ Se kapittel 4.3 om *Det gråner mot høst* (1930)

Tabell 7: Korpus av anmeldelser av Barnets tjenere (1910)

Avis/tidsskrift	Publiseringsdato	Signatur	Andre publiseringssteder
Arbeidet	19.11.1910	A.P. (Andreas Paulson)	Sørlandets Social-Demokrat (23.11.1910)
Bergens Tidende	02.12.1910	L-h (Elisabeth Brochmann)	
Buskeruds Amtstidende (Luren)	17.12.1910	usignert	
For kirke og kultur	Nr. 3, 1911	Mimmi Svensen	
Fredrikstad Tilskuer	26.11.1910	H.C.G.	
Gjengangeren	06.12.1910	J.S.	
Harstad Tidende	08.12.1910	usignert	
Helgeland	03.12.1910	Ct.	
Helgelands Blad	24.12.1910	usignert	Brønnøysundsposten (udat.)
Lindesnes	07.12.1910	A.H.	
Morgenbladet	22.12.1910	C.J.H (Carl Joachim Hambro)	
Moss Tilskuer	13.12.1910	usignert	
Nordlandsposten	23.11.1910	T.R. (Thorgrim Røed)	
Nordlys	31.12.1910	G.E.	
Nordtrønderen	30.11.1910	usignert	
Romsdals Amtstidende	07.12.1910	usignert	
Sarpen	24.11.1910	usignert	
Social-Demokraten	18.11.1910	F.N. (Fernanda Nissen)	
Stavanger Aftenblad	29.11.1910	S.N. (Sven Nilssen).	

Trondhjems Adresseavis	23.11.1910	f-	
Totalt: 20			

Synet på moral i anmeldelsene av *Barnets tjener* (1910)

Mange av kritikerne i de ulike avisene er opptatt av moralen som fremstilles i verket samt hvilken tenkt virkning boka kan ha på omverdenen. I mye større grad vektlegges moralen i *Barnets tjener* (1910) enn i anmeldelsene av de to andre undersøkte verkene. I sin artikkel «Litteratur og moral. Fra J.L. Heiberg til i dag» (2013) skriver Erik Bjerck Hagen om synet på moral i dansk og norsk litteratur på 1800-tallet, og trekker linjer videre frem til dagens litteratur. Et av hovedpoengene i hans artikkel er nettopp hvilken rolle moral spiller i vurderingen av litterære verk. Hagen knytter to sentrale betydninger til litteraturens moral: «For det første den mening og verd som forskere og kritikere tillegger et gitt litterært verk som dette verkets hovedanliggende; for det andre den faktiske gode eller onde effekt et litterært verk har eller kan ha i verden» (Hagen, 2013, s. 33). Begge disse betydningene er svært relevante når man undersøker kritikernes vurderinger av litteraturens moral; de skriver da ofte nettopp noe om hvilken virkning de tror verket vil ha, eller som de synes verket bør ha, i samfunnet. Samtidig er det umulig å påvise at et litterært verk har en positiv eller negativ effekt på samfunnet. Det man derimot kan undersøke er hvilken rolle moral spiller når kritikerne vurderer et verk.

Hagen gjør også et viktig poeng knyttet til litteraturkritikken og dens oppgave når han skriver: «Noe av poenget med å hylle eller å fordømme moralen i et litterært verk er nettopp at man tror verket vil ha en god eller dårlig effekt på dem som leser det» (2013, s. 33). En undersøkelse av de ulike anmeldelsene i korpuset forteller altså ikke bare noe om hva slags moral man kan finne i boka, men også noe om de ulike anmeldernes syn på litteratur og litteraturens effekt på verdenen. Hagen introduserer følgende fire posisjoner, hvor han selv plasserer seg i sistnevnte kategori: Litteraturens moral og mening og verdi er viktigere enn dens kunstneriske form og dens estetiske kraft; Det er litteraturens oppgave konsekvent å stille seg i opposisjon til gjengs moral og gjengse verdier; Estetisk kraft er et helt amoralsk anliggende som ligger utenfor alle moralske hensyn; Moralske hensyn er en fullt ut integrert del av litteraturens estetiske kraft, og en selvfølgelig del av enhver kunstdiskusjon (s. 33-34). Jeg vil ikke gå nærmere inn på hver enkelt av kategoriene, men det er verdt å nevne at det er få anmeldere i korpuset som synes å representere det tredje synet, navnlig at estetisk kraft er

et amoralsk anliggende.

Enkelte av anmelderne i korpuset er også svært tydelige når de fremlegger sine vurderinger, slik at det er mulig å plassere disse anmeldelsene i en av Hagens kategorier. Jeg vil under presentere noen eksempler på anmeldere som tydelig kan plasseres i Hagens første posisjon. Viktigere enn hvilken av disse kategoriene man ønsker å argumentere for at de ulike anmeldelsene tilhører, er det at en betydelig del av anmelderne i korpuset i stor grad legger vekt på hvilken positiv effekt de tror verket vil ha på sine lesere. Eksempelvis skriver anmelderen i *Fredrikstad Tilskuere*, signert H.C.G., følgende om det vedkommende mener er forfatterens intensjon:

Den ideale Folkeskole og den ideale Folkeskolelærer, det er det Maal som maa stræbes hen til, og Regine Normanns Bok forsøker ved Paavisning av angivelige Feil i Ordningen og ved Fremstilling av de forskjellige Lærertyper at bidra til at paaskynde Utviklingen. (1910)

Ifølge anmelderen er altså forfatterens intensjon å skrive litteratur som fører til en endring i samfunnet, og mer konkret innebærer dette en positiv endring av skolevesenet.

Et særlig interessant eksempel på førstnevnte posisjon, «Litteraturens moral og mening og verdi er viktigere enn dens kunstneriske form og dens estetiske kraft» (Hagen, 2013, s. 33), finner man i anmeldelsen i *Morgenbladet*, signert C.J.H (Carl Joachim Hambro). Hambro gir følgende karakteristikk av Normann som forfatter:

Regine Normann har sit absolute Særpreg og stikker av blandt de yngre paa sin egen Maate. Hun er saa helt egte i alt hvad hun skriver at *meget som er bedre skrevet og kunstfærdigere komponeret virker falskt og forlorent maalt med hendes Maal*. Dertil har hun en Hensigt og en Vilje. Og stor Synd vilde det være om ikke en Bok som denne skulde naa frem til mange med det den har at sige. (1910, mine kursiveringer)

Han legger i sin anmeldelse tydelig vekt på at bokens gode moral og hensikt er viktigere enn selve den kunstneriske utformingen av den. En lignende argumentasjon finner man i anmeldelsen i *Social-Demokraten* (1910), hvor anmelderen, signert F.N (Fernanda Nissen), avslutningsvis skriver som følger:

Ja, her var mange indvendinger at reise mot “Barnets tjenere”, hvis man saa paa den rent litterært. Jeg er overbevist om at hvert menneske, som har med barn at gjøre og som har faat øinene oplatt for den store betydning og det ansvar som hviler paa

folkeskolens lærerkræfter er glade og taknemmelige for, at en saa talentfuld forfatterinde som Regine Normann har tat dem og deres gjerning op i kunsten. (1910)

Hvis man hadde undersøkt boken etter formelle litterære kriterier, hadde anmelderen altså hatt en rekke innvendinger. Det later da til at anmelderen mener at bokens moral er viktigere, og dermed forblir denne kritikkens spesifikke innhold uskrevet.

Fernanda Nissen, som skrev litteraturkritikk for den største sosialistiske avisen (skiftet senere navn til *Arbeiderbladet* og på 1990-tallet til dagens navn, *Dagsavisen*²⁴), var også kjent for å skrive sosialistisk litteraturkritikk. I *Norsk litteraturkritikks historie* karakteriserer Trond Haugen henne på følgende vis: «Nissen hadde et gjennomreflektert forhold til sin kritikergjerning. Hun kombinerte sosialt og humanistisk engasjement med en sikker litterær smak og solid forståelse av kritikkens rolle og funksjon» (Furuseth et al., 2016, s. 189). Det sosiale og humanistiske engasjementet som Haugen skildrer, kommer altså tydelig til uttrykk i denne anmeldelsen. Nissen var én av anmelderne som gjentatte ganger anmeldte Normanns bøker. Nissen anmeldte også Normanns debut, og skriver da en anmeldelse formulert på en svært lignende måte som i anmeldelsen av *Barnets tjenere*. Hun skriver som følger i *Social-Demokraten*: «Med lysvaagne, unge friske øine har forfatterinden set paa naturen og menneskene og skrevet sine indtryk saa fordringsfullt og varmt, at man ikke finder det nødvendigt at komme med den kritik, som naturligvis kan anvendes flere steder i bogen. Hun føler vist selv, hvor det glipper for hende» (F.N., 1905).

Ikke alle anmelderne gir like eksplisitt uttrykk for sine respektive syn på kunst, herunder litteratur, som det Hambro og Nissen gjør. Likevel er det mulig å tolke hva disse anmelderne anser som sentralt ved å undersøke hva de vektlegger i sine anmeldelser. Et godt eksempel er den usignerte anmeldelsen i *Sarpen* (1910), hvor anmelderen skriver om hvilken positiv effekt boken vil ha på et gitt publikum: «Blandt Skolens Kvinder og Mænd vil Bogen visstnok være særlig kjærkommen. Men Forældrene burde først og fremst læse den, og de vilde forstaa mangt og meget, som nu staar uklart for dem». Selv om det her er et skjønnlitterært verk som vurderes, vektlegges likevel altså det man kan lære av å lese boken. I den relativt korte anmeldelsen er dette også den eneste vurderingen av boka som anmelderen gjør. Den består altså av et handlingsreferat, samt denne ovenfor siterte oppfordringen om å lese (og lære) av boken. Når anmelderen lar være å eksempelvis skrive om språket eller komposisjonen i *Barnets tjenere*, viser det hvordan det moralske aspektet ved boken

²⁴ Se for eksempel: Bjørnsen, B. (1986). *Har du hjerte?* Utgitt av Arbeiderbladet : I kommisjon Tiden norsk forlag.

oppvurderes av anmelderen: det er bare dette som er verdt å nevne.

Enkelte av anmelderne fokuserer også på forfatterens personlige moral og vurderer denne. Eksempelvis i *Bergens Tidende* i en anmeldelse signert L-h (Elisabeth Brochmann), skriver Brochmann som følger når hun skal vurdere Normanns verk: «Men vil nogen mene, at boken da maa være kjedelig, saa tar han grundig feil. Som Regine Normanns andre arbeider er den skrevet med hjertebloodet» (1910). Anmelderen vektlegger her i stor grad forfatterens personlige moral. Det er ifølge anmelderen altså likegyldig om man synes boken er kjedelig, fordi det som står der har en viktig baktanke/god moral.

Om virkelighetsnærhet som kriterium i anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910)

I korpuset av anmeldelser av *Krabvaag* var i et flertall av anmeldelsene nærhet til virkelighet et sentralt kvalitetskriterium. I korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere* (1910) er det tilsynelatende ikke et like viktig kriterium, men enkelte anmeldere legger likevel vekt på at boka er virkelighetsnær, og flere av anmelderne knytter innholdet i boka til Regine Normanns liv. I korpuset av anmeldelser har jeg funnet følgende tre begreper som kan knyttes direkte til virkelighetsnærhet: ekte, sant og ærlig.

Tabell 8: Ordforekomster: virkelighetsnærhet

Ord (variasjoner av ordet i parentes)	Antall forekomster	Anmeldelse(r) hvor ordet opptrer
egte	2	Morgenbladet (1910) Trondhjems Adresseavis (1910)
sandt (sandheten)	2	For kirke og kultur (1911) Nordlandsposten (1910)
ærlige	1	Bergens Tidende (1910)

Tabell 9: Virkelighetsnærhet som verdikriterium i *Barnets tjenere*

	Anmelderen skriver ikke om nærhet til virkeligheten	Anmelderen skriver om nærhet til virkeligheten
Avis/tidsskrift	Buskeruds Amtstidende, Gjengangeren, Fredrikstad Tilskuer, Harstad Tidende, Helgelands Blad, Moss Tilskuer, Nordlandsposten, Nordlys, Nordtrønderen, Romsdals Amtstidende, Sarpen, Social-Demokraten, Stavanger Aftenblad	Arbeidet, Bergens Tidende, For kirke og kultur, Helgeland, Lindesnes, Morgenbladet, Trondhjems Adresseavis
Antall (tot. 20)	Totalt: 13	Totalt: 7

Selv om virkelighetsnærhet later til å være et mindre viktig kriterium i korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere*, har jeg likevel funnet noen svært betegnende eksempler fra

enkelte anmeldelser. Et særlig interessant eksempel er anmeldelsen i *Lindesnes*. Der står det følgende: «En kunstners – og hvert menneskes – stolthet og menneskelige ydmyghet er det at gi uttrykk for sig selv og ikke hige efter mere» (A.H., 1910). Her oppvurderes å gi uttrykk for seg selv, både som menneske og som kunstner, og anmelderen gir dermed uttrykk for sitt kunstideal.

Også i *Nordlandsposten* oppvurderes det virkelighetsnære, men her gjør anmelderen, signert T.R. (Thorgrim Røed), også et poeng ut av at dette ikke er tilstrekkelig for å skape en totalopplevelse av at boken er god. Først roser anmelderen bokens «sanne» innhold: «Hun har villet skrive en Bok om Lærerinderne og deres Gjerning, og har visst meget godt og sant at si» (1910). Deretter kritiseres måten Normann har gjort dette på, i forsøket på å skildre lærerenes gjerning, svikter, ifølge anmelderen, selve fortellerkunsten: «Men som Fortælling betragtet svigter den – enkelte Gange blir det den rene Avisartikel om Religionsundervisning, Maalstrev i Skolen osv.». Det er tydelig at anmelderen mener at Normann har gått for langt i sinn streben etter å uttrykke det som er sant. Helt avslutningsvis poengterer anmelderen riktignok at bokens innhold i seg selv gjør den leseverdilig: «Der er saa mange gode Tanker i Boken, at den nok fortjener at læses av denne Grund».

Selv om flere av anmelderne er kritiske til *Barnets tjenere* og stiller seg spørrende til hvorvidt Normann har lyktes med sine virkelighetsnære skildringer, er det også i korpuset enkelte anmeldere som er utelukkende positive til fremstillingen. Et eksempel på dette er anmeldelsen i tidsskriftet *For kirke og kultur*. Her skriver anmelderen, Mimmi Svensen, blant annet følgende: «Regine Normann gaar aldrig undav. Hun siger sandheten, slik som hun har set den og vet, at den er. Hun dækker ikke over og pynter paa. Og slike mennesker er det som har fuld ret til at skrive og bør skrive». Her gis det en uforbeholden positiv vurdering av å skildre «sandheten» (1911).

Til tross for Svensens positive vurdering av *Barnets tjenere*, er det påfallende forskjeller på i hvilken grad anmelderne mener Normann har lyktes med sine virkelighetsnære skildringer i korpuset av anmeldelser av *Krabvaag*, *Barnets tjenere* og *Det gråner mot høst*. Som jeg har vist i kapittel 4.1, og som jeg vil vise i det kommende kapittelet om anmeldelsene av *Det gråner mot høst*, 4.3, er anmelderne totalt sett mer positive i sine vurderinger enn de er i anmeldelsene av *Barnets tjenere*. Årsakene til dette er sammensatte, og jeg vil senere komme tilbake til blant annet hvilken rolle fordommer spiller i vurderingen av disse verkene (se 4.4), men som jeg har vist ovenfor er det flere av anmelderne som stiller seg kritisk til måten Normann fremstiller virkeligheten på i *Barnets tjenere*, og dette preger igjen totalvurderingen av verket.

Om språk som kriterium i anmeldelsene av *Barnets tjener* (1910)

Noget av det, som straks forbauser en er bokens sikre selvstendige sprog. Og det har noget at si i vor famlende sprogforvirring. Regine Normann skriver riksmaal, men ingen skal kunne si at det er dansk. I hver linje forskynder det sig som ægte norsk; ikke ved første uttryk, men ved sin slaaende naturlighet. Der skal mot til at skrive saa, men fremfor alt et sikkert øre. Sproget i denne bok fortjener at studeres. Vi har alle meget at lære av det. (L-h, 1910)

Dette skriver Elisabeth Brochmann i *Bergens Tidende*, og hun er heller ikke alene om å vurdere språkføringen i boka positivt. Selv om det bare er et lite fåtall som skriver om språket i boka, er disse tre anmelderne unisont positive til språkføringen. I omlag tre fjerdedeler av anmeldelsene, fjorten av tjue, nevnes ikke språk i det hele tatt. I tre av anmeldelsene poengteres det at språkdebatt er et tema i *Barnets tjener*, uten at anmelderne gjør vurderinger av språket i boka. I et lite mindretall av anmeldelsene, tre av tjue (30%), er altså språket et vurderingskriterium (se Tabell 10).

Tabell 10: Språk som vurderingskriterium i anmeldelsene av *Barnets tjener*

	Språk nevnes ikke	Språket nevnes som tema	Språk er et vurderingskriterium
Avis/tidsskrift	Arbeidet, Buskeruds Amtstidende, For kirke og kultur, Fredrikstad Tilskuer, Gjengangeren. Harstad Tidende, Helgeland, Helgelands Blad, Moss Tilskuer, Nordlys Nordtrønderen, Sarpen, Social-Demokraten, Stavanger Aftenblad	Morgenbladet, Nordlandsposten, Romsdals Amtstidende	Bergens Tidende, Lindesnes, Trondhjems Adresseavis
Antall (tot.: 20)	14	3	3

Det er altså tydelig at språket i mindre grad blir vurdert ved denne utgivelsen enn ved utgivelsen av *Krabvaag*, som tidligere vist og ved utgivelsen av *Det gråner mot høst*, som jeg

vil komme tilbake til i kapittel 4.3. Det er derfor fristende å spekulere i om det er det endrede miljøet, og dermed språket til karakterene, som gjør at ikke språket vurderes i like stor grad som ved de to andre undersøkte utgivelsene. Det later altså til at språk blir et viktigere vurderingskriterium, når språket avviker fra det normative litterære språket.

4.3 Om korpuset av anmeldelser av *Det gråner mot høst* (1930)

Under følger en oversikt over korpuset av anmeldelser som utgjør grunnlaget for analysen av hvordan *Det gråner mot høst* (1930) ble mottatt i dagspressen (aviser og tidsskrift) i sin samtid. Enkelte anmeldelser ble publisert i flere aviser, og jeg vil derfor også vise hvilke andre publiseringssteder anmeldelsene hadde. Særlig ble anmeldelsen i *Finmarksposten* (1930) publisert i svært mange andre aviser også.

For en nærmest fullstendig oversikt over hvilke aviser og tidsskrifter som anmeldte utgivelsen se Willumsen og Jensen (1995, s. 54-57). I tillegg til de avisene og tidsskriftene som Jensen og Willumsen inkluderer i sin bibliografi, har jeg funnet ytterligere syv anmeldelser ved hjelp av Nasjonalbibliotekets database. Det er de følgende: *Adresseavisa* (1930), *Agderposten* (1930), *Buskerud og Vestfold* (1930), *For bygd og by* (1930), *Lister* (1930), *Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och litteratur* (1931) og *Norgesposten* (1931).

Korpuset som presenteres under inneholder anmeldelsene som har blitt arkivert, og det er disse anmeldelsene mine undersøkelser baserer seg på. Totalt sett utgjør det undersøkte korpuset 39 anmeldelser i aviser og tidsskrift fra årene 1930 og 1931. De undersøkte avisene utgjør både lokalaviser som for eksempel *Agder Tidend*, men også riksdekkende aviser som for eksempel *Dagbladet*. I tillegg er det også aviser/tidsskrifter som ble utgitt i U.S.A. som for eksempel *Norgesposten* (1931). Det er også verdt å merke seg at utgivelsen ble anmeldt i en rekke tidsskrift, en utgivelsesform som var i sterk vekst på begynnelsen av 1900-tallet i Norge, og særlig i mellomkrigsårene (Furuseth et al., 2016, s. 162). I motsetningen til i de tidligere omtale anmeldelsene av *Krabvaag* og *Barnets tjenere*, brukes det i enkelte anmeldelser av *Det gråner mot høst* portrett av Regine Normann. Dette er ikke særegent for anmeldelser av Normann, men derimot en generell utvikling av avismediet, tett knyttet til teknologiutvikling (se eksempelvis: *Norsk presses historie*, 2010, s. 131-139)).

Tabell 11: Korpus av anmeldelser av Det gråner mot høst (1930)

Avis/tidsskrift	Publiserings dato	Signatur	Andre publiseringssteder
Adresseavisa	21.11.1930	S.S.	
Aftenposten	19.11.1930	Kristian Elster	
Agder Tidend	17.11.1930	Olaf Benneche	
Agderposten	26.11.1930	H.O. (Halvor Olsen Norby)	
Andøya Avis	18.11.1930	E.L.	
Arbeider-Avisa	09.12.1930	Johan Falkberget	
Arbeiderbladet	19.11.1930	Rolv Thesen	
Asker og Bærums Budstikke	19.12.1930	usignert	
Austland	22.01.1931	Magne Sørflaten	
Bergens Aftenblad	06.12.1930	A.S. (Asbjørn Stensaker)	
Bergens Arbeiderblad	15.11.1930	A.P. (Andreas Paulson)	
Bergens Tidende	11.12.1930	O.H. (Olav Hoprekstad)	
Bodø Tidende	09.12.1930	Torgeir Valle	Lofotposten, Nordlands Framtid
Buskerud og Vestfold	11.12.1930	usignert	
Buskeruds Blad	17.11.1930	usignert	
Dagbladet	13.11.1930	Eugenia Kielland	
Finmarksposten	23.12.1930	usignert	Brønnøysunds Avis (1.12.1930) ²⁵
For bygd og by	27.11.1930	usignert	
For folkeopplysning	vol 16, 1931	Eugenia Kielland	

²⁵ Også publisert i Kongsberg Tidende (22.11.1930), Harstad Tidende, Nordlands Folkeblad (29.11.1930), Ofotens Tidende (17.12.1930), Ringerikes Blad (14.11.1930), Vefsna Arbeiderblad (27. 11.1930), Vesterålen (25.11.1930, mitt funn), Vesterålens Avis (20.11.1930), Vestfinmarken, Vestfold (18.11.1930), Washingtonposten (09.01.1931), Østlandsposten (18.11.1930) og Aalesunds Avis (04.12.1930).

Gudbrandsdølen	22.11.1930	Ole Bang	
Haugesunds Dagblad	08.12.1930	S.L.	
Helgeland	03.12.1930	A.J. Coldevin	Sarpen (03.12.1930)
Laagen	29.11.1930	R.S. (Ragnar Solberg)	
Lister	17.11.1930	usignert	
Morgenbladet	18.12.1930	C.J.H (Carl Joakim Hambro)	
Nationen	19.11.1930	Barbra Ring	
Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri	1931	R. Th. Chr.	
Nordlandsposten	21.11.1930	T.R. (Thorgrim Røed)	
Nordlys	22.11.1930	A.M.J.	
Nordlys	27.12.1930	usignert	
Norges Handels- og Sjøfartstidende	15.11.1930	Jean Føyen	
Norgesposten	06.01.1931	usignert	
Norsk Skoletidende	20.12.1930	S.	
Porsgrunds Dagblad	21.11.1930	Karl Haugholt	
Smaalenenes Amtstidende	20.11.1930	A.H.	
Stavangeren	13.12.1930	Gunnar Øi	
Tromsø	06.12.1930	usignert	
Velgeren	20.11.1930	A. Hole	
Vestlandske Tidende	20.12.1930	usignert	
Totalt: 39			

Hva fokuserer anmelderne i særlig grad på? Hvordan forstår de boka?

Anmelderne i de ulike avisene og tidsskriftene vektlegger ulike momenter ved *Det gråner mot høst* (1930) når de anmelder verket. Et moment som går igjen i flere av anmeldelsene er at Regine Normann med sin utgivelse har gjort et stykke kulturelt bevaringsarbeid. Eksempelvis skriver anmelderen i *Adresseavisa* (1930), signert S.S., som følger: «Regine Normanns fortjeneste er at hun har reddet restene av denne gamle overtro». Det er også i forbindelse med at anmelderne påpeker hvilket bevaringsarbeid Normann har gjort, at flere av dem trekker linjer mellom Normann og Asbjørnsen. Et eksempel på dette er i *Bergens Arbeiderblad* (1930) hvor anmelderen, signert A.P., avslutter sin anmeldelse ved å skrive som følger: «De fire eventyr- og sagn-samlinger Regine Normann har gitt ut er en så betydelig litterær skatt, at vi har ikke hatt noget bedre og folkeligere, siden Asbjørnsen og Moe utgav sine folke- og huldreeventyr».

Selv om koblingen mellom Normann og Asbjørnsen poengteres i mange av de undersøkte anmeldelsene, er det samtidig en rekke anmeldere som derimot vier mer plass i anmeldelsen til å legge frem og i noen tilfeller også vurdere handlingen i boka. Et særlig talende eksempel på dette er anmeldelsen til Eugenia Kielland i *Dagbladet* (1930). Hennes anmeldelse er blant de lengre anmeldelsene i korpuset, og Kielland har blant annet satt av plass i anmeldelsen til å sitere «Farvelbønnen» til solen. Kielland bruker både parafraze og sitater til å gjenskape handlingen i boka for avispublikummet og knytter gjenfortellingen til sine verdidommer, eksempelvis i det følgende: «Hun får det ikke bare til å grøsse kaldt gjennom oss når dauingene legger ansiktet inn på ruten, men hun forteller om høstens første måltid av steksild med nypoteter og skjerpet flatbrød slik at vi både lukter og smaker».

Kritikk av utgivelsen

I kontrast til det undersøkte korpuset av anmeldelser av *Krabvaag* (1905) og *Barnets tjenere* (1910), er det undersøkte korpuset av anmeldelser av *Det gråner mot høst* (1930) overveldende positive i vurderingene av verket. Samtlige av de undersøkte anmeldelsene gir totalt sett en positiv vurdering av boka, og kun et lite fåtall har innvendinger å rette mot utgivelsen. Boken vurderes svært positivt, og i ordelag som i det følgende: «En perle av fortellerkunst er boken», som det står i en kort, notispreget anmeldelse i *Asker og Bærums Amtstidende* (1930). Det er riktignok et fåtall av de undersøkte anmeldelsene, at det likevel rettes noe kritikk mot boka. Blant disse finner vi A.J. Coldevin i *Helgeland* (1930), men også han gir en totalt sett positiv vurdering av boka: «Gang på gang står det for en: Dette er

virkelig ekte nordlandsk, både i sprog og tanke». Det Coldevin riktignok er kritisk til er som følger: «Det kunde nok være et og annet å si til kritikk av boken. Bl. a. synes den å dvelle for meget ved det en kunde kalde dødens makter. Folkefantasien i Nordland har jo så mange andre motiver». Anmelderen kritiserer her altså det han mener er en ensformig bruk av motiver i boka, men dette punktet er altså ikke tilstrekkelig negativt til at han totalt sett gir en kritisk vurdering av boka.

I *Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri* (1931) er anmelderen, signert R. Th. Chr., kritisk til detaljnivået i boka. Han skriver som følger: «Skildringen kan iblandt dvelle ved smådetaljene, gle sig over et par messingstaker, på et dekket bord... “her ser eg den gamle skikken”», men totalt sett gir også denne anmelderen en positiv vurdering av *Det gråner mot høst*: «Sikkert og stillferdig treffer denne boken den samme tonen, en tone som er Regine Normanns egen...» (1931).

Det rettes i flere av anmeldelsene også konkret kritikk mot språket, og jeg vil komme tilbake til hva denne kritikken går ut på når jeg omtaler språk som verdikriterium. Sett foruten om de nevnte to eksemplene samt kritikk av språket, er altså de undersøkte anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930) positive anmeldelser som roser både boken og forfatteren.

Om virkelighetsnærhet som kriterium i anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930)

En rekke av anmelderne i korpuset benytter nærhet til virkelighet som et vurderingskriterium. Det er vanskelig å måle i hvilken grad et kriterium benyttes i bedømmelsen av litteratur. Da er det likevel interessant å se at en rekke begreper som kan knyttes direkte til begrepet virkelighet, går igjen i mange av anmeldelsene. De begrepene jeg har funnet eksempler på i korpuset av anmeldelser av *Det gråner mot høst* (1930) er som følger: ekte, gjengi, pålitelig, naturlig, realistisk, sann, tilforlatelig, troverdig og virkelig.

Tabell 12: Ordforekomster: virkelighetsnærhet

Ord (variasjoner av ordet i parentes)	Antall forekomster	Anmeldelse(r) hvor ordet opptrer
ekte egte	13	Aftenposten (1930) (2 ganger) Agderposten (1930) Arbeiderbladet (1930) Haugesunds Blad (1930) Helgeland (1930) Laagen (1930) Nationen (1930) Nordlandsposten (1930) Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri (1931) Norges Handels- og Sjøfartstidende (1930) Porsgrunds Blad (1930) Tromsø (1930)
gjengi(r) gjengivelse	5	Arbeider-Avisa (1930) For folkeopplysning (1931) Nordlandsposten (1930) Norgesposten (1931) Stavangeren (1930)
pålitelig	1	Aftenposten (1930)
naturlig	4	Agder Tidend (1930) (2 ganger) Norges Handels- og Sjøfartstidende (1930) Stavanger (1930)
realistiske	2	Arbeider-Avisa (1930) Nordlandsposten (1930)
sannaste	1	Austland (1930)
tilforlatelig (tilforladelig(e), tilforlatelighet)	4	Bergens Aftenblad (1930) Morgenbladet (1930) Nationen (1930) Porsgrunds Blad (1930)

troverdig(e) (troverdighet/troværdighet)	6	Aftenposten (1930) (2 ganger) Agderposten (1930) Finmarksposten (1930) Haugesunds Blad (1930) (2 ganger)
virkelig(e) (virkelighet)	7	Agder Tidend (1930) Arbeider-Avisa (1930) Bergens Aftenblad (1930) Gudbrandsdølen (1930) Norges Handels- og Sjøfartstidende (1930) (2 ganger) Stavanger (1930)

Dette er altså begrepet som benyttes i anmeldelsene, og jeg vil ved hjelp av eksempler fra noen utvalgte anmeldelser illustrere hvordan virkelighet benyttes som et kvalitetskriterium. Et særlig godt eksempel er anmeldelsen i *Nationen*, signert Barbra Ring, hvor det blant annet står om hvordan Regine Normann skriver om et emne hun har dyp kjennskap til: «Hun legger ikke nesen paa ruten og ser inn til disse fiskere og smaakarsfolk, **hun sitter midt blandt dem** og nyter deres fest- og hverdagskost og kan dem ut og inn» (1930, mine markeringer). Her defineres altså forfatteren som en del av det folket som hun skildrer i boka. Videre skriver anmelderen blant annet som følger: Her gir Regine Normann smaa folkelivsbilleder, **ekte og overbevisende...**» (mine markeringer). Anmelderen blir med andre ord overbevist av Normanns skildringer: vedkommende forstår dem som ekte. Her benyttes begrepene altså til en positiv vurdering, og denne vurderingen blir forklart med at Regine Normann selv er en av dem hun som hun forteller om: noe som bygger opp forfatterens troverdighet. Dette er også et poeng som Barbra Ring ønsker å understreke, ved, med litt ulik ordlyd, å kommentere nettopp dette på to ulike steder i anmeldelsen. Første gang er innledningsvis som gjengitt i sitatet ovenfor («...hun sitter midt blandt dem..»), mens andre gang er mot slutten av anmeldelsen, hvor det står som følger: «Men Regine Normann har levet i disse stuene, er vokset op blandt disse mennesker, hun har selv alle nordlendingenes typiske trekk – det hun gir er tilforlatelig skildring» (1930). I andre anmeldelser brukes også virkelighetsnærhet som kvalitetskriterium, men med en annen begrunnelse enn den som Ring opererer med i sin anmeldelse (*Nationen*, 1930). Det virkelighetsnære forklares nemlig av flere anmeldere med språkbruken i verket. Et tydelig eksempel på dette er anmeldelsen i *Agderposten*, signert H.O., som kortfattet skriver:

«Det sikre og *truverdige* kjem til sin rett ved at forteljerinna fær bruka bygdemålet» (1930, min markering).

Troverdighetsbegrepet er også et begrep som ifølge Bjerck Hagen har gått igjen i vurderingen av litterære verk. Et viktig poeng han gjør, er hvordan begrepet har blitt benyttet i vurderingen av verk som ikke i seg selv ligner på den verdenen vi lever i: «Et litterært verk er troverdig dersom det sier noe treffende og levende om vår verden på en måte som teksten eller opphavsmannen antas å stå fullt ut inne for. Dette kan også sier om de mest ironiske verk, de mest fantasifulle verk og de mest surrealistiske verk, for der vil selve bevegelsene bort fra det reelle og det oppriktige vurderes ut fra ulike grader av troverdighet» (2004, s. 45).

Om det språklige i anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930)

I kontrast til viktigheten av virkelighetsnærhet i anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930), skrives det i korpuset av anmeldelsene ikke om språket i boka (se Tabell 13). Det utgjør 23 anmeldelser av totalt 39, som tilsvarer 59%. Av de seksten anmeldelsene hvor det skrives om språk som et kvalitetskriterium, er vurderingen av språket blandet. Enkelte er svært positive til språkføringen i boka, mens enkelte mener det ikke har lyktes Regine Normann å skrive på dialekt. I tillegg er det et mindretall av anmelderne som trekker frem både positive, men også mer kritikkverdige sider ved forfatterens språk.

De anmeldelsene som er mest positive til språkbruken i boka trekker fram ulike aspekter ved språket som de synes er positive. Eksempelvis knytter de i *Agderposten* de positive egenskapene ved språket til fortellingens troverdighet. Det står som sitert overfor: «Det sikre og truverdige kjem til sin rett ved at forteljerinna fær bruka bygdemålet sitt», og dette gjør også anmelderen i *Laagen*, hvor vedkommende skriver følgende om språket: «Sproget er mesterlig formet til miljøet og følelsen, så folkelig ekte og egenartet at fru Normanns fortellekunst blir en av de beste og mest sympatiske i vår litteratur». Her knyttes språket til kvalitetskriteriet virkelighetsnærhet, når det ifølge anmelderen nettopp er språket som gjør at boken oppleves som «folkelig ekte». I anmeldelsen i *Stavangeren* beskrives også språkbruken som ekte, og den kobles samtidig til forfatterens fortellemåte: «Regine Normann gjengir nordlandske sagn, eventyr og fantastiske historier så ekte nordlandsk i fortellemåte, i ordvalg og sproglige vendinger...» (1930). I skarp kontrast til anmelderen i *Stavangeren*, signert Gunnar Øi, er anmelderen i *Arbeiderbladet* ikke fullstendig overbevist om at det er «ekte» nordlandsk språk forfatteren skriver: «Til å begynne med reagerte jeg litt mot sproget. Forfatterinnen har ikke våget – eller villet våge – spranget *helt* over til nordlandsdialekten, og hun har stundom kanskje gått for langt til at hennes sprog kan regnes for organisk riksmål»

(1930, forfatterens markering). Ifølge anmelderen havner språket i boka mellom to stoler: Normann har verken lyktes med den nordnorske dialekten eller med å skrive korrekt riksmål.

En særlig fascinerende vurdering av Normanns språkbruk finnes i anmeldelsen av *Det gråner mot høst* i *Bergens Arbeiderblad*. Her drøfter anmelderen hvorvidt språkføringen i boka fører til en mindre publikumsmasse eller ikke:

Og hver forteller på sin måte; de hjemlige i sitt dialektbetonte sprog, Kari Aronste fra Oslo som en vil fortelle, når hun har bodd en årrekke i byen. Jeg skal ikke si, hvor rett det er, - om det øker lesekreten eller gjør den mindre, - om det fremmer sprogsansen eller svekker den. Faren for overdrivelse er iallfall en fare, selv om den ikke er stor.

(1930)

Uten å gi en tydelig konklusjon, løfter anmelderen her frem en interessant problemstilling i Normanns forfatterskap. Gjør språket at publikumsmassen hennes øker eller svekkes den av den spesielle språkbruken? I likhet med anmelderen i *Bergens Arbeiderblad* har jeg ikke noe entydig svar på dette spørsmålet. Det er likevel påfallende i samtidskritikken av *Det gråner mot høst* (1930), at språk er et vurderingskriterium hos så mange av anmelderne uavhengig av hvordan de vurderer språket.

Tabell 13: Om kriteriet språk i anmeldelsene av Det gråner mot høst

	Anmelderen skriver om språket	Anmelderen skriver ikke om språket
Avis/tidsskrift	Adresseavisa, Agderposten, Andøya Avis, Arbeiderbladet, Bergens Aftenblad, Bergens Arbeiderblad, Dagbladet, Helgeland, Laagen, Morgenbladet, Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri, Nordlandsposten, Nordlys (21.11.1930), Nordlys (27.12.1930), Norsk Skoletidende, Stavangeren	Aftenposten, Agder Tidend, Arbeideravisa, Asker og Bærums Budstikke, Austlandet, Bergens Tidende, Bodø Tidende, Buskerud og Vestfold, Buskeruds Blad, Finmarksposten, For bygd og by, For folkeopplysning Gudbrandsdølen, Haugesunds Dagblad, Lister, Nationen, Norges Handels- og Sjøtidende, Norgesposten, Porsgrunds Dagblad, Smaalenenes Amtstidende, Tromsø, Velgeren, Vestlandske Tidende
Antall (tot.: 39)	16	23

4.4 Om Gadamer og fordommer i anmeldelsene

Litteraturteoretikeren Hans Georg Gadamer introduserte i sitt verk *Sannhet og metode* (2012[1960]) begrepet forventningshorisont. Gadamers forventningshorisont innebærer at mennesket alltid har et utgangspunkt for sin forståelse, såkalte for-dommer. Han skriver som følger:

Den som vil forstå en tekst, fullbyrder alltid et utkast. Han fremkaster en helhetlig mening i det øyeblikk en første mening viser seg i teksten. En slik mening viser seg på sin side bare fordi man allerede leser teksten med visse forventninger til en bestemt mening. (2012[1960], s. 303-304)

Gadamers forståelse av hvordan mening skapes i en tekst innebærer altså at denne teksten blir lest og forstått av noen. Denne meningen er igjen basert på forventninger som denne leseren

har til teksten. Om tekstforståelse skriver Gadamer videre som følger: «Å forstå det som står i teksten innebærer å utarbeide et slikt første utkast, som riktignok alltid blir revidert i lys av hva man finner ut når man trenger lenger inn i meningen» (s. 304). Teksten endres altså ikke bare utfra hvem som leser den, men også hvorvidt det er leserens første møte med teksten. Dette gjør også analyser av anmeldelser fra dagspressen til et særlig interessant studieobjekt. I motsetning til eksempelvis litteraturhistoriske verker, representerer disse en leasers første møte med verket. I lesningen av Normanns debut, er det for en rekke av anmelderne et første møte med Normanns forfatterskap. Når de derimot undersøker senere utgivelser av Normann, gir en rekke anmeldere uttrykk for at de har spesifikke fordommer i møte med disse verkene, fordi de har kjennskap til Normanns tidligere forfatterskap.

I anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910) og i enda større grad i anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930) kommer disse fordommene til uttrykk hos en betydelig del av anmelderne. Selv om det er det første møtet med teksten for avis-anmelderne, er det ikke et første møte med Normanns forfatterskap. Hvordan de eksempelvis vurderer *Barnets tjenere*, (1910) preges av hva slags forhold de har til Normanns tidligere forfatterskap.

Under har jeg skjematisert de opplysningene som kommer frem i anmeldelsene av Regine Normanns tidligere forfatterskap og som forfatter generelt. Inn under spørsmålet «Omtales Regine Normann generelt som forfatter?» har jeg skrevet «Ja» i de tilfellene hvor anmelderen skriver kommentarer som ikke tar utgangspunkt i verket som anmeldes spesifikt, henholdsvis *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930). Eksempler på slike fraser kan være konkrete egenskaper som direkte tillegges Normann «... forfatterinnen har betydelig kunstnerisk begavelse ...» (Harstad Tidende, 1910) eller ved å skrive noe om hennes generelle status som forfatter uten konkret å knytte dette til tidligere utgivelser: «Regine Normann er litt efter litt blit av de Forfattere man maa regne med» (Moss Tilskuer, 1910).

Den andre spørsmålet jeg har undersøkt og som fremkommer i tabellen i tredje kolonne er «Nevnes tidligere utgivelser?». Her har jeg skrevet ja i de tilfellene hvor anmelderen enten nevner tidligere utgivelser ved navn, nevner at det har vært tidligere utgivelser eller omtaler tidligere utgivelser eksempelvis ved at de skriver om forfatterens «nordlandsskildringer».

Ofte vil svaret på de to kategoriene sammenfalle. Årsaken til at jeg likevel har valgt å dele det inn i to kategorier, er fordi det ofte nevnes verk uten at dette knyttes til forfatterens generelle egenskaper, og at det samtidig ofte skrives om Normann som forfatter uten at dette knyttes til tidligere arbeider. Det vil i sistnevnte tilfelle ikke være mulig å fastslå om anmelderen har kjennskap til tidligere utgivelser, og dette vil igjen prege forståelsen av hvilke

for-dommer som ligger til grunn for anmeldernes vurderinger.

I samtlige tilfeller hvor tidligere utgivelser av Normann nevnes i de undersøkte anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910), også Regine Normann generelt som forfatter. Dette er likevel ikke tilfellet for samtlige av anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930), hvor det i flere anmeldelser nevnes tidligere utgivelser, uten at Regine Normann omtales generelt som forfatter. Motsatt er det ofte tilfelle, både i anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930), at Regine Normann omtales som forfatter uten at tidligere utgivelser nevnes. I det følgende vil jeg presentere de ulike tabellene, og hvordan disse kan tolkes.

Tabell 14: Om tidligere kjennskap til forfatter/forfatterskap

Normann omtales ikke generelt som forfatter	Verk omtales ikke, men forfatteren omtales	Tidligere utgivelser nevnes enten ved navn eller omtale
Buskeruds Amtstidende, Gjengangeren, Helgelands Blad, Lindesnes, Sarpen	For kirke og kultur, Fredrikstad Tilskuer, Morgenbladet, Nordlys, Romsdals Amtstidende, Stavanger Aftenblad	Arbeidet, Bergens Tidende, Harstad Tidende, Helgeland, Moss Tilskuer, Nordlandsposten, Nordtrønderen, Social-Demokraten, Trondhjems Adresseavis
totalt: 5	totalt: 6	totalt: 9

I fem av tjue anmeldelser nevnes ikke noe om tidligere forfatterskap, og dette er, som jeg vil vise under, en større andel enn i korpuset av anmeldelser av *Det gråner mot høst*. Den aller mest åpenbare årsaken til dette, er at Normann er mer kjent mot slutten av sitt forfatterskap enn ved begynnelsen. *Barnets tjenere* er den fjerde boka i Normanns forfatterskap. Det har likevel bare godt fem år fra Normann kommer med sin bokdebut, *Krabvaag* og til hun gir ut *Barnets tjenere*. Dette innebærer at hennes tidligere forfatterskap ikke nødvendigvis er kjent for verken leserne eller anmelderne av *Barnets tjenere*. For lesere av *Barnets tjenere* kan dette innebære at de ikke har lest tidligere bøker av forfatteren, eller at de i det hele tatt har kjennskap til henne.

Av de undersøkte anmeldelsene av *Barnets tjenere* er det stor variasjon i hva som

vektlegges i vurderingen av verket. Brorparten, 75% (15 av 20 anmeldelser), omtaler Regine Normann generelt som forfatter, enten ved å skrive noe generelt om hennes egenskaper som forfatter eller/og ved å referere til tidligere utgivelser. Det er her verdt å merke seg at det er en betydelig andel av anmelderne som omtaler Regine Normann som forfatter uten å referere til tidligere utgivelser. Jeg vil senere vise hvordan denne andelen er lavere i korpuset av anmeldelser av *Det gråner mot høst*. Det er utfordrende å fastslå årsaken til at det nettopp er slik, men en nærliggende faktor kan være at antallet tidligere utgivelser (tre) er betydelig lavere enn når Normann ved slutten av sitt forfatterskap har gitt ut en rekke bøker. En annen faktor, som selvsagt henger tett sammen med den forrige, er at disse tre bøkene er lettere å omtale under ett, fordi handlingen i stor grad er lagt til samme kontekst (Nordland), og bøkene har relativt lik form. Mellom utgivelsen av *Barnets tjenere* og *Det gråner mot høst*, gir Normann blant annet ut to eventyrsamlinger og én barnebok (*Den graa kat og den sorte*²⁶(1916)). Bøker som både sjangermessig, men også tematisk skiller seg fra Normanns tre første utgivelser.

Krabvaag (1905), men også *Bortsat* (1906) og *Stengt* (1908), har alle en handling som er plassert i Nord-Norge. Dette vil si at en mulig, og sannsynlig, fordom mot Regine Normann før utgivelsen av *Barnets tjenere* i 1910, er at hun skriver Nordlands-bøker. Dette vil også gjelde for deler av anmelderkorpset, og et tydelig eksempel på hvordan et slikt tidligere kjennskap til forfatterskapet preger lesningen, og ikke minst vurderingen, av *Barnets tjenere*, er anmeldelsen i *Romsdals Amtstidende* (1910). Vedkommende skriver blant annet følgende: «Vi kjender ikke Regine Normann igjen i denne Bok. Hun er ikke riktig sig selv heller, og det kommer rimeligvis av de nye Forhold hun skildrer». De nye forholdene som anmelderen sikter til, er at handlingen i denne boken primært finner sted i Kristiania istedenfor Nordland, slik som i de tidligere bokutgivelsene til Regine Normann. Dette skiftet av lokasjon later til å være et brudd i forventningene til denne anmelderen, og anmelderen vurderer også historien om de to lærerne som «rent ubetydelig», idet som kan karakteriseres i en totalt sett negativ vurdering av boka.

I en usignert anmeldelse i *Nordtrønderen* vurderer anmelderen skiftet av lokasjon på samme måte som anmelderen i *Romsdals Amtstidende*, men gir en tydeligere forklaring på hva som karakteriserer Normanns tidligere utgivelser plassert i Nordland: «Man venter atter at komme til Nordland, av hvis natur og folkeliv forfatterindens rike fantasi og fortællekunst har skapt saa mange fortrinlige billeder» (1910). Anmelderen blir derfor overasket når handlingen

²⁶ I *Den graa kat og den sorte* (1916) er handlingen lagt til Oslos gater, og leseren følger livene til noen av kattene i byen.

i boka primært finner sted i Kristiania, og i sin totalvurdering av verket er det en negativ faktor at Regine Normann nå ikke forteller fra Nordland. Når vedkommende i den avsluttende kommentaren skriver at forfatteren denne gang mangler «...kraft og energi...», forklares dette nettopp med skiftet av lokasjon fra Nordland til Kristiania.

I *Trondhjems Adresseavis*, under signaturen f-, skriver anmelderen følgende når vedkommende sammenligner utgivelsen av *Barnets tjenere* med Normanns tidligere verk:

Sammenlignet med disse skildringer [*Krabvaag*, *Bortsat* og *Stængt*] betegner hendes sidste bok et tilbakeskridt, det kan ikke negtes. Der er ikke den fasthet i kompositionen, det liv over fremstillingen og den spænstighet i stilen i “Barnets tjenere”, hvis milieu ikke længer er Nordland, men Kristiania, og hvis hovedperson er en ung nordlandsjente, som med lyst, iver og arbeidsglæde gaar til sin stilling som først vikarierende senere fast – folkeskolelærerinde i hovedstaden». (1910)

Anmelderen forventer både samme struktur og stil, men gjør også, i likhet med mange andre av anmelderne, et poeng ut av miljøskiftet fra Nordland til Kristiania. Når utgivelsen av *Barnets tjenere* i denne anmeldelsen sammenlignes med Normanns tidligere utgivelser, fører det til en negativ vurdering av *Barnets tjenere* i lys av de tre andre bøkene. De forventningene anmelderen har til boken oppfylles ikke, og dette slår negativt ut i kritikken til vedkommende.

Kritikken som fulgte med denne utgivelsen er, slik Liv Willumsen påpeker i sin doktoravhandling om Regine Normann, også en kritikk som forfatteren tar til seg: «Kritikerne råder Normann til å gå tilbake til en nordnorsk setting. Normann følger rådet, og det resulterer i at samtlige resterende romaner blir lagt til det nordlige Norge» (2002a, s. 439-440). Willumsen omtaler også *Barnets tjenere* (1910) og den påfølgende boken *Faafængt* (1911), som har samme hovedperson og finner sted i det samme miljøet, som en egen fase i forfatterskapet (s. 439).

Denne kritikken hadde altså tilsynelatende en effekt på det videre forfatterskapet til Normann. Derfor er det også interessant å spørre seg hvorvidt denne kritikken er legitim. Hva innebærer det at et flertall av anmelderne har kjennskap til Normanns tidligere forfatterskap, og benytter dette i sine vurderinger av *Barnets tjenere*? Igjen vil jeg peke tilbake på Hans-Georg Gadamer's forståelse av fordommer, og hvordan fordommer fungerer. Espen Schaaning, professor i idéhistoriker, oppsummerer i innledningen til *Sannhet og Metode*, Gadamer's syn på en svært god måte når han skriver følgende:

Enhver forståelse må skje ut fra det erfaringsgrunnlag man til enhver tid besitter. Det er med andre ord en forråd av innsikter, erfaringer, opplevelser, oppfatninger – kort

sagt for-dommer – man må benytte seg av hvis man vil forstå noe. Uten fordommer, ingen forståelse; og jo flere fordommer, desto større forståelse. (2012[1960], s. 13)

Dette vil si at tidligere kjennskap til Normanns forfatterskap ikke bare innebærer at anmelderen har fordommer om verket, det vil også si at disse anmelderne har en bedre forståelse av dette verket enn det anmeldere uten tidligere kjennskap til Normanns forfatterskap har. De har nettopp flere fordommer, og dermed også større forståelse.

Jeg vil illustrere dette poenget ved å se nærmere på en av de lengre anmeldelsene i korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere*. En anmeldelse i *Arbeidet*, signert A.P., som også i kraft av lengden på anmeldelsen har plass til å begrunne sine vurderinger på mer omfattende vis enn i de mer notispregede anmeldelsene. Vedkommende skriver blant annet følgende:

Regine Normann har i sine tidligere bøker vist os nordlandsnaturen og nordlendingen. Allerede i sin debutbok “Krabvaag”, skildringer fra et lidet fiskevær, aapenbaret hun et eiendommelig og sterkt talent, og hendes to senere bøker, “Bortsat” og “Stængt” har ikke alene forsterket det første indtryk, men klart nok vist, at her var en ny kraft i vor bokverden, et særpreget og oprindelig fortælle-talent, upaavirket av litterær overkultur, mere primitiv i sit syn end flesteparten av vore digtere, men ogsaa mere lydhør, tankesnar og storøiet. (1910)

Anmelderen legger her vekt på hvordan inntrykket fra debutromanen *Krabvaag* bekreftes og forsterkes i de to neste bøkene. Anmelderen er i likhet med anmelderne i *Nordtrønderen* (1910), *Romsdals Amtstidende* (1910) og *Trondhjems Adresseavis* (1910), kritisk til Normanns nyeste utgivelse, men benytter også andre begrunnelser i sin kritikk av verket. Blant annet skriver vedkommende:

Jeg har en følelse av, at emnet har været saa rikt for hende, at hun ikke har klaret at samle det. Det har sprængt paa, men har ikke været digterisk gjennomlevet, og saa er det, hun har villet ha frem, blit fragmenter, løst sammenknyttet ved den gamle og den unge lærerindes smaa oplevelser. (A.P., 1910)

Den negative vurderingen til vedkommende er, til forskjell fra de tidligere eksemplifiserte anmeldelsene, ikke begrunnet med at handlingen i stor grad har forflyttet seg bort fra det nordnorske. Anmelderen legger derimot vekt på at Normann blir for sentimental i sine skildringer. Anmelderen legger også vekt på bokens struktur, og gir følgende kritiske vurdering av den: «Boken er blit en samling skisser med ramme mere end fortælling» (A.P.,

1910). Et lignende synspunkt finner man også i *Helgeland* der anmelderen, signert Ct., skriver: «Forfatterinden har ikke endnu hat sit emne tilstrækkelig paa afstand til at faa en en gjennomkomponeret bok ut av sit arbeide» (1910). De to sistnevnte eksemplene fra korpuset av anmeldelser benytter seg altså av en diametralt motsatt argumentasjon enn den som benyttes i de tidligere illustrerte eksemplene fra *Nordtrønderen* (1910), *Romsdals Amtstidende* (1910) og *Trondhjems Adresseavis* (1910).

Korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere* (1910) inneholder en rekke anmeldelser som er kritiske til utgivelsen, og det i mye høyere grad enn i anmeldelsene av *Krabvaag* (1905) og *Det gråner mot høst* (1930). Det er mulig å oppsummere kritikken mot denne utgivelsen i to hovedkategorier. Den ene hovedkategorien er de anmelderne som legger vekt på at Normann har fjernet seg fra Nordland og det miljøet som er kjent for henne, og derfor ikke lykkes med å skildre Oslo-miljøet. Den andre hovedkategorien mener at Normann derimot har altfor intim kjennskap til emnet hun skildrer, og at forfatterinnen ikke lykkes fordi hun mangler tilstrekkelig avstand til temaet i boken.

Om fordommer og *Det gråner mot høst* (1930)

Tabell 15: Om fordommer og *Det gråner mot høst* (1930)

Normann omtales ikke generelt som forfatter	Verk omtales ikke, men forfatteren omtales	Tidligere utgivelser nevnes enten ved navn eller omtale
Andøya Avis, Bergens Aftenblad, Bergens Tidende, Buskerud og Vestfold, For bygd og by, For folkeopplysning, Norgesposten, Stavangeren, Velgeren	Arbeiderbladet, Lister, Nationen	Adresseavisa, Aftenposten, Agder Tidend, Agderposten, Arbeider-Avisa, Asker og Bærums Budstikke, Austland, Bergens Arbeiderblad, Bodø Tidende, Buskeruds Blad, Dagbladet, Finmarksposten, Gudbrandsdølen, Haugesunds Avis, Helgeland, Laagen, Morgenbladet, Nordlandsposten, Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri, Nordlys (22.11.1930), Nordlys (27.12.1930), Norges Handels- og Sjøfartstidende, Norsk Skoletidende, Porsgrunns Dagblad, Smaalenenes Amtstidende, Tromsø, Vestlandske Tidende
totalt: 9	totalt: 3	totalt: 27

Det er i likhet med funnene i de undersøkte anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930), et flertall av anmelderne som omtaler Regine Normann generelt som forfatter. I 27 av de 39 undersøkte anmeldelsene, skriver anmelderne noe om Normanns tidligere utgivelser. Enten ved å nevne titlene spesifikt, eller ved å referere til tidligere utgivelser. Det vil si i 69% av de undersøkte anmeldelsene. I ytterligere tre av anmeldelsene skriver anmelderen noe om Normann som forfatter uten å referere til tidligere utgivelser. Dermed er det totalt 30 av 39 anmeldelser (omlag 77%), hvor anmelderen har kjennskap til Normann som forfatter på en eller annen måte, og hovedsakelig er dette altså ved å referere til tidligere utgivelser.

Den interessante forskjellen mellom de undersøkte anmeldelsene av de to respektive bøkene, er hvorvidt tidligere utgivelser omtales. I kontrast til de undersøkte anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910), er det i anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930) en betydelig mindre andel av anmeldelsene hvor tidligere utgivelser ikke blir omtalt. I de undersøkte

anmeldelsene av *Det gråner mot høst*, nevnes ikke tidligere utgivelser i 12 av 39 anmeldelser, og dette utgjør totalt 31% av anmeldelsene. I korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere* ble ikke tidligere utgivelser nevnt i 9 av 20 anmeldelser, altså i omlag halvparten av anmeldelsene.

Årsakene til dette er selvsagt sammensatte, men den trolig aller viktigste faktoren vil være at Regine Normann på utgivelsestidspunktet av *Det gråner mot høst* nærmer seg slutten av sitt forfatterskap, og har en betydelig litterær produksjon bak seg. I kontrast til ved utgivelsen av hennes fjerde bok *Barnets tjenere*.

En annen viktig faktor, som henger tett sammen med antall utgivelser, er at Regine Normann ved utgivelsen av *Det gråner mot høst* har vært en aktiv forfatter i flere titalls år. Det har altså gått 20 år mellom utgivelsen av *Barnets tjenere* og *Det gråner mot høst*. Flere av anmelderne kommenterer også nettopp den rollen som Regine Normann innehar i norsk litteratur per 1930. Et særlig godt eksempel på dette er i anmeldelsen i *Arbeider-Avisa*, hvor anmelderen, Johan Falkberget, skriver som følger helt innledningsvis: «Regine Normann har skrevet mange bøker, og hun har hatt en stor misjon i vår litteratur – gått mange og viktige erender for norsk kultur har hun gjort» (1930). Eugenia Kielland, i *Dagbladet*, gir også forfatteren en viktig rolle i den norske litteraturhistorien, idet hun i anmeldelsen skriver som følger: «Regine Normann er ubestridelig vår største mester i denne art folkelig fortellerkunst» (1930).

Det gjøres også både direkte og indirekte ved å sammenligne Normann med andre store norske forfattere, og i særlig grad de norske eventyrsamlerne Asbjørnsen og Moe. Et tydelig eksempel finner vi i *Bergens Arbeiderblad*, under signaturen A.P.. Her skriver anmelderen både konkret om Normanns betydning, samtidig som vedkommende sammenligner henne med de to kjente eventyrsamlerne: «De fire eventyr- og sagnsamlinger Regine Normann har gitt ut er en så betydelig litterær skatt, at vi har ikke hatt noget bedre og folkeligere, siden Asbjørnsen og Moe utgav sine folke- og huldreeventyr» (1930). Jeg vil senere komme i kapittel 5 komme tilbake til sammenligningen av Asbjørnsen og Normann.

Selv om korpuset av anmeldelser av *Krabvaag* (1905), *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930), består av en rekke usignerte anmeldelser, er det samtidig noen identifiserbare signaturer som går igjen blant anmeldelsene. Disse anmeldelsene utgjør et interessant unntak fra regelen, fordi man ved hjelp av disse får muligheten til å undersøke hvordan samme person vurderer to ulike verker. Når man analyserer disse anmeldelsene, vet man også noe om anmelderens tidligere kjennskap til Normann, og hvordan de tidligere har vurdert forfatteren. Av korpuset av anmeldelser gjelder dette for fire anmeldere: Elisabeth

Brochmann (L-h) for *Bergens Tidende*, Carl Joachim Hambro (C.J.H.) for *Morgenbladet*, Audun Hjermann (A.H.) for *Lindesnes* og *Smaalenenes Amtstidende* og Fernanda Nissen (F.N.) for *Social-Demokraten*.

Det er eksempelvis interessant å oppdage at Audun Hjermann og Carl Joachim Hambro som begge anmelder både *Barnets tjenere* (1910) og *Det gråner mot høst* (1930), begge går fra å ha noen kritiske punkter, til å være utelukkende positive. Hambro skriver følgende kritikk av *Barnets tjenere* (1910) i *Morgenbladet*: «Boken er skizzemæssig uført og ikke meget fast bygget, men den har Enkeltskildringer som er helt ypperlige...» (1910). Han er med andre ord kritisk til oppbygningen og sammenhengen i boka. En nesten identisk kritikk gir Audun Hjermann i sin anmeldelse «Nu skal det straks siges, at boken er løst komponeret, at den bevæger sig “omkring” emnet». De to er også rørende enige i sine vurderinger av *Det gråner mot høst*. Hambro karakteriserer boken på følgende vis: «...hendes beretninger er jevne og tilforladelige, av varig litterær og folkloristisk værdi» (1930). Også Hjermann peker på bokens verdi, idet han skriver: «Den beskedne lille bok blir kanskje til syvende og sist aarets mest værdifulde» (1930). Å ha anmeldere i korpuset som anmelder flere av bøkene, gir muligheten til å danne et mer helhetlig inntrykk av hvordan disse spesifikke anmelderne vurderer forfatterskapet. Det gjør det også mulig å sammenligne hvordan samme person vurderer ulike utgivelser.

I korpuset av anmeldelser som jeg har undersøkt, er det ikke bare tilknyttet tidligere utgivelser at anmelderne har fordommer knyttet til. Også forventningene til Normann som kvinnelig forfatter, ser ut til å påvirke vurderingene til enkelte av anmelderne. I det følgende vil jeg vise hva disse anmelderne skriver om kvinnelig forfatterskap, samt hvordan vi skal forstå disse utsagnene i et større, feministisk perspektiv.

4.5 Om forfatterskap og kjønn

Som nevnt innledningsvis i teorikapitlet i denne oppgaven (kapittel 2.1), oppstod det i det amerikanske litteraturmiljøet en feministisk litteraturteoretisk retning representert blant andre ved Susan Gilbert og Sandra Gubar, samt Elaine Showalter. Man regner Showalter som grunnleggeren av en retning innen angloamerikansk feministisk litteraturteori kalt gynokritikken. Mads Claudi definerer gynokritikkens hovedanliggende på følgende vis: «...å konstruere litteraturanalytiske og -historiske modeller som gjør det mulig å lese kvinners tekster på den kvinnelige litterære kulturens egne premisser» (2013, s. 170). Dette er et særlig viktig aspekt ved gynokritikken, og i det følgende vil jeg vise noen eksempler på anmeldelser hvor det på ulike måter fremkommer hvordan kvinnelig litteratur og kvaliteter nedvurderes,

samtidig som mannlig litteratur og kvaliteter oppvurderes.

Forfatterne av *Litteraturvitenskapelig leksikon* legger derimot vekt på litt andre aspekter ved gynokritikken i sin definisjon, der de blant annet skriver følgende:

«Gynokritikken har som mål å belyse alle sider ved kvinnelig litteratur, det være seg skrivemåte, tematikk, valg av sjangere og litteraturhistorisk plassering» (Lothe et al., 2007[1997], s. 81). Det er særlig sistnevnte kategori, litteraturhistorisk plassering, som blir et interessant aspekt å undersøke ved Normanns forfatterskap.

Tidligere i teorikapittelet (kapittel 2) har jeg vist til litteraturprofessoren John Guillorys verk, *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation*, hvor et særlig viktig poeng er at kvinner historisk sett ikke har blitt ekskludert fra kanon, men fra litteraturen og fra å skrive i det hele tatt (2013[1993], s. 15). Et problematisk aspekt ved Guillorys redegjørelse er at han i dette henseende omtaler kanonlitteraturen før 1700-tallet. Hva skjer i den mer moderne historien, når kvinner får tilgang til å skrive? Har de samme muligheter til å oppnå kanonisk status som sine mannlige kolleger? En kritikk man kan rette mot Guillorys verk, er at han avviser at eksempelvis kjønn er en kategori som er avgjørende for kanonisering. I motsetning til eksempelvis Herrnstein Smith (1988, s. 51), mener han ikke at kanonisk status er avhengig av et verk tåler de hegemoniske vurderingene til de dominante sosiale gruppene i samfunnet (2013[1993], s. 19-20).

Kvinner var altså ekskludert fra det litterære samfunnet før 1700-tallet, men hva skjer eksempelvis når Regine Normann utgir sine bøker på begynnelsen av 1900-tallet? En teoretiker som i særlig grad har undersøkt hvordan kvinner blir vurdert som forfattere er den tidligere nevnte Elaine Showalter. Hun er i særlig grad kjent for sin deskriptive inndeling av den kvinnelige litteraturen²⁷ i tre faser, som hun igjen knytter til tre ulike tidsperioder: feminin/feminine (1840–1880), feministisk/feminist (1880–1920) og kvinnelig/female (1920–) (Showalter, 2020[1977], s. 13). Den feminine fasen forklarer Showalter som følger: «First, there is a prolonged phase of imitation of the prevailing modes of the dominant tradition, and internalization of its standards of arts and its views on social roles». Den feminine fasen innebærer altså at kvinner forsøker å imitere den dominante mannstradisjonen og skrive som menn. Deretter følger den feministiske fasen: «Second, there is a phase of protest against the these standards and values, and advocacy of minority rights and values, including a demand for autonomy» (s. 13). I motsetning til i den feminine fasen vil minoriteten, her: kvinner, protestere mot standardene bestemt av den dominerende kulturen (den mannlige) og heller

²⁷ De tre fasene som Showalter skildrer, skriver hun også at er gjeldende for alle minoriteter. Da selvsagt ikke med begrepene feminin, feministisk og kvinnelig, og følgelig også med andre respektive tidsperioder.

kreve anerkjennelse. Den aller siste fasen, den kvinnelige, skildres som følger: «Finally, there is a phase of *self-discovery*, a turning inward freed from some of the dependency of opposition, a search for identity» (s. 13). I denne fasen er ikke lenger det viktigste å stå i opposisjon til den dominerende kulturen, man forsøker heller å finne sin egen identitet. De skildrede fasene er ikke statiske, og de kan også fungere parallelt. Det sentrale poenget til Showalter er at kvinnelig litteratur ikke er blitt vurdert på sine egne vilkår, men derimot blitt regnet som annenrangs: «Feminine, feminist, or female, the woman's novel has always had to struggle against the cultural and historical forces that relegated women's experience to the second rank» (s. 36). I korpuset av anmeldelser, finnes det nettopp også flere eksempler på hvordan Normann vurderes etter den mannlige litteraturens vilkår.

Den av anmelderne som er tydeligst i sin nedvurdering av kvinnelig litteratur, og som samtidig gir uttrykk for at han er kritisk til dette aspektet ved Normanns debut, er Anders Krogvig i *Social-Demokraten*. Avslutningsvis i sin anmeldelse skriver han: «Den lille kjærlighetshistorie, der danner handlingen i bogen, røber i altfor høi grad sit kvindelige ophav» (1905), og dette skriver han etter å ha kritisert det han mener er bokens primære handling: kjærlighetshistorien mellom Paulina og Øra-Jon. I kontrast til Krogvig er anmelderen i *Dagbladet*, signert T.P., positiv til debuten. Han skriver blant annet følgende når han vurderer *Krabvaag*:

Det er med Regine Normann som med Ragnhild Jølsen, man maa tænke vel efter, før man opdager noget kvindeligt Særpeg ved deres Talent. Det er en Kraft og fortøttet Intensitet over Skildringen, som Kritiken ganske vist vilde ha kaldt mandig, om Bøgerne var kommet ud uden Forfatternavn. Indbyrdes har de to Forfatterinder vistnok Berøringspunkter; men deres Talent synes dog at være vidt forskjelligt. Om efterligning kan der ikke være tale. (1905)

Anmelderen karakteriserer altså Normanns bok som «mandig» (riktignok gitt at vedkommende ikke hadde hatt kjennskap til at forfatteren var kvinne), og knytter dette til de positive egenskapene «Kraft» og «Intensitet». I tillegg sammenligner anmelderen Normann med forfatteren Ragnhild Jølsen, selv om han ironisk nok påpeker at de har vidt forskjellige talenter. Likheten mellom de to overnevnte forfatterne består altså i at deres litteratur kan betegnes som «mandig».

Hjalmar Christensen i *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*. er også svært positiv til utgivelsen. Han skriver at Regine Normann har «...en medfølelse, der virker mandig i sin art. Og ikke ringe husmor». Christensen er, i likhet med anmelderen i *Dagbladet* (1905),

altså positiv til Normann i kraft av at «hun skriver som en mann». Til tross for at disse to anmelderne roser Normann, kritiserer de samtidig litteratur av kvinner generelt. Disse anmelderne skiller ikke Regine Normann ut som en av de beste forfatterne i sin samtid.

Også i anmeldelser av *Barnets tjenere* (1910) gjøres det et poeng ut av at Normann er kvinnelig forfatter, og hun får av Elisabeth Brochmann i *Bergens Tidende*, ikke konkurrere med sine samtidige mannlige kolleger, idet hun skildres som en av de beste *kvinnelige* forfatterne i sin samtid: «Og det er ikke den ringeste, men det betydeligste fortællertalent av vore nulevende *kvindelige* forfattere» (1910, min kursivering). Normann vurderes altså etter hvorvidt hun skriver like godt som en mann, og når hun lykkes med sine skildringer, er det nettopp fordi det er noe «mandig» over hennes litteratur og noe ikke husmor-aktig. Når hun ikke lykkes, så er det ifølge blant andre Anders Krogvig, fordi hun skriver som en kvinne. Selv om enkelte av anmelderne vurderer Normann positivt, gis det i de over viste eksemplene uttrykke for det samme problematiske aspektet ved enkelte av vurderingene av Normanns litteratur. Selv om anmelderen i *Dagbladet*, Christensen i *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* og Brochmann i *Bergens Tidende* alle har til felles at de vil rose forfatteren, gjøres dette på bekostning av hennes kjønn. Når man i ettertid vet at Normann ikke ble en av de store, kanoniserte norske forfatterne, later det til at nettopp hennes kjønn kan ha spilt en rolle i denne prosessen.

Selv om Showalter og Guillory presenterer svært ulike syn på hvilken rolle kjønn spiller i vurderingen av forfatterskap, har de et felles ønske om å validere forfattere som befinner seg i midtfeltet mellom kanonisering og ikke-kanonisering: Hun skriver:

Criticism of women novelists, while focusing on these happy few, has ignored those who are not “great,” and left them out of anthologies, histories, textbooks, and theories. Having lost sight of the minor novelists, who were the links in the chain that bound one generation to the next, we have not had a very clear understanding of the continuities in women’s writing, nor any reliable information about the realtionships between the writers’ lives and the changes in the legal, economic and social status of women. (Showalter, 2020[1977], s. 7)

Det er dermed ikke slik at Showalter leter etter et knippe fantastiske kvinnelige forfattere som hun vil at skal kanoniseres. Hun ønsker derimot å skape en sammenhengende forståelse for kvinnelig litteratur, som er avhengig av at man også løfter fram og undersøker kvinnelige forfattere som ikke tilhører dette fåtallet med enestående forfattere.

4.6 Om å være en arbeiderklassekvinne/interseksjonalitet

I innledningen til den tekstkritiske utgaven utgitt av Det norske språk- og litteraturselskap i forbindelse med 100-årsdagen for originalutgivelsen av *Krabvaag* (Normann, 2005[1905]) skriver Hans H. Skei: «Mot alle odds og mot nesten alle konvensjoner i sin samtid bevarte Regine Normann troen på at hun kunne bli forfatter». Det Skei her sikter til, at en ung arbeiderklassekvinne skulle utgi en bok på begynnelsen av 1900-tallet, forteller oss noe om denne gruppens muligheter for å bli forfattere. Tidligere, i kapittel 4.5, har jeg skrevet om utfordringene med å være kvinnelig forfatter, men blant sine samtidige forfatterkolleger skiller Normann seg i enda større grad ut i kraft av å komme fra en arbeiderklassefamilie. Eksempelvis var hennes to nærmeste forfattervenner, Undset og Anker, var henholdsvis datter av en arkeolog og en høyesterettsdommer (Bliksrud, 2007, s. 18-20; Ørjasæter, 2000, s. 11-14). Var det vanskeligere for Normann å bli og være forfatter enn for sine mer ressurssterke forfatterkolleger? En som har undersøkt det problematiske aspektet ved å tilhøre flere marginaliserte grupper er jusprofessoren Kimberlé Crenshaw. Med artikkelen «Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics», introduserte hun begrepet interseksjonalitet.

I artikkelen illustrerer Crenshaw hvordan svarte kvinner i USA har fått diskrimineringssaker behandlet enten som kjønnsdiskrimineringssaker eller som rasediskrimineringssaker. Hun peker på det problematiske ved å ikke anerkjenne at diskriminering påvirkes av at man tilhører mer enn én marginalisert gruppe. Hun bruker blant annet følgende analogi for å forklare hvordan interseksjonalitet fungerer:

Consider an analogy to traffic in an intersection, coming and going in all four directions. Discrimination, like traffic through an intersection, may flow in one direction, and it may flow in another. If an accident happens in an intersection, it can be caused by cars traveling from any number of directions and, sometimes, from all of them. (Crenshaw, 1989, s. 149)

Diskriminering kan altså være et resultat av flere faktorer: faktorer som virker inn på hverandre. Begrepet, først brukt av Crenshaw, har i ettertid blitt viktig begrep blant annet i feministisk forskning (Thun, u.å.). Flere av anmelderne gjør også et poeng av at Normann skildrer «sine egne». Som vist i kapittel 4.3 skriver eksempelvis anmelderen i *Nationen*, Barbra Ring, som blant annet skriver: «Men Regine Normann har levet i disse stuene, er vokset op blandt disse mennesker, hun har selv alle nordlendingenes typiske trekk – det hun

gir er tilforlatelig skildring. Vi ser med hennes venners øine og tror paa deres ord...» (1930). Ring vurderer i likhet med flere andre anmeldere det som positivt at Normann skildrer forhold som hun har inngående og personlig kjennskap til, som tidligere vist i kapittel 4.1, 4.2 og 4.3. Selv om oddsene var imot Regine Normann, som Hans H. Skei oppsummerer det i innledningen sitert overfor, er det samtidig viktig å merke seg at det er nettopp Normanns kjennskap og innsikt i livene til folkene hun skildrer som oppvurderes av en rekke anmeldere (se særlig kapittel 4.3 og herunder seksjonen om virkelighetsnærhet som kriterium).

Kritikk av manglende verdsettelse av forfatterskapet allerede i samtiden

Et frampek på at Regine Normann ikke i ettertiden kom til å bli en kanonisert forfatter, er at enkelte allerede i hennes samtid påpeker en manglende anerkjennelse av forfatterskapet hennes. Eksempelvis skriver anmelderen i *Agder Tidend* signert Olaf Benneche:

Og lat det være sagt en gang for alle: Regine Normann spiller kanskje ikke over saa stort register, men paa det felt hun mestrer er hun helt ut kunstner med en fin og følsom sans for sprogets valør, med en skildrende evne, som det dessverre ser ut til at vaart folk ikke har kultur nok til aa oppfatte, siden hennes navn er satt i skyggen av saa mange av hennes kunstsøstre av langt ringere kvalitet. (1930)

Olaf Benneche påstår altså at det lesende publikum mangler kulturell sans når de ikke anerkjenner Normanns forfatterskap i større grad. Også anmelderen i *Smaalenenes Amtstidene*, signert A.H., er misfornøyd med den manglende samtidige anerkjennelsen av Normanns forfatterskap, men uttrykker dette ved å peke på den manglende økonomiske anerkjennelsen av forfatteren, idet han skriver: «Regine Normann har gjort en slik indsats i norsk litteratur at der er forbausende endnu ingen er kommet i tanke om at hvis nogen i dette land virkelig fortjener den honnør som ligger i en liten forfattergage, da er det visselig hende» (1930). For Regine Normann ville også en slik form for dikterlønn ført til en mindre anstrengt økonomi. Det er interessant å stille spørsmålet om Normanns forfatterskap hadde sett annerledes ut om hun ikke var avhengig av sitt arbeid som lærer i folkeskolen? I kapittel 6.1 vil jeg drøfte hvilken rolle Normanns økonomi kan ha spilt for forfatterskapet.

4.7 Et komparativt bilde på den økonomiske verdsettingen av Normanns forfatterskap

Det er ikke bare gjennom å undersøke samtidskritikken at man kan danne seg et bilde på hvordan Normanns forfatterskap ble vurdert. Det er også mulig å undersøke den økonomiske

verdsettingen av hennes bøker og sammenligne det med hvordan hennes samtidige forfatterkolleger fikk sine bøker prissatt. Hver enkelt leser må, som Herrstein Smith påpeker, gjøre vurderinger av hvilke bøker som er verdt å lese utfra en personlig totaløkonomi (worthwhileness). Dette innebærer en kontinuerlig, ikke-bevisst sammenligning av enheter som kan sies å tilfredsstillende de samme behovene (1983, s. 19-20). Selv om Herrstein Smith ikke referer til økonomi i kroner og øre, kan likevel Forlagets verdsetting av verkene fortelle oss noe interessant: hva tror de lesere er villige til å betale for en bok? Den prisen som forlaget fastsatte for de ulike bøkene til Normann, sammenlignet med andre verk av samtidige forfattere, forteller oss derfor noe om den antatte etterspørselen etter disse ulike verkene. Særlig interessant med Regine Normanns verker er denne utviklingen over tid, noe jeg også vil illustrere i det følgende. Jeg har sammenlignet prisutviklingen på Normanns bøker, ved å se både på prissettingen av *Krabvaag* og *Det gråner mot høst*, med prissettingen til bøkene til to samtidige kvinnelige forfatterkolleger av Normann.

Prisen for *Krabvaag* ved utgivelsen i 1905 var 1,80 kr (Aschehoug, 1922, s. 212). Det ville i 2021 med utgangspunkt i konsumprisindeksen ha tilsvart omlag 139 kr (SSB, 2022). Dette vil ikke nødvendigvis si at de gitte tallene hadde vært prisen på varen i dag, men det gir en indikasjon på den økonomiske verdsettingen av debututgivelsen til Normann. Til sammenligning solgte den samtidige forfatteren Sigrid Undset sin debutroman, *Fru Marta Oulie*, kun to år senere og på samme forlag, for 1,60 kr (Aschehoug, 1922, s. 283). Dette ville i 2021 ha tilsvart omlag 123 kr (SSB, 2022). De to debutbøkene lå altså omtrentlig på samme prisnivå, selv om Regine Normanns bok kostet litt mer, og man kan dermed anta at forleggeren vurderte hennes debut til en høyere økonomisk verdi enn Sigrid Undsets debut.

Mot slutten av karrieren til de to forfatterne, er derimot den økonomiske verdsettingen snudd om på. Normanns verk *Det gråner mot høst* (1930) blir av Aschehoug Forlag priset til 3,75 kr (Gaukstad, 1947, s. 248), mens Undsets verk fra det samme året *Den brændende busk* (1930) prises av forlaget til 9,25 kr (Gaukstad, 1947, s. 332). Dette ville med utgangspunkt i konsumprisindeksen ha tilsvart henholdsvis omlag 145 kr og 358 kr (SSB, 2022). Med andre ord koster Undsets verk da dobbelt så mye som Normanns verk. Sigrid Undset har på dette tidspunktet slått gjennom som nobelprisvinnende forfatter, mens Regine Normann ikke har mottatt samme form for anerkjennelse. Denne typen institusjonell anerkjennelse kan betegnes som det Bourdieu skildrer som kulturell autoritet. Han skriver som følger:

Alle interne og eksterne relasjoner (inkludert forhold til deres egne verker) som aktører innen produksjon, reproduksjon og spredning greier å etablere, formidles

gjennom strukturen i relasjoner mellom medlemmer av ulike institusjoner som hevder å utøve en spesifikt kulturell autoritet. Innenfor et gitt tidsrom etableres et hierarki av relasjoner mellom de forskjellige maktområdene, hvor verkene og aktørene har et varierende beløp av legitimerende autoritet. (Bourdieu, 1991, s. 13)

Nobelkomiteen kan betraktes nettopp som en institusjon med spesiell kulturell autoritet.

En annen av Regine Normanns forfatterkolleger, som det kan være enda mer nærliggende å sammenligne med, er Nini Roll Anker. I likhet med Regine Normann var hun også en populær og anerkjent forfatter som fikk mye oppmerksomhet i dagspressen ved utgivelsen av sine verker²⁸, men som på samme tid eksempelvis ikke er representert i introduksjonsfaget i nordisk litteratur ved UiO (NOR1300 Nordisk, særlig norsk, litteratur etter 1800). Hun debuterte under det mannlige pseudonymet Jo Nein. Den første boka utgitt signert som Nini Roll Anker var novellesamlingen *Lil-Anna og andre* i 1906. Det vil altså si året etter Regine Normanns debut og året før Sigrid Undsets debut. Prisen ble av forlaget satt til 3 kr (Aschehoug, 1922, s. 14), som ifølge konsumprisindeksen i dag ville tilsvart 81 kr (SSB, 2022). Her skjer en tilsvarende utvikling som illustrert ved Normanns og Undsets bøker. I 1932 utgir Anker boken *Enken*, som prises til 7,5 kr av forlaget (Gaukstad, 1947), som i 2021 ifølge konsumprisindeksen ville ha tilsvart 311 kr. Det vil si at også Ankers bok på dette tidspunktet prises til over dobbelt så mye som Normanns bok.

Nini Roll Ankers første utgivelse signert med eget navn ble altså priset lavere enn både Normanns og Undsets utgivelser fra samme periode. Selv om ikke Anker oppnår samme litterære status som Undset, eksempelvis gjennom å motta Nobelprisen i litteratur, prises likevel hennes bøker høyere enn Normanns mot slutten av deres karriere.

²⁸ Se eksempelvis Engelstad, I. & Iversen, I. (1989). *Norsk kvinnelitteraturhistorie*. Pax. og Kielland, E. (1948). *Nini Roll Anker i liv og arbeid*. Aschehoug.

5 Om litteraturhistorisk omtale

Nettopp slik David Perkins påpeker det i sitt verk *Is Literary History Possible?* (1992), er ikke litterær resepsjon og litteraturhistorisk omtale det samme. Han skriver følgende om hva som primært skiller de to konseptene fra hverandre: «There is a contradiction between the collective and generalizing discourse of literary history and the individuality of literary response» (s. 24). Forholdet mellom litteraturhistorie og resepsjon skildrer han altså som motsetningsfylt, fordi førstnevnte er generaliserende mens sistnevnte baserer seg på en individuell respons (fra en individuell leser). Det er et viktig poeng som også har vist seg å være gjeldende for resepsjonen av de utvalgte bøkene av Regine Normann. Som vist i kapittel 4, er det nettopp ikke konsensus mellom alle anmelderne av Normanns bøker: de vurderer utgivelsene svært ulikt.

Dette er likevel ikke et poeng som kommer frem i de ulike undersøkte litteraturhistoriske verkene. Et svært talende eksempel hentet fra Kristian Elsters *Illustreret norsk litteraturhistorie* lyder som følger: «Det betydeligste i hennes forfatterskap er det som er tilknyttet Nordland, og av dette står kunstnerisk høiest de første bøker som bundet i hennes opplevelser og iakttagelser fra de stengte og vanskelige år der oppe» (1934, s. 69). Sitatet fra forfatteromtalen inneholder utvilsomt en verdidom av litteraturhistorie-forfatteren, men presenteres som en udiskutabel sannhet. Eksempelet er også spesielt talende, som jeg senere vil vise, fordi Kristian Elster selv anmeldte flere av bøkene til Regine Normann, og ordlyden i den ene undersøkte anmeldelsen av *Det gråner mot høst* (1930) kan gjenfinnes i hans litteraturhistoriske verk. Forskjellen mellom de to respektive formene for vurdering av forfatterskapet, blir da ikke selve vurderingen, men de ulike rollene Elster innehar. Først som anmelder, deretter som forfatter av en litteraturhistorie. De nøyaktig like formuleringene blir dermed uttrykk både for en individuell respons og en generalisering.

5.1 Om de aktuelle litteraturhistoriske verkene

Jeg har valgt å undersøke et utvalg av norske litteraturhistorier som i særlig grad har blitt benyttet som undervisningsverk på universitetet og som alle er skrevet av litteraturforskere. Jeg har undersøkt følgende litteraturhistoriske verk: *Illustreret norsk litteraturhistorie* (1934) av Kristian Elster, *Norsk litteraturhistorie* (1952) av Harald Beyer, *Norges litteratur fra 1914 til 1950-årene* (1955) av Houm, *Norsk litteraturhistorie* (1996) av Edvard Beyer og Harald Beyer (posthumt), *Norsk litteratur i tusen år. Teksthistoriske linjer* (Fidjestøl et al., 1994) av Bjarne Fidjestøl; Peter Kirkegaard; Leif Longum; Idar Stegane; Sigurd Aarnes; Asbjørn Aarseth og *Norsk litteraturhistorie* (2001/2012) av Per Thomas Andersen.

5.2 Guillory om kanon

John Guillory har i sitt verk, *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation* (2013[1993]) tatt for seg forståelsen av den litterære kanon. Først og fremst poengterer han hvordan begrepet er imaginært. Når man skriver om kanon, er det en tenkt størrelse (imaginary) man refererer til: «It would be better to say that the canon is an *imaginary* totality of works. No one has access to the canon as a totality. This fact is true in the trivial sense that no one ever reads every canonical work; no one can, because the works invoked as canonical change continually according to many different occasions of judgement or contestation» (s. 30, forfatters kursivering). Når jeg refererer til den norske litterære kanon, så refererer jeg altså til en tenkt størrelse som er tidshistorisk spesifikk.

Guillorys kanskje viktigste poeng er at utvelgelsen av den litterære kanon er tett knyttet opp mot historiske forhold knyttet til skriving og tilgang på litteratur. Han ser dette som årsaken til at kanon ikke er, og ikke kan være, representativ. Et særlig viktig poeng Guillory introduserer i sitt verk er utfordringen med at man har sett på litteratur dikotomisk, enten som kanonisert eller ikke-kanonisert. Guillory skriver som følger: «It is not necessary to claim canonical status for noncanonical works in order to justify their study, as the archive has always been the resource of historical scholarship» (s. 15-16). Det finnes altså litteratur som, selv om den ikke regnes for å være en del av kanon, er verdt å studere. Det innebærer altså ikke nødvendigvis at denne litteraturen skal, eller bør, innlemmes i kanon.

Regine Normanns litteratur, vil jeg argumenter for, befinner seg nettopp et sted midt imellom disse to begrepspolene: kanonisert og ikke-kanonisert. Eksempelvis inngikk ikke Regine Normann på listen når *Norsk litteraturfestival* kåret de 25 bøkene de mente utgjør norsk litterær kanon (Litteraturfestival, 2007). Hun er heller ikke innlemmet i det mer tidsspesifikke verket til Hagen, Selboe, Sejerstad og Aaslestad, hvor 16 forfattere fra de seks første decenniene på 1900-tallet er inkluderte, *Den norske litterære kanon 1900-1960* (Hagen et al., 2007). Der defineres forsåvidt kanon på følgende vis:

En litterær kanon er listen over de bøker en gitt kultur tillegger autoritativ litterær kvalitet. Kulturen kan foretrekke å gi kanonisk status til verk mer enn til forfattere, men det ville forutsette en form for fristilling av de litterære tekstene – på bekostning av deres opphavsmenn, lesere og historiske situasjoner – som vi ikke er i nærheten av i Norge i dag. (2007, s. 7-8)

For forfatterne av denne kanonlisten er det altså et sentralt poeng at det er forfatterskap de vurderer som kanoniske, ikke enkeltverk. Dette står i kontrast til hvordan den nevnte

Litteraturfestivalen definerte kanon det samme såret. Videre skriver de også om hvilke kriterier de har benyttet i utvelgelsen av de 16 forfatterskapene som utgjør deres liste: «Vi lanserer altså heller ikke en felles definisjon av litterær kvalitet, men har valgt ut våre forfattere i krysningspunktet mellom egne kvalitetserfaringer og forfatternes nåværende status i det litterære feltet» (2007, s. 11). Sistnevnte utvelgelsesmetode er altså basert på den allerede gjeldende statusen til de gitte forfatterne, men de har i utformingen av verket også inkludert den betraktelig mer tvetydige utvelgelsesmetoden som er Hagens, Selboes, Sejerstads og Aaslestad's personlige vurderinger av litterær kvalitet. De er også for autoriteter på feltet å regne, når samtlige er professorer i litteraturvitenskap og tilhører de tre høyest rangerte universitetene i Norge²⁹. Samtlige er altså representanter for det man med Bourdieus begrepsapparat kan kalle legitimerede aktører med kulturell autoritet (Bourdieu, 1991).

Heller ikke på Norges fremste universitet, UiO³⁰, har Normanns verker inngått i introduksjonsfagene i nordisk litteratur. Eksempelvis har ingen av Regine Normanns verker vært på pensum i introduksjonsemnet i nordisk litteratur ved UiO, NOR1300 – Nordisk, særlig norsk litteratur etter 1800 (UiO, 2022)³¹. Torill Steinfeld undersøker i sin artikkel «Norsk kanon og kanondannelse – historiske linjer, aktuelle konflikter og utfordringer» hvilke forfatterskap som studentene forventes å ha kjennskap til ved UiO i 1954. Av nyere forfatterskap var det blant andre flere fra Normanns omgangskrets, som Sigrid Undset, Hans E. Kinck, Johan Falkberget og Ronald Fangen (2009, s. 179).

Også i de lavere trinnene av det norske utdanningssystemet (på gymnaset/videregående) har ikke Normann vært blant de forfatterne elevene har skullet lese. I Leif Longums oversikt over solgte skoleutgaver fra 1900-1970, kommer eksempelvis Sigrid Undsets og Sigurd Christiansens verk³² i skoleutgaver fra 1939 (Steinfeld, 2009, s. 178). Det later altså til at Regine Normann ikke har blitt ekskludert fra pensumlistene, men at hun tvert imot aldri trådte inn i denne litteraturen.

Regine Normann er altså ikke blant de norske kanoniserte forfatterne å regne. Samtidig blir omtalt i rådende litteraturhistoriske verk, og som jeg vil illustrere i det kommende kapittelet, 5.4, blir hun også omtalt i nyere litteraturhistoriske verk. Som jeg også tidligere har vist i kapittel 1.2, har også Normanns forfatterskap blitt forsket på, og det har

²⁹ Se eksempelvis: Hystad, J. (2020). *Har rangert 1500 universiteter - slik gjør de norske det*. khrono. Hentet 13.04.2022 fra <https://khrono.no/har-rangert-1500-universiteter--slik-gjor-de-norske-det/525408> for oversikt over rangeringen av norske universiteter.

³⁰ Ibid.

³¹ Det er fra 2003 og frem til i dag (Vår 2022) at Universitetet i Oslo har offentliggjort sine pensumlister i NOR1300 (med unntak av våren 2004 og våren 2005).

³² To forfattere som Regine Normann har blitt sammenlignet med i både anmeldelser og litteraturhistorier.

blitt gitt ut både biografier, men også nyutgivelser av enkelte av hennes verk. Eksempelvis ble det så sent som i 2017 gitt ut en samling av to av Normanns bøker, navnlig de to eventyrsamlingene hennes (Normann, 2017[1925;1926]). Dermed har Normann allikevel unektelig en plass i den norske litteraturen, en plass som med Guillorys ord nettopp kan beskrives som en plass midt mellom kanonisert og ikke-kanonisert. Denne posisjonen er heller ingen dårlig posisjon, noe som Guillory også legger vekt på. Det er derimot viktig at forfatterskap som verken kan betegnes som kanoniserte eller ikke-kanoniserte likevel blir forsket på.

5.3 Om å skrive litteraturhistorie, litteraturhistoriens funksjon og utvalgsproblematikk

Et poeng som litteraturprofessor Per Thomas Andersen gjør i sitt litteraturhistoriske verk, og som også kan være en del av forklaringen på hvorfor omtalen av Regine Normann med tiden blir kortere i de rådende litteraturhistoriske verkene jeg har undersøkt, kan være at litteraturhistorier gjerne tar litteraturen som er nærmest i tid mest behørig for seg. Andersen skriver som følger: «Nesten alle historiske fremstillinger som føres helt frem til samtiden, har en tendens til å anta trompetform. Tekstomfanget utvides mer og mer jo nærmer man kommer til skrivepunktet» (2012, s. 717). Andersen påpeker altså hvordan samtidslitteraturen får en mer sentral plass i litteraturhistorier, og gir også en årsak til at det er nettopp slik: «Begrunnelsen for å gi samtidslitteraturen en så forholdsmessig stor plass, er at informasjonsbehovet formodentlig er større. Det fins færre alternative informasjonskilder, mens den eldre litteraturen er beskrevet mange ganger både i litteraturhistorier, forfatterbiografier og spesialstudier i tidsskrifter og monografier» (s. 717).

En annen mulig forklaring er at litteraturhistoriske verk, især de som består av kun ett bind, stadig må tilføres nye verker fra nye tider. Dersom det litteraturhistoriske verket ikke skal ese ut i omfang, er man nødt til å gjøre kutt for å få plass til den nye litteraturen. Dermed må eksempelvis Per Thomas Andersen, ved utgivelsen av sin reviderte litteraturhistorie i 2012, ta for seg 60 år som Harald Beyer i sitt litteraturhistoriske verk ved utgivelsen i 1952 ikke har. Andersens niende kapittel «1900-tallet. Andre del» utgjør også snaue 40% av det totale sideantallet i verket, mens det foregående kapittelet «1900-tallet. Første del» utgjør snaue 15% av det totale sideantallet. Hvis tendensen for litteraturhistoriske verk innebærer å skrive mest om litteraturen som ligger tettest opp mot samtiden, vil det i framtiden bli mindre og mindre plass til verk og forfattere fra eldre tider. Muligheten for at en forfatter som Regine

Normann skal vies større oppmerksomhet i litteraturhistoriske verk, virker derfor å være høyst usannsynlig.

David Perkins påpeker hvordan litteraturhistorie skiller seg fra annen historieskriving ved at den også vurderer hva som bør leses; den har også en kritikkfunksjon:

Literary history differs from history because the works it considers are felt to have a value quite different from and often far transcending their significance as a part of history. In other words, literary history is also literary criticism. It aims not merely to reconstruct and understand the past, for it has a further end, which is to illuminate literary works. It seeks to explain how and why a work acquired its form and themes and, thus, to help readers orient themselves. It subserves the appreciation of literature. The function of literary history lies partly in its impact on reading. We write literary history because we want to explain, understand and enjoy literary works. (Perkins, 1992, s. 177-178)

Litteraturhistoriske verk er ifølge Perkins ikke sidestilte med historiske verk, nettopp fordi det har en vurderende funksjon, og et siktemål om å påvirke lesing. I det følgende kapittelet vil jeg også vise hvordan de vurderingene som gjøres i samtidskritikkens vurderinger av Regine Normann får følger for utformingen av de litteraturhistoriske omtalene.

5.4 Om litteraturhistorisk omtale sett opp mot anmeldelsene

Regine Normann utga i løpet av sin forfatterkarriere en rekke bøker, og som poengtert i kapittel 1.7, har det ved utgivelsene foreligget en rekke anmeldelser. Dette utgjør et omfattende materiale som det er mulig å forske videre på, for å gi et totalt og mer fullstendig bilde av hvordan Normanns bøker ble mottatt i sin samtid.

For likevel å kunne ha en grunnleggende forståelse av hvordan forfatterskapet har blitt vurdert, ønsker jeg å vise til hva som har blitt skrevet om Normann i ulike litteraturhistoriske verk, fra ulike tidsepoker. Resepsjon innebærer som nevnt ikke bare samtidskritikk, også litteraturhistoriske verk innlemmes gjerne i begrepet (se (Svedjedal, 1998, s. 50)).

Jeg har sett på følgende verk: *Illustrert norsk litteraturhistorie* (1934) av Kristian Elster, *Norsk litteraturhistorie* (1952) av Harald Beyer, *Norges litteratur fra 1914 til 1950-årene* (1955) av Philip Houm, *Norsk litteratur i tusen år: teksthistoriske linjer* (Fidjestøl et al., 1994) *Norsk litteraturhistorie* (1996) av Edvard og Harald Beyer og *Norsk litteraturhistorie* (2001) av Per Thomas Andersen. Årsaken til at jeg har valgt nettopp disse,

er fordi de er skrevet av fagpersoner som har studert norsk litteratur, og som har besittet omfattende kompetanse nettopp om norsk litteratur. Det er i tillegg verk som har gjort seg gjeldende i undervisningen av studenter ved universitetet. I tillegg er det et vidt tidsspenn fra den første undersøkte litteraturhistorien, *Illustreret norsk litteraturhistorie* av Kristian Elster, helt fram til Per Thomas Andersens litteraturhistorie fra 2000-tallet, med revidert utgivelse i 2012. En faktor som er avgjørende for litteraturhistorisk omtale generelt er nærhet i tid. Derfor er den største variasjonen hva gjelder omtalene også nettopp mellom Elsters og Andersens respektive verk, særlig tydelig blir dette i omtalenes omfang. Det er flere årsaker til at forfatteromtaler endrer seg over tid, men en særlig interessant utfordring med å skrive litteraturhistorie, er at det stadig kommer nye forfattere og nye verk til. Når Elster i 1934 skriver et bind om norsk litteratur i det 20. århundre, er det følgelig kun de første 34 årene av dette århundret han har mulighet til å skrive om. Det gir selvsagt også rom til å skrive mer utfyllende om forfatterne.

Det er også verdt å merke seg en annen forskjell mellom de ulike litteraturhistoriske verkene, nemlig lengden på dem. *Illustrert norsk litteraturhistorie* består totalt av seks bind utgitt i årene 1934–1935, hvorav hvert bind har mellom 220 og 250 sider. Det innebærer en litteraturhistorie på totalt sett omkring 1400 sider. Til sammenligning er Per Thomas Andersen *Norsk litteraturhistorie* på drøye 600 sider, altså under halvparten så lang *Illustrert norsk litteraturhistorie*.

I litteraturhistoriske verk blir Normann gjerne plassert i kategorien hjemstaddikter (hjemstavnsdikter) (Willumsen, 2002a, s. 509). Allerede i samtiden er dette også en betegnelse som brukes om Normanns bøker. Anmelderen i *Agder Tidend* skriver: «I denne nye samling fortsetter Regine Normann paa samme maate, forteller like naturlig og friskt om sin hjemstavn og livet der...» (Benneche, 1930). Heimstaddiktning defineres i Det norske akademis ordbok defineres som følger: «diktning hvor forfatteren skildrer liv og forhold i sin hjemstavn» (NAOB, u.å.). I Store norske leksikon spesifiserer artikkelforfatteren Hans H. Skei hva liv og forhold innebærer i sin definisjon av heimstaddiktning: «...er litteratur hvor forfatterens hjemsted brukes som stoff både hva miljø, personer og natur angår» (SNL, u.å.). Normann plasseres altså generelt ofte som heimstaddikter, men i det følgende vil jeg gå mer i dybden på hva det står om Normann i de ulike litteraturhistoriske verkene, og hvordan hun plasseres i disse.

Kristian Elster, norsk forfatter, kritiker og litteraturprofessor, utga i årene 1930-1935 flere litteraturhistoriske bind som tar for seg norsk litteratur fra norrøn tid og til det tjuende århundre. I det siste bindet, *Illustrert norsk litteraturhistorie* (1935), skriver Elster blant annet

følgende om Regine Normann: «Regine Normann har det dype sinn, det sanne grep i folkeånden, den rette fortellerevne, og en varm inderlig beveget menneskelighet» (s. 69). I tillegg til blant annet å vektlegge hennes evner som forteller trekker Elster også i særlig grad frem hennes bøker med Nordland som bakteppe. Om hennes tidligste utgivelser skriver han følgende: «Alle disse fortellinger bunner i en sterk virkelighetsanskuelse og er utformet i en strengt realistisk, knapp og konsis stil og i et friskt og anskueliggjørende og personlig sprog» (s. 69). Her vektlegges altså det personlige og virkelighetsnære ved Normanns litteratur. Elster var ikke bare litteraturhistoriker og professor, han var også kritiker og anmeldte flere av Normanns utgivelser³³ deriblant *Det gråner mot høst* (1930). Avslutningsvis i sin litteraturhistoriske omtale har Elster inkludert omskrevne fraser hentet direkte fra sin anmeldelse av *Det gråner mot høst* (1930). Eksempelvis står det følgende i anmeldelsen: «**I en lykkelig stund**, for henne selv og for hennes lesere, tok Regine Normann fatt på å fortelle sine **sagn og eventyr fra Nordland**» (Elster, 1930, mine uthevinger), mens det i omtalen står som tilskudd til en annen setning som binder avslutningen av omtalen sammen med den øvrige: «...og **i en lykkelig stund** brøt hun av og gav sig til å berette **sagn og eventyr fra Nordland**» (Elster, 1934, s. 71, mine uthevinger). Karakteristikkene er også de samme, og i både omtale og anmeldelse gis Normann følgende egenskaper, hun har: «det avgjørende», «troen» «ekte i tonefallet» og «en likefremhet».

Store deler av anmeldelsen inngår altså i den litteraturhistoriske omtalen, og det at avslutningen av omtalen ligner innholdet i anmeldelsen er verken overaskende eller uvanlig. På bakgrunn av de tette utgivelsespunktene, er det rimelig å anta at Elster arbeidet parallelt med litteraturhistorien som utkom i 1934 og anmeldelsen publisert i 1930. Dette er også et poeng som Johan Svedjedal fremmer i sin artikkel «Kritiska tankar. Om litteraturkritiken och det litterära systemet» (1998). Han skriver som følger: «Många av dem som skriver litteraturhistoria har själva varit verksamma som kritiker. När de skriver sina översikter griper de tillbaka på sine egna recensioner» (s. 59). Elster er altså en av mange litteraturkritikere som innehar flere roller i det litterære feltet, både som litteraturkritiker og litteraturprofessor, men også som forfatter.

I 1952 utga Harald Beyer verket *Norsk litteraturhistorie*. Senere samarbeidet han med sin sønn Edvard Beyer, noe som førte til flere reviderte og utvidete utgaver av verket etter

³³ *Riket som kommer* (1915) for *Aftenposten*, *Berit Ursin* (1917) for *Norske Intelligenssedler*, *Havørnens nabo* (1921) for *Aftenposten*, *Min hvite gut* (1922) for *Aftenposten*, *Eventyr* (1925) for *Urd*, *Nordlandsnatt* (1927) for *Nationen* og *Usynlig selskap* (1934) for *Aftenposten* (Jensen, H. H. & Willumsen, L. H. (1995). *Regine Normann: en bibliografi* (Bd. 4). Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie.)

Harald Beyers død. *Norsk litteraturhistorie* ble gitt ut på nytt i 1963, 1970, 1978 og 1996, og det foreligger dermed totalt fem utgaver av boka. I løpet av disse utgivelsene endres gradvis omtalen av Regine Normann, slik at selv om forskjellene mellom de påfølgende utgavene er relativt like, er omtalene i den første og den siste av Beyers utgivelser betraktelig ulike. Jeg vil derfor ta for meg hva som skiller 1996-utgivelsen fra 1952-utgivelsen.

I 1996-utgivelsen er omtalen av Regine Normann delvis endret. Samtidig som den har fellestrekk med de to tidligere utgivelsene, eksempelvis er innledningen nesten identisk. Det står som følger: «Nordlandsmystikken, som første gang kom til orde i litteraturen i Jonas Lies tidligste fortellinger, lever også i de beste bøkene av Regine Normann (1867-1939), som var fra Bø i Vesterålen» (Beyer & Beyer, 1996, s. 287). I tillegg sammenlignes hun i begge verkene med eventyrsamleren Per Asbjørnsen og sin ektemann Tryggve Andersen, mens hun i 1996 også blir sammenlignet med novellisten Hans E. Kinck³⁴.

Videre står det i 1996-utgivelsen kort om innholdet i hennes tre første bøker, og Beyer og Beyer skriver følgende når de skal karakterisere hennes skrivemåte: «Alt i den første av bøkene hennes var det innslag av sagn og folketro, og etter at hun i de selvbiografiske romanene hadde skrevet seg fri fra knugende personlige minner, fikk disse elementene større rom i hennes diktning» (1996, s. 287). Sagn og folketro ble også trukket fram i 1952-utgivelsen, men betegnelsen «selvbiografisk» brukes ikke, selv om det påpekes at Normann skildrer sin Nordlands-oppvækst (Beyer, 1952, s. 390). Avslutningsvis i utgivelsen fra 1952 karakteriserer de blant annet flere av hennes bøker som novellistiske. Det gjør de også i 1996-utgivelsen, men her blir de i tillegg karakterisert som realistiske. Slik de også blir av flere av anmelderne i det undersøkte korpuset, og spesielt i mange av anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930) som tidligere vist i kapittel 4.3.

I *Norges litteratur fra 1914 til 1950-årene* skriver plasserer forfatter Philip Houm Regine Normann sammen med forfatteren Andreas Markusson (1893–1952), i et kapittel som bærer navnet «Miljøskildring og sosial analyse». Hun blir her omtalt som en inspirasjonskilde for Markusson som debuterte i 1930-årene. Det det står følgende om Normann: «Mens Jonas Lies Nordland – og Knut Hamsuns – først og fremst var det fantastiske Nordland, fargeblussende og sanseberusende, avslørte Regine Normanns kunst den barske og nordnorske virkelighet, totalt blottet for forskjønnende romantisering. Visst kom sagn og overtro med, men som en del av folkets virkelighet, folkets livssyn. Mørketiden med snøstorm og

³⁴ Edvard Beyer hadde i mellomtiden gjort omfattende forskning på Hans E. Kincks forfatterskap og publisert flere bøker om hans forfatterskap. Se eksempelvis doktoravhandlingen hans: Beyer, E. (1956). Hans E. Kinck : livsangst og livstro : 1 : Fra Huldren til Driftekaren : Eros og det nasjonale. I(Bd. 1). Aschehoug.

korte dager legger tyngsel på sinnene, en blir utrygg og famlende, spøkelser får liv, gammel angst bryter fram //³⁵Andreas Markusson gikk traust videre, der Regine Normann hadde brutt vei. Ikke med det kunstneriske mesterskap som var hennes, men med opplagt fortellertalent...» (Houm, 1955, s. 377). Omtalen er gjengitt i sin helhet og er altså relativt kort, og dette verket tar også for seg utelukkende perioden 1914–1950. Allerede i 1955 ser man altså at omtalen av Normann er i ferd med å forkortes betraktelig.

Også i Per Thomas Andersens *Norsk litteraturhistorie* fra 2001³⁶ omtales Regine Normann. Hun skildres sammen med sine samtidige forfatterkolleger (og venner): Barbra Ring, Nini Roll Anker og Sigrid Undset. Andersen poengterer i likhet med både 1952- og 1996-utgaven at Normann hentet inspirasjon fra eget liv: «*Stængt* (1908) er en roman der forfatteren benytter sin egne bakgrunn som stoff» (2001, s. 363), og i likhet med 1996-utgaven til Beyer og Beyer bruker han også begrepet selvbiografisk, men med en viss forbeholdenhet: «Selve settingen kan virke selvbiografisk også i *Barnets tjener* (1910)...» (s. 363). I motsetning til *Norsk litteraturhistorie* (1952; 1996) trekker Andersen frem hvordan Normann «...skildret den etniske konflikten mellom det samiske og det norske» (2001, s. 363), mens begrepet realisme/realistisk, i motsetning til i 1996-utgaven til Beyer og Beyer, ikke nevnes.

I *Norsk litteratur i tusen år: teksthistoriske linjer* er omtalen av Regine Normann svært kort og inngår som en del av en parentes, for å understreke utfordringen med kategoriseringen av «Heimstaddiktning» i kapittelet «1905–1945». Det står som følger: «Et interessant grensetilfelle representerer Regine Normann (1867–1939), som har skrevet realistiske skildringer fra Nord-Norge som *Krabvåg* (1905), men også flere samlinger av eventyr, forankret i nordnorsk tradisjon og miljø» (Fidjestøl et al., 1994, s. 445). Det at Normann på dette tidspunktet såvidt nevnes i et litteraturhistorisk verk, som riktignok tar for seg en lengre tidsperiode enn flere av de andre undersøkte verkene, forteller noe om posisjonen Normann har på 1990-tallet i det norske litterære feltet. Hun er ikke fullstendig glemt, men hennes forfatterskap regnes av disse forfatterne ikke for verdt å nevne i en egen omtale.

Av større avgjørende forskjeller i hvordan Regine Normann skrives om i omtaler versus anmeldelser, er nettopp et av de viktige kriteriene som jeg identifiserte i anmeldelsene nesten fraværende i de litteraturhistoriske omtalene. Et unntak er omtalen i *Illustreret norsk litteraturhistorie*, hvor Elster skriver følgende om Normanns språkføring: «...og i et friskt og

³⁵ «//». Her, og senere i teksten, har jeg brukt denne markøren for å indikere nytt avsnitt.

³⁶ Ny versjon utgitt i 2012, men omtalen av Regine Normann er uendret.

anskueliggjørende og personlig sprog» (1934, s. 69), samtidig som Elster som anmelder i *Aftenposten* av *Det gråner mot høst* (1930) ikke skriver om språket i boka.

I hvilken sammenheng blir Regine Normann omtalt i de ulike litteraturhistoriske verkene?

Kristian Elsters verk *Illustreret norsk litteraturhistorie* er som nevnt et litteraturhistorisk verk sammensatt av seks bind. Det bindet som Regine Normann omtales i har undertittelen: *Det tyvende århundre*, og litteraturhistorien har et langt innledende kapittel kalt «Tiden». Her tar Elster for seg historiske hendelser (spesielt første verdenskrig), og i særlig grad historiske personer som var viktige i begynnelsen av det tjuende århundret. Det er både forfattere og tenkere som omtales, og eksempelvis blir både Sigmund Freud og Sigrid Undset omtalt (1934, s. 13;22). Deretter omtales forfatterne en etter en, hvor den aller første er Sigrid Undset. Regine Normann, som både er født før, men også debuterte før Undset, omtales likevel senere.

Det er med andre ord ingen streng tidskronologi internt i bindet, selv om hvert bind primært tar for seg en tidsperiode i norsk litteraturhistorie. Bindets organiserende prinsipp er derimot forfatteromtale, og i motsetning til de øvrige verkene omtales tiden i et eget, innledende kapittel og ikke underveis i litteraturhistorien. Regine Normann plasseres etter Sigurd Christiansen og før Nini Roll Anker. Sistnevnte var som tidligere nevnt en av Normanns venner, samt en forfatter som Normann sammenlignes med i anmeldelsen i *Nordlandsposten* (T.R., 1910) av *Barnets tjenere* (1910).

I det tidligere nevnte verket av David Perkins, *Is literary history possible?* (1992), deler forfatteren i kapittelet «Literary Classifications» inn i seks hovedfaktorer han mener litteraturhistoriske verk har blitt organisert etter. Perkins skriver:

Literary classifications have been determined mainly by six factors: tradition, ideological interests, the aesthetic requirements of writing a literary history, the assertions of authors and their contemporaries about their affinities and antipathies, the similarities that the literary historian observes between authors and/or texts, and the needs of professional careers and the politics of power in institutions. (1992, s. 69)

Den eneste av disse faktorene som later til å spille en rolle i Elsters organisering av det sjette bindet av *Illustreret norsk litteraturhistorie* er «the aesthetic requirements of writing a literary history», altså en estetisk vurdering av fremstillingen av litteraturhistorien. Dersom det

innledende kapittelet, «Tiden», hadde manglet, kunne man argumentert for at det sjette bindet i serien nærmest er for et oppslagsverk over norske forfattere på 1900-tallet å regne. Det at bindet også inngår i en serie av flere bind som i hovedsakelig er organisert tidshistorisk, gjør at verket i sin helhet også knytter seg mer til tradisjonell historieskriving, og også da den førstnevnte av Perkins seks faktorer som er styrende for hvordan litteraturhistoriske verk blir organisert.

Derfor later plasseringen av Regine Normanns omtale å være mer tilfeldig i dette bindet enn i de øvrige undersøkte ettbindsverkene, selv om hun altså plasseres rett før sin venn Nini Roll Anker. I Beyers litteraturhistoriske verk fra 1952 derimot, er det helt andre faktorer som har vært avgjørende for hvordan litteraturen klassifiseres og organiseres. I motsetning til Elster har Beyer organisert sin litteraturhistorie etter litteraturhistoriske epoker og -tendenser. Regine Normann plasseres hovedsakelig i kapittelet «Folkelivsskildring og tradisjons-diktning», men blir også nevnt i kapittelet «Nyrealisme og historisk diktning» i et underkapittel om Sigrid Undset. Her blir Normanns «lærerinne-romaner» plassert i den nyrealistiske tradisjonen sammen med Alvilde Prydz (1848–1922) (Beyer, 1952, s. 398).

Asbjørnsen og Normann: to eventyrregenter

I hovedomtalen (hun nevnes flere steder i verket) av Regine Normann i Beyers verk, *Norsk litteraturhistorie* (1952), blir Normann plassert i «Nordlandsmystikken» med Jonas Lie. En forfatter hun også ble sammenlignet med i anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930) i Gudbrandsdølen. I tillegg blir hun i litteraturhistorien sammenlignet med både Asbjørnsen og sin eksmann Tryggve Andersen. Førstnevnte ble Normann, som tidligere illustrert i kapittel 4.3, sammenlignet med i svært mange av anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930)³⁷: I 14 av de totalt 39 undersøkte avisene (15 med *Harstad Tidende*).

Normann blir altså sammenlignet med Asbjørnsen både i en rekke av anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930), men også altså i Beyers litteraturhistoriske verk fra 1952. Asbjørnsen er, med sin makker Jørgen Moe (1830–1882), i høy grad for en kanonisert forfatter å regne. I 2007 presenterte Norsk litteraturfestival en liste på 25 verker, som ifølge dem, utgjør den norske litterære kanon. På listen var Asbjørnsens og Moes eventyr (*Norske*

³⁷ Andøya Avis, Arbeider-avisa, Arbeiderbladet, Asker og Bærums budstikke, Bergens Aftenblad, Bergens Arbeiderblad, Finmarksposten (samme anmeldelse i *Harstad Tidende*), Gudbrandsdølen, Lister, Morgenbladet, Nationen, Nordlandsposten, Nordlys (27.12.1930) og Porsgrunds Dagblad.

folkeeventyr (1841–44) et selvsagt valg, ifølge litteraturfestivalen. Dette fremkommer også av begrunnelsen som Norsk litteraturfestival presenterte, hvor det blant annet står som følger:

Dette er eitt av dei verka *det ikkje har vore strid om på lista, eit heilt sjølvstøtt verk*, eit verk som har vore sjølvstøtt heilt sidan det kom ut i første hovudutgåve i 1852, som har prega alle seinare generasjonar av lesarar og kanskje meir enn noko anna litterært verk har skapt eit bilde av Norge. (Litteraturfestival, 2007, mine markeringer)

Det er ikke bare gjennom *Norsk litteraturfestival* sin utarbeidete kanonliste at det gjøres tydelig at eventyrene til Asbjørnsen og Moe er en del av norsk litterær kanon, de blir eksempelvis også i de undersøkte litteraturhistoriske verkene trukket fram som særlig viktige. Eksempelvis kan det nevnes at i det sist utgitte av de undersøkte verkene, *Norsk litteraturhistorie* av Per Thomas Andersen, omtales Asbjørnsen og Moe i kapittelet «1880-tallet: første del» og utgjør store deler av underkapittelet her: «Folkeeventyr og sagn». Andersen skriver blant annet følgende om deres betydning for ettertiden: «Asbjørnsen og Moe var ikke alene om å samle og utgi norsk folkediktning, men ingen fikk så stor språkhistorisk, litteraturhistorisk og kulturhistorisk betydning som dem» (2001, s. 192). Videre begrunner Andersen dette med kvaliteten på deres arbeider, samt bruken av muntlig fortellerstil og vokabular.

Her tilskrives duoen altså en svært viktig rolle i norsk litteratur og kultur, og Andersen er ikke alene om denne oppvurderingen av deres eventyrinnsamling. De andre undersøkte litteraturhistoriske verkene legger også vekt på hvilken rolle de to samlerne spiller for norsk kultur. Eksempelvis skriver forfatterne i *Norsk litteratur i tusen år: teksthistoriske linjer* skriver forfatterne blant annet følgende om de to eventyrsamlerne: «“Asbjørnsen og Moe” er blitt en *sentral del av vår kulturarv* – ikke bare i kraft av eventyrtekstene, men også på grunn av illustrasjonene» (Fidjestøl et al., 1994, s. 245, mine uthevninger). Også i bindet *Norges litteratur fra 1814 til 1850* (en del av serien til Bull, Houm, Paasche, Svendsen og Winsnes) fremstår Asbjørnsen og Moe som sentrale for den norske litteraturen. Her vier Fredrik Paasche store deler av kapittelet «Det nasjonale gjennombrudds tid» (1959) til de to eventyrsamlerne.

I det litteraturhistoriske verket til Beyer og Beyer (1996) omtales Asbjørnsen og Moe hovedsakelig i kapittelet «Folket og landet trer klarere fram», der de også har et eget underkapittel: «Moe og Asbjørnsen». Der står det blant annet: «For ettertiden er Peter Christen Asbjørnsen (1812–85) blitt stående som selve eventyrkongen. Hans frodige humør,

det uvørne godslige ved ham, ja ikke minst hans joviale og dekorative skikkelse har gjort ham til det» (1996, s. 225). Bemerkelsesverdig nok er det her Asbjørnsens personlighet, ikke kvaliteter ved eventyrene, som ligger til grunn for hans angivelige status som eventyrkonge.

6 Hva har vært avgjørende faktorer for at Normann ikke har blitt en kanonisert forfatter?

I det følgende vil jeg drøfte en rekke faktorer som kan ha påvirket Normanns status som ikke-kanonisert forfatter. Jeg vil trekke linjer til funnene fra det analytiske arbeidet med samtidskritikken av de tre bøkene, samt det som i ettertiden har blitt skrevet, og ikke skrevet, om Normann i de undersøkte litteraturhistoriske verkene. De faktorene jeg her vil drøfte er økonomiske forutsetninger for å skrive, hvilken rolle kjønn spiller, om statusen til heimstaddiktning, om språket i bøkene og om vurderingen av litterær kvalitet. Videre vil jeg knytte dette til Herrstein Smith og hennes forståelse av hva som er styrende for kanoniseringsprosessen, før jeg avslutningsvis kobler dette opp mot norske forhold og kanoniseringsprosesser i norsk litteratur ved hjelp av undersøkelsene til Torhild Steinfeld.

6.1 Økonomiske forutsetninger for å være forfatter

Regine Normann tilhørte, i kontrast til mange av sine forfatterkolleger, ikke en embetsstandsfamilie. Som nevnt i innledningkapittelet var Normann fra en liten gård i bygda Bø i Vesterålen, og familien hadde en vanskelig økonomisk situasjon. Dette fulgte også Normann inn i voksenlivet.

Som nevnt i teorikapittelet (2.2), deler Bourdieu kunstfeltet i to, og ilegger det ene av disse to, feltet for begrenset produksjon, en omvendt økonomi. Her produserer kunsten for andre kunstprodusenter, og ikke for massene. En konsekvens av dette, er at man som kunstner, og herunder forfatter, ikke nødvendigvis tjener mye penger på sin kunst.

For Regine Normann skulle penger og en vanskelig økonomi bli et vedvarende og gjennomgående problem i livet. I motsetning til flere av sine samtidige forfatterkolleger kunne Normann ikke leve utelukkende av å skrive. Hun var avhengig av sin jobb som lærer i Folkeskolen. I biografien *Havmannens datter* skriver Willumsen blant annet følgende om hvordan Normann var avhengig av forskudd fra forlagene:

Korrespondansen mellom forlaget og Regine Normann var fra første stund preget av forskottering av penger. Av de kroner 212,50 som i slutten av oktober ble godskrevet henne for *Krabvaag*, satt hun kun igjen med kroner 12,50 i rene penger, en brøkdel av det hun betalte i byskatt pr. år, resten hadde hun fått utbetalt på forhånd. Så hun kunne være glad hun hadde sin lærerlønn i bakhånd, for rik ble hun slett ikke av sin litterære debut. (1997b, s. 90)

Underveis i sin forfatterkarriere utviklet hun også gjeld til forlaget og slet med å betale ned avdragene på denne gjelden (s. 158).

Som vist i kapittel 4.2, i undersøkelsene av anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910), påpeker også anmelderen Sven Nilssen i *Stavanger Aftenblad* hvordan boken trolig hadde blitt bedre om Normann hadde brukt mer tid på utgivelsen: «Dersom Regine Normann hadde git sig bedre tid med “Barnets tjenere”, dersom hun ikke, forledet av sin iver efter at være den aarvisse forfatterinde, hadde sendt bogen ud iaar, men ventet til næste jul og i mellemtiden gjennemarbeidet fortællingen paany, vilde den ganske sikkert bli et dygtigt arbeide» (S.N., 1910). For Normann var utgivelsen av bøkene en svært viktig inntektskilde, og det er derfor ikke fullstendig urimelig å anta at hennes motivasjoner for nettopp å være den «årvisse» forfatter, hovedsakelig var økonomisk funderte. En bokutgivelse innebar for Normann å få utbetalt en betydelig sum. Eksempelvis innebar utgivelsen av nettopp *Barnets tjenere* en inntekt som for Normann tilsvarte nesten halve lærerlønnen hennes det samme året (Willumsen, 1997a, s. 128).

6.2 Feministisk blikk på den norske kanon

I enkelte av anmeldelsene av de tre undersøkte bøkene av Normann var det, som vist i kapittel 4.5, enkelte anmeldere som nedvurderte Normann som kvinnelig forfatter. Eksempelvis når anmelderen Anders Krogvig vurderer Normanns debutbok i *Social-Demokraten*, og konkluderer med at bokens hovedhandling ikke er spesielt interessant og at: «Den lille kjærlighetshistorie, der danner handlingen i bogen, røber i altfor høi grad sit kvindelige ophav» (1905). Det Krogvig her gir uttrykk for er ikke bare en kritikk av Normanns verk, det er en helt generell kritikk av kvinnelige forfattere.

Som vist i kapittel 4.5, er det altså flere av anmelderne i korpuset av anmeldelser som nettopp vurderer «kvinnelig» litteratur som dårligere enn «mannlig». Selv når disse anmelderne roser Normann, bygger de opp under den samme idéen om at det er litteratur skrevet av menn (eller som menn) som er malen forfatterne i denne perioden skal måles etter. Som Herrnstein Smith påpeker bærer et verk med seg sin egen vurderingshistorikk (1983, s. 23). Dette innebærer at datidens syn på kvinnelig forfatterskap og kvinnelig litteratur, ikke bare påvirker datidens vurderinger av forfatterskapet, det påvirker også hvordan forfatterskapet blir vurdert i ettertiden.

6.3 Heimstaddikter, språk og tilgjengelighet

I sitt doktorgradsarbeid *En narratologisk studie i Regine Normanns forfatterskap* (2002) fastslår Willumsen at Normanns skjebne har blitt den samme som flere andre forfattere fra hennes generasjon: «Men for allmennheten, også for den litterært interesserte allmennhet, var forfatternavnet Regine Normann mer kjent før andre verdenskrig enn etter. Hun deler dermed skjebne med en rekke heimstaddiktere som hadde sin storhetstid fra 1900-1940» (2002a, s. 1). Normann er altså i godt selskap med en rekke andre forfattere som også var populære i sin samtid, men som fra ganske tidlig av mistet denne statusen. Det de har til felles, er at de hovedsakelig legger handlingen i sine verk til et spesifikt geografisk område, et geografisk område som de har nøye kjennskap til. Som vist i kapittel 5, er dette forfattere som Normann sammenlignes med i flere anerkjente litteraturhistoriske verk, enten ved eksplisitt uttrykte sammenligninger, eller ved at hun i de gitte verkene plasseres sammen med disse forfatterne.

Hva er det ved disse forfatternes litteratur som gjør at de i ettertiden ikke forblir populære forfattere? Hans H. Skei skriver følgende i Store norske leksikon om konnotasjonene heimstaddiktning har i dag: «Hjemstavnsdiktning kan ofte sees brukt i lett nedsettende betydning om forfattere som bare er “regionale” eller “provinsielle”» (SNL, u.å.). Dette forteller oss noe om statusen til heimstaddiktning. Samtidig er det nettopp, som vist i kapittel 3, Normanns skildringer av det lokale nordnorske miljøet, som av anmelderne i særlig grad oppvurderes. Når en rekke av anmelderne kritiserer aspekter ved utgivelsen av *Barnets tjener* (1910), er nettopp bevegelsen vekk fra det nordnorske og til Kristiania noe de griper fatt i (se særlig kapittel 4.4 om fordommer hos anmelderne i møte med *Barnets tjener*).

Det at Normann skrev om lokale forhold var nettopp det hun i størst grad ble vurdert positivt for. Det kan likevel ha påvirket Normanns posisjon på det litterære feltet, fordi denne typen litteratur (hjemstavnsdiktning) ikke hadde samme popularitet etter andre verdenskrig. Dette sier lite om Normanns forfatterskap, samtidig kan det heller være et bilde på hva slags litteratur som oppvurderes i ulike tidsperioder. Normann er, som vist i sitatet ovenfor hentet fra Willumsens doktorgradsarbeid, på ingen måte alene om å ha sin storhetstid før 1940. En av faktorene som kan ha vært styrende for Normanns ikke-kanonisering kan derfor nettopp ha vært at denne typen litteratur generelt ble mindre populær i etterkrigstiden.

En annen faktor, som også kan knyttes til Normanns virke som heimstaddikter, som altså kan ha ført til at Regine Normann ikke i ettertiden har blitt regnet for en av de viktigste norske forfatterne, kan være at språket gjør bøkene vanskelig tilgjengelige for en stor del av en mulig publikumsmasse. Særlig hennes «Nordlandsbøker» er preget av vanskelige

dialektord, og hun både roses og kritiseres av samtidskritikerne for språket sitt. Det ble, som vist i kapittel 4, poengtert av enkelte at språket i hennes bøker kunne føre til vanskeligheter for noen lesere (særlig gjelder dette i anmeldelsene av *Krabvaag* (1905) og *Det gråner mot høst* (1930), og i mindre grad i anmeldelsene av *Barnets tjenere* (1910)).

Samtidig er det, som vist i kapittel 4, flere anmeldere som peker på hvordan det særegne språket er en faktor som bidrar positivt til at fortellingene oppleves som ekte (se eksempelvis kapittel 4.3 og særlig seksjonen: Om det språklige i anmeldelsene av *Det gråner mot høst* (1930)).

6.4 Litterær kvalitet

Å skulle fastsette hva som er litterær kvalitet, har vist seg å være både en vanskelig og splittende oppgave. Det er likevel et veldig spennende punkt i vurderingen av hva slags litteratur som blir stående som «klassikere». Hva ved de kanoniserte verkene er det som hever dem over en rekke andre litterære verk? Som vist i kapittel 4, peker flere av anmelderne i samtidskritikken (i dagspressen og i tidsskriftene) på noen utfordringer Normann har som forfatter. Oppsummert er det særlig ett punkt i kritikken som går igjen, og dette er tydeligst i vurderingen av to av de undersøkte verkene: *Krabvaag* (1905) og *Barnets tjenere* (1910). Flere av anmelderne peker her på hvordan disse to verkene er svært løst sammensatte, og hvordan dette fører til at den primære handlingen i bøkene er vanskelig å følge. Gjennom å undersøke denne kritikken, blir det også tydelig at det er noen estetiske idealer til utformingen av et verk i Normanns samtid, som hun ifølge flere anmeldere altså ikke følger.

En ikke-neglisjerbar faktor som spiller inn på hvorvidt Normanns verk kanoniseres eller ikke, er altså hvordan hennes verk er utformet. Willumsen, som har gjort omfattende forskning på Normanns litteratur, peker også på hvordan Normann mot slutten av sitt forfatterskap har innsett sine styrker og svakheter, og i denne siste fasen i all hovedsak gir ut eventyr- og sagnsamlinger. En form Normann i større grad mestrer (se blant annet (Willumsen, 2002a, s. 339-441)). Flere av anmelderne påpeker også dette i anmeldelsene av de undersøkte verkene (se kapittel 4.1, 4.2 og 4.3). Se eksempelvis forklarer også delvis hvorfor færre anmeldere er kritiske til bokens oppbygning i samtidskritikken av *Det gråner mot høst* (1930) enn i samtidskritikken av *Krabvaag* (1905) og *Barnets tjenere* (1910). Normann skriver i førstnevnte i et format hun ifølge flere av anmelderne i større grad mestrer som forfatter: korte fortellinger.

6.5 Om hvorfor et verk oppnår popularitet og kanoniseres

Et viktig poeng i mine analyser har vært å peke på hvilke mekanismer som er styrende for vurderingen av verker. Barbara Herrnstein Smith presenterer, som nevnt innledningsvis i teorikapittelet (2.3), i sin bok *Contingencies of Value* (1988) et svar på hvorfor noen objekter, herunder litterære verk, oppnår popularitet i sin samtid, og hvorfor de eventuelt kanoniseres i sin ettertid. Hun skriver som følger: «An object or artifact that performs certain desired/able functions particularly well at a given time for some community of subjects, being perhaps not only "fit" but exemplary – that is, "the best of its kind" – under those conditions, will have an immediate survival advantage» (1988, s. 27). Det er ifølge Smith altså slik at et objekt, eksempelvis en bok, som oppfyller et behov, og det på en god måte, vil ha en overlevelseshfordel. Smith forklarer videre dette med følgende:

...for, relative to (or in competition with) other comparable objects or artifacts available at that time, it will not only be better protected from physical deterioration but will also be more frequently used or widely exhibited and, if it is a text or verbal artifact, more frequently read or recited, copied or reprinted, translated, imitated, cited, and commented upon – in short, culturally re-produced – and thus will be more readily available to perform those or other functions for other subjects at a subsequent time. (1988, s. 27)

Overlevelseshjansene til et objekt, igjen eksempelvis et litterært verk, står i et relativitetsforhold til andre sammenlignbare litterære verk. Jo hyppigere dette leses, siteres etc., desto høyere er sjansen for at nettopp dette verket overlever også senere.

En av forfatterne Normann hyppigst sammenlignes med er, som illustrert i kapittel 5, Per Christen Asbjørnsen. Eventyrsamlingene til Asbjørnsen og Moe vil nettopp kunne regnes som det Herrnstein Smith referer til i sitatet ovenfor som «...other comparable objects or artifacts available at that time...». Når disse to forfatterne så ofte sammenlignes i samtidskritikken, er det nettopp fordi de sentrale verkene deres ligner hverandre: Normanns eventyr- og sagnsamlinger (i analysen representert ved sagnsamlingen *Det gråner mot høst* (1930)), og Andersens eventyrsamlinger. Man kan altså argumentere for at den funksjonen som Normanns verk kunne ha fylt i den norske litteraturen, allerede var opptatt av Asbjørnsens eventyrsamlinger. Når jeg har undersøkt dagspresse- og tidsskriftskritikken av *Det gråner mot høst* (1930), har jeg vist hvordan dette bygger opp under en positiv vurdering

av Normanns forfatterskap. Tar man Herrstein Smiths poeng i betraktning, later det likevel til at denne sammenligningen ikke nødvendigvis fører til at Normann blir en kanonisert forfatter.

Et motargument mot dette er at Normann samlet inn sagn og eventyr fra et område som Asbjørnsen og Moe ikke samlet inn fra. Normann tilfører sånn sett noe til den norske kulturarven som Asbjørnsen og Moe ikke inkluderte.

I artikkelen «Contingencies of Value» skriver Herrstein Smith også om hvordan kanon opprettholder seg selv: Like all other objects, works of art and literature bear the marks of their own evaluational history, signs of value that acquire their force by virtue of various social and cultural practices and, in this case, certain highly specialized and elaborated institutions (1983, s. 23). Et litterært verk, i likhet med både andre kunstverk og andre objekter, er altså prisgitt sin egen vurderingshistorie, og disse vurderingene er igjen basert på sosiale og kulturelle praksiser, ifølge Smith. Sagt med andre ord innebærer dette at verdien av eksempelvis et litterært verk i dag er avhengig av verdien dette verket historisk sett har blitt tillagt.

Til tross for at Regine Normanns verk ble høyt verdsatt av mange anmeldere i samtidskritikken, som vist i kapittel 3, har hun på samme tid ikke blitt innlemmet i den norske litterære kanon. Dette vil si at når Normanns verk vurderes, er disse vurderingene farget av tidligere vurderinger av forfatterskapet. Eksempelvis vil hva som tidligere har blitt skrevet om henne i anerkjente litteraturhistoriske verk (også hvor mye og hvor frekvent), være en avgjørende faktor for hvordan man vurderer forfatterskapet i dag. Slik sett bærer altså Normanns verk sin egen vurderingshistorie med seg.

6.6 Kan Regine Normann bli en del av den norske kanon i fremtiden?

Torill Steinfeld skriver i sin artikkel «Norsk kanon og kanondannelse – historiske linjer, aktuelle konflikter og utfordringer» om hvordan forståelsen av kanon har endret seg i Norge, og utviklet seg i en retning hvor samtidslitteratur inkluderes. Hun skriver blant annet følgende om denne utviklingen:

Mens “nasjonallitteratur” kom i en pakke med folkeoppdragende siktemål, er vår tids oppmerksomhetssøkende kanonprosjekt orientert mot opplisting, estetisk vurdering av enkeltverk og de aktualiseringsmuligheter disse tilbyr moderne lesere. Verkene lever her og nå; derfor er de lesverdige og stadig verd både debatt og medieoppmerksomhet. Og selvsagt plass på lese- og pensumslister. (2009, s. 172)

Den norske kanon har altså endret seg fra å ha en folkeoppdragende funksjon til å handle om estetikk, men kanskje enda viktigere, om aktualitet. Steinfelds artikkel, som riktignok er fra 2009, er stadig en treffende skildring av utviklingen av kanonlitteratur også i dag. Et viktig poeng Steinfeld gjør i artikkelen, er at undervisningen på universitetene norsk (nordisk) stadig er kanonbasert og historisk orientert (2009, s. 168). Pensumet i introduksjonsemnet i nordisk litteratur ved UiO (NOR1300) har forandret seg lite siden Steinfeld publiserte sin artikkel i 2009³⁸ (UiO, 2022). Nordiskfaget er med andre ord fortsatt både basert på kanon og orientert mot en historisk forståelse av den norske litteraturen.

Til tross for at faget stadig er nettopp orientert mot historie, er et særlig interessant poeng i Steinfelds artikkel at «...tekstgrunnlaget innsnevres; viderekomne studenter foretrekker gjerne emner om samtidslitteratur, den historiske lesningen svekkes...» (2009, s. 168). Når det stadig vies mer plass til samtidslitteratur på universitetene, er en naturlig følge av dette, at studentene i løpet av sine nordiskstudier leser færre historiske verk enn det tidligere studenter har gjort. Spørsmålet om hvorvidt det er sannsynlig at Normanns verk vil dukke opp på pensum i nordiskfagene, virker i dette henseende relativt enkelt å besvare: Det er ikke sannsynlig. Som tidligere nevnt, i kapittel 4.2, har ikke Normann i nevneverdig grad tidligere vært inkludert på pensum i grunnfaget i nordisk, på samme tid som Normanns samtidige forfatterkolleger, som eksempelvis Johan Falkberget og Nini Roll Anker, har falt ut av pensumlistene. Den utviklingen av nordiskfaget som Steinfeld skildrer, innebærer altså en innskrenket plass på pensum til ikke-samtidige forfattere som ikke regnes som «de største».

Igjen er det verdt å peke på den spesielle rollen universitetet har i formingen av hvilke forfattere og hvilke verk som skal leses. Det er jo nettopp ved universitetene at de blivende norsklærerne utdannes, og det er ingen helt urimelig antakelse rimelig at lærerne vil undervise verk og forfattere som de selv har kjennskap til gjennom sine studier. Slik sett blir hva som undervises på universitetet, også førende for undervisningen i skolen, og hvilken litteratur barn og unge har kjennskap til.

³⁸ Av norske forfattere leses både våren 2009 og våren 2022, større verk av Collett, Skram, Ibsen, Hamsun, Garborg, Bjørnson og Sandel. I tillegg er en målsetning i NOR1300 i både 2009 og 2022, at studentene skal ha god kjennskap til norsk og nordisk litteraturhistorie fra 1800-taller og fram til nåtiden.

7 Konkluderende betraktninger

Innledningsvis i denne oppgaven presenterte jeg følgende tre forskningsspørsmål:

- Hva er gjennomgående trekk i hvordan Normanns litteratur vurderes i samtiden?
- Hvordan vurderes Regine Normann i sin ettertid i rådende litteraturhistoriske verk?
- Hvorfor har ikke Normanns bøker blitt en del av den norske litterære kanon?

I det følgende vil jeg gi noen oppsummerende og konkluderende betraktninger av disse. Ved å undersøke et korpus av anmeldelser av tre av Regine Normanns bøker, har jeg kunnet danne meg et godt bilde av hvordan disse tre bøkene ble vurdert i sin samtid. Ved å gå systematisk til verks, og dermed også inkludere anmeldelser som ikke tidligere har blitt studert, kan man danne seg et mer helhetlig og bredere bilde av hvordan Normanns bøker ble mottatt i samtiden. Dette innebærer anmeldelser i kort format, anmeldelser av ukjente anmeldere og anmeldelser i lokallagsaviser. Dette har gitt et helhetlig inntrykk av offentlighetens samtidige vurdering av forfatterskapet, som ikke er mulig å oppnå ved å undersøke kun et utvalg av anmeldelser, som gjerne har blitt gjort i tidligere undersøkelser av den samtidige resepsjonen av Normanns verker.

Samtidig innebærer undersøkelser av et så omfattende korpus at det nettopp er et oversiktsbilde jeg presenterer i mine resultater. Det innebærer også at jeg i drøftingen av disse resultatene behandler anmeldelsene av kun tre bøker som representative for et helt forfatterskap, nettopp for å kunne trekke noen større konklusjoner knyttet til ett av mine forskningsspørsmål: «Hvorfor har ikke Normanns bøker blitt en del av den norske litterære kanon?». Dette åpner likevel opp for videre undersøkelser i andre forskningsarbeider, og slike undersøkelser vil kunne bekrefte tidligere funn eller nyansere bildet vi har av hvordan Normann ble vurdert i offentligheten i sin samtid.

Før jeg konkluderer i forskningsspørsmålet sitert ovenfor, vil jeg først gi en konklusjon tilknyttet et av de andre forskningsspørsmålene: «Hva er gjennomgående trekk i hvordan Normanns litteratur vurderes i samtiden?». Mitt viktigste funn kan oppsummeres med at samtidskritikken av de tre undersøkte bøkene er svært sammensatt. I varierende grad riktignok, inneholder korpuset av anmeldelser av de tre bøkene både svært positive og svært kritiske anmeldelser. Jeg har tidligere vist til Willumsens undersøkelser av resepsjonen av *Krabvaag* (se (Willumsen, 2002a, s. 60-69; 2002b), og i begge disse arbeidene vektlegges det

at mottakelsen, sett under ett, bestod av svært positive anmeldelser. Med mine funn vil jeg nyansere dette bildet noe, for nettopp ved å undersøke et større korpus av anmeldelser har jeg funnet at det flere steder allerede ved Normanns debut var trekk som en rekke av anmelderne var kritiske til. Dette gjelder særlig bokens oppbygning, men enkelte anmeldere er også spesielt kritiske til temaet og motivet i debuten. Flere trekker, som vist i kapittel 4.1, frem vekkellesmotivet som «oppbrukt».

Korpuset av anmeldelser av *Barnets tjenere* inneholder de mest kritiske bedømmelsene. I kontrast til korpuset av anmeldelser av *Krabvaag* og *Barnets tjenere* er det svært få omtaler som er utelukkende positive. Et svært interessant aspekt ved anmeldelsene av *Barnets tjenere* er at bokens moral fremheves i mye større grad enn tilfellet er i anmeldelsene av de to andre bøkene. Jeg har i mitt materiale gjort funn som tydelig viser koblingen mellom vurderinger i samtidskritikken og vurderinger i den litteraturhistoriske omtalen av Normann. Det tydeligste, enkeltstående eksempelet på dette er den umiddelbare litteraturhistoriske omtalen av Normann (representert ved Elsters verk fra 1934, mens Normann fortsatt var i live). Det er et påfallende, men, som tidligere vist, ikke uvanlig, at Elster bruker nesten identiske fraser hentet fra sin egen anmeldelse i sitt litteraturhistoriske verk (se kapittel 5.4). Samtidig virker den effekten som samtidskritikken har på den litteraturhistoriske omtalen av Normann å minske i takt med tiden: Omtalene av Normann blir som vist i kapittel 5 gradvis kortere. Som jeg har forsøkt å illustrere ved hjelp av teoretikeren David Perkins (se 5.3) handler denne stadig knappere omtalen i særlig grad om hvordan vi konstruerer litteraturhistorie, og den generelle tendensen til å vektlegge den nærmeste historien (de siste femti årene) i mye større grad enn eldre historie.

Det siste forskningsspørsmålet «Hvorfor har ikke Normanns bøker blitt en del av den norske litterære kanon?», har ikke vært et enkelt spørsmål å besvare, og årsakene er utvilsomt sammensatt. Jeg har i kapittel 6 drøftet nettopp en rekke faktorer som jeg mener i særlig grad har medvirket til Normanns ikke-kanonisering. Et fåtall av en epokes forfattere/verker blir kanoniserte, og det er utvilsomt mange faktorer som virker inn på disse prosessene. Jeg skal ikke gjenta alle punktene i drøftingen min nok engang, men heller trekke frem det som jeg anser som det viktigste funnet i mine undersøkelser, nemlig et poeng bygget på Herrnstein Smiths teorier om kanoniseringsprosesser og hvordan et verk bærer med seg sin egen vurderingshistorie (se kapittel 6.5). Når Normanns forfatterskap først fikk sin tildelte plass i det litterære feltet, er dette noe som vanskelig kan endres på. Det som da heller blir interessant å spørre seg om, er hva slags plass Normann har i det norske litterære feltet, og hva dette innebærer?

Når Normann tilsynelatende ser ut til å forbli en ikke-kanonisert forfatter, er det likevel en rekke faktorer som peker mot at hennes plassering i den norske litteraturhistorien kan forbli befestet. Det er flere konkrete faktorer som spiller en rolle i så henseende.

Den første handler om digital tilgjengelighet. Gjennom Nasjonalbibliotekets omfattende digitaliseringsprosjekt, som jeg også refererte til i kapittel 1.7, har store deler av den norske skriftlige kulturarven blitt gjort tilgjengelig for alle norske IP-adresser. Med andre ord er man ikke avhengig av eksempelvis nyutgivelser fra forlag eller å ha Normanns bok i sin fysiske bokhylle. Det er heller ingen økonomiske kostnader ved å lese bøker i Nasjonalbibliotekets datasamling. Dette fører tvilsomt til at Normann får en rekke nye lesere. Samtidig innebærer dette at alle som har en interesse for forfatterskapet, har muligheten til enkelt å få tak i hennes verker.

En rekke av Normanns bøker er også blitt gjort tilgjengelige som lydbøker (samt en e-bok) og tilgjengelige for salg hos ARK bokhandel, i tillegg til at Normanns eventyr gis ut med jevne mellomrom (som tidligere nevnt ble eventyrene sist gitt ut i 2017, se kapittel 5.2) Dette dreier seg om *Krabvåg* (2010), *Ringelihorn og andre eventyr* (2005), *Det grå katt og den sorte* (2012), samt ett enkeltstående eventyr, «Juletreet fra havet» (2022).

Den andre sentrale faktoren er aktiv forskning som gjøres på Normanns forfatterskap. Det viktigste bidraget her er utvilsomt det forskningsarbeidet som Willumsen har gjort rundt Regine Normanns forfatterskap (se 1.2 om hennes sentrale forskningsarbeider om Normann). Av helt aktuelle prosjekter er det særlig verdt å nevne den tekstkritiske utgaven av Normanns debut, publisert av Det norske språk- og litteraturselskap på deres nettside. Deres visjon er å gi ut «...verker av særlig verdi for norsk språk, litteratur- og kulturhistorie» (NSL, u.å). De utga en fysisk utgave av *Krabvaag* i 2005 som de senere også digitaliserte og publiserte i 2011.

Oppsummert innebærer disse faktorene følgende: Normanns verker er tilgjengelige for lesning, Normanns verker gis ut på nytt og selges i bokhandel og det drives aktiv forskning på hennes forfatterskap. Når en kobler disse faktorene sammen tegner det seg et bilde av et forfatterskap som, til tross for at det ikke kan regnes som en del av den norske litterære kanon, på ingen måte er et oversett eller glemt forfatterskap

Litteraturliste: Sekundærlitteratur

- Andersen, P. T. (1987). Kritikk og kriterier. *Vinduet (Oslo : trykt utg.)*. 1987, nr. 3, s. 12-25.
- Andersen, P. T. (2001). *Norsk litteraturhistorie*. Universitetsforlaget.
- Andersen, P. T. (2012). *Norsk litteraturhistorie* (2. utg.). Universitetsforl.
- Aristoteles. (1961). *Om diktekunsten* (S. Leedsak, Red.). Tanum.
- Aschehoug. (1922). *H. Aschehoug & Co.s forlag 1872-1922*. Aschehoug.
- Beardsley, M. C. (1958). *Aesthetics : problems in the philosophy of criticism*. Harcourt, Brace & world.
- Beyer, E. (1956). Hans E. Kinck : livsangst og livstro : 1 : Fra Huldren til Driftekaren : Eros og det nasjonale. I(Bd. 1). Aschehoug.
- Beyer, H. (1952). *Norsk litteraturhistorie*. H. Aschehoug & co.
- Beyer, H. & Beyer, E. (1996). *Norsk litteraturhistorie*. Tano Aschehoug.
- Bjørnsen, B. (1986). *Har du hjerte?* Utgitt av Arbeiderbladet : I kommisjon Tiden norsk forlag.
- Blikrud, L. (2007). *Sigrid Undset*. Gyldendal.
- Bloom, H. (1994). *The Western canon : the books and school of the ages*. Harcourt Brace.
- Bourdieu, P. (1991). Symbolvarenes marked. I *Skrift. Skriftserie for litteraturvitenskap ved Universitetet i Oslo* (Bd. 6, s. 3-39). Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap.
- Claudi, M. B. (2013). *Litteraturteori*. Fagbokforlaget.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 139-168.
- Elster, K. (1918). For kirke og kultur. I (s. 65-86). Steen'ske.
- Elster, K. (1934). *Illustrert norsk litteraturhistorie : 6 : Det tyvende århundre* (2. utg., Bd. 6). Gyldendal.
- Engelstad, I. & Iversen, I. (1989). *Norsk kvinnelitteraturhistorie*. Pax.
- Eriksen, T. B. (1995). *Nordmenns nistepakke*. Cappelen akademisk forlag.
- Fidjestøl, B., Aarnes, S. A., Longum, L., Stegane, I., Aarseth, A. & Kirkegaard, P. (1994). *Norsk litteratur i tusen år: Teksthistoriske linjer*. Landslaget for norskundervisning : Cappelen.
- Forser, T. (2002). *Kritik av kritiken : 1900-talets svenska litteraturkritik*. Anthropos.
- Furusest, S., Thon, J., Vassenden, E. & Beyer, E. (2016). *Norsk litteraturkritikks historie 1870-2010*. Universitetsforlaget.
- Gadamer, H.-G. (2012[1960]). *Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk* (E. Schaanning & L. Holm-Hansen, Overs.). Pax.
- Gaukstad, Ø. (1947). *H. Aschehoug & Co.s forlag*. Aschehoug.
- Gilbert, S. M. & Gubar, S. (1979). *The Madwoman in the Attic : the Woman Writer and the Nineteenth-century Literary Imagination*. Yale University Press.
- Guillory, J. (1995). Canon. I F. Lentricchia & T. McLaughlin (Red.), *Critical terms for literary study* (2. utg.). University of Chicago Press.
- Guillory, J. (2013[1993]). *Cultural Capital : The Problem of Literary Canon Formation*. University of Chicago Press.
- Hagen, E. B. (2004). *Litteraturkritikk : en introduksjon*. Universitetsforl.
- Hagen, E. B. (2013). Litteratur og moral; Fra J.L. Heiberg til i dag. *Idunn*, 16(1), 33-46. <https://doi.org/doi:10.18261/ISSN1504-288X-2013-01-03>
- Hagen, E. B., Selboe, T., Sejerstad, J. M. & Aaslestad, P. (2007). *Den Norske litterære kanon 1900-1960*. Aschehoug.
- Hauge, H. (2007). *Postkolonialisme*. Aarhus Universitetsforlag.
- Houm, P. (1955). *Norges litteratur fra 1914 til 1950-tallet*. Aschehoug.

- Hystad, J. (2020). *Har rangert 1500 universiteter - slik gjør de norske det*. khrono. Hentet 13.04.2022 fra <https://khrono.no/har-rangert-1500-universiteter--slik-gjor-de-norske-det/525408>
- Jensen, H. H. & Willumsen, L. H. (1995). *Regine Normann: en bibliografi* (Bd. 4). Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie.
- Kielland, E. (1948). *Nini Roll Anker i liv og arbeid*. Aschehoug.
- Lentricchia, F. & McLaughlin, T. (1995). *Critical terms for literary study* (2nd. utg.). University of Chicago Press.
- Litteraturfestival, N. (2007). *Norsk litterær kanon*. Hentet 17.02.2022 fra <https://litteraturfestival.no/norsk-litteraer-kanon/>
- Lothe, J., Refsum, C., Solberg, U. & Kittang, A. (2007[1997]). *Litteraturvitenskapelig leksikon*. Kunnskapsforlaget.
- NAOB. (u.å.). *kontingens*. Det norske akademi for språk og litteratur. Hentet 28.04.2022 fra <https://naob.no/ordbok/kontingens>
- NAOB. (u.å.). *hjemstavnsdiktning*. Hentet 05.05.2022 fra <https://naob.no/ordbok/hjemstavnsdiktning>
- Naper, C. (2013). "Hunting high and low" : amatør anmeldere og profesjonelle kritikere om fascinasjon og kvalitet. I (s. 270-305). Universitetsforlaget.
- Nasjonalt biblioteket. (u.å.). Hentet 10.04.2022 fra <https://www.nb.no/>
- Normann, R. (1905). *Krabvaag*. Aschehoug.
- Normann, R. (1910). *Barnets tjenere*. Aschehoug.
- Normann, R. (1930). *Det gråner mot høst*. Aschehoug.
- Normann, R. (2005[1905]). *Krabvaag. Skildringer fra et lidet fiskevær* (L. H. Willumsen, Red.). Det norske språk- og litteraturselskap.
- Normann, R. (2017[1925;1926]). *Regine Normanns eventyr*. Orkan forlag.
- Norsk presses historie*. (2010). Universitetsforlaget.
- NSL. (u.å.). *Om bokseselskap.no*. Det norske språk- og litteraturselskap. Hentet 02.05.2022 fra https://www.bokseselskap.no/hjelp_om/om_bokseselskap
- Perkins, D. (1992). *Is literary history possible?* Johns Hopkins University Press.
- Paasche, F. (1959). *Norges litteratur fra 1814 til 1850-årene*. Aschehoug.
- Showalter, E. (2020[1977]). *Literature of Their Own: British Women Novelists from Bronte to Lessing*. Princeton University Press.
- Smith, B. H. (1983). Contingencies of Value. *Critical inquiry*, 10(1), 1-35. <https://doi.org/10.1086/448235>
- Smith, B. H. (1988). *Contingencies of value : alternative perspectives for critical theory*. Harvard University Press.
- Smith, B. H. (1995). Value/Evaluation. I F. Lentricchia & T. McLaughlin (Red.), *Critical terms for literary study* (2. utg.). University of Chicago Press.
- SNL. (u.å.). *hjemstavnsdiktning*. Hentet 05.05.2022 fra <https://snl.no/hjemstavnsdiktning>
- SSB. (2022). *Priskalkulator*. <https://www.ssb.no/kalkulatorer/priskalkulator>
- Steinfeld, T. (2009). Norsk kanon og kanondannelse - historiske linjer, aktuelle konflikter og utfordringer. *Tijdschrift voor skandinavistiek*, 30(1), 167-191.
- Svedjedal, J. (1998). Kritiska tankar. Om litteraturkritikken och det litterära systemet. *Tidskrift för Literaturvetenskap*, (1/1998), s. 49-61.
- T.R. (1910, 23.11.1910). *Nordlandsposten*.
- Thun, C. (u.å., 20.12.2019). *Interseksjonalitet*. Hentet 05.05.2022 fra <https://snl.no/interseksjonalitet>
- UiO. (2022). *NOR1300 - Nordisk, særlig norsk, litteratur etter 1800*. Hentet 08.03.2022 fra <https://www.uio.no/studier/emner/hf/iln/NOR1300/>

- UiO. (u.å.). *Norsk litteraturkritikk*. Universitetsbiblioteket & Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Hentet 11.04.2022 fra <https://ub-baser.uio.no/norsk-litteraturkritikk>
- Willumsen, L. H. (1997a). *Havmannens datter*. Aschehoug.
- Willumsen, L. H. (1997b). *Havmannens datter: Regine Normann - et livsløp*. H. Aschehoug & Co.
- Willumsen, L. H. (2002a). *En narratologisk studie i Regine Normanns forfatterskap* [Universitetet i Bergen]. Bergen, Det historisk-filosofiske fakultet.
- Willumsen, L. H. (2002b). Mottakelsen av Regine Normanns debutroman *Krabvaag*. I B. bygdelag (Red.), *Bøfferding* (s. 49-62). Bø bygdelag.
- Ørjasæter, T. (2000). *Nini Roll Anker*. Aschehoug.

Appendiks 1: Primærlitteratur: Korpus av anmeldelser av *Krabvaag* (1905),
Barnets tjenere (1910) og *Det gråner mot høst* (1930)

Korpus av anmeldelser av *Krabvaag*:

Fra Bø bygdelags årbok ved Liv Helene Willumsen (Willumsen, 2002b, s. 56):

F.N (1905, 02. desember). *Social-Demokraten*.

Kinck, H.E (1905) *Fra Bøgernes Verden* (nr.1).

Fra Liv Helene Willumsens privatarkiv om Regine Normann

SATØ - Statsarkivet i Tromsø (P-0774):

A.K. (1905, 30. november). *Social-Demokraten* (nr. 278).

C.N. (1905, 19. november). *Verdens Gang*.

Christensen, H. (1905, 16. november). *Posten*.

Hk. (1905, 27. november). *Nidaros* (nr. 285).

L-d (1906, 9. januar). *Literatur. Morgenposten*.

Nordmøre Folketidende (1905, 15. november).

R.B. (1905, 24. desember). *Litteratur. Nordland*.

Smaaleneenes Amtstidende (1905, 03. november).

Fra Nasjonalbibliotekets database over norske aviser og tidsskrifter:

-a.- (1905, 24. november). *Literatur. Bergens Aftenblad* (Bergen: 1889-1942).

B. (1905, 29. november). *Nordtrønderen* (nr. 139).

Buskeruds Blad (1905, 1. desember). *Literatur* (nr. 331).

Christensen, H. (1907). *Den nyeste norske litteratur*.

Nordisk tidsskrift för vetenskap, kunst och industri, (s. 421-423). Letterstedtska
föreningen.

-e. (1905, 23. november). *Anmeldelser. Sarpen* (nr. 140).

E.V. (1905, 30. november). *Bøger. Tromsø Stiftstidende* (nr. 95).

L-h (1905, 15. november). *Bergens Tidende* (nr. 322).

Lützow Holm (1905, 16. desember). Literatur. *Morgenbladet* (nr. 676).

MI. (1905, 25. november). Literatur. *Bergens Annoncetidende* (nr. 318).

Nedenæs Amtstidende (1905, 29. desember). Bøger (nr. 95).

Nilssen, S. (1905, 20. desember). Literatur. *Stavanger Aftenblad* (nr. 334).

Norsk Skoletidende (1905). "Litteratur".

I Raknerud, A., Ramseth, C., Rud, J., Sandvik, P., Stav, H. & Trætteberg, E. (Red.) (s. 870). Norsk skoletidenes bogtrykkeri.

Ø.R.F (1905, 12. desember). *Aftenposten* (nr. 698).

Oplandenes Avis (1905, 22. november). Bøger. (nr. 273).

Ørebladet (1905, 26. november). Bøger. (nr. 279).

Ringerikes Blad (1905, 14. november). Nye Bøger. (nr. 142).

T.P (1905, 27. november). *Dagbladet* (nr. 321).

Trondhjems Adresseavis (1905, 13. november). Kunst og Literatur. (nr. 318).

Korpus av anmeldelser av *Barnets tjenere* (1910):

Fra Nasjonalbibliotekets database over norske aviser og tidsskrifter:

A. H. (1910, 7. desember). Bøker. *Lindenes* (nr. 141).

A.P (1910, 19. november). Norske forfatterinder. *Arbeidet* (nr. 296).

Buskeruds Amtstidende (1910, 17. desember). Bøker. (nr. 297).

C.J.H (1910, 22. desember). Bøker. *Morgenbladet* (nr. 729).

C.t. (1910, 03. desember). Bøker. *Helgeland* (nr. 127).

f- (1910, 23. november). Literatur. *Trondhjems Adresseavis* (nr. 387).

F.N. (1910, 18. november). “Barnets tjenere”. *Social-Demokraten* (nr. 268).

G.E. (1910, 31. desember). Nye bøker. *Nordlys* (nr. 102).

H.C.G (1910, 26. november). Nye Bøker. *Fredrikstad Tilskuer* (nr. 278).

Harstad Tidende (1910, 8. desember). Literatur. (nr. 96).

Helgelands Blad (1910, 24. desember). Bøker og bla (nr. 103).

J.S (1910, 6. desember). Litteratur. *Gjengangeren* (nr. 191).

L-h (1910, 2. desember). Nye bøker. *Bergens Tidende* (nr. 341).

Moss Tilskuer (1910, 13. desember). Bøker. (nr. 150).

Nilssen, S. (1910, 29. november). Literatur. *Stavanger Aftenblad* (nr. 277).

Nordtrønderen (1910, 30. november) Nye bøker. (nr. 136).

Romsdals Amtstidende (1910, 07. desember). Nye Bøker. (nr. 144).

Sarpen (1910, 24. november). Anmeldelser (nr. 138).

Svensen, M. (1911).

I Th. Klaveness & E. Berggrav-Jensen (Red.) *For kirke og kultur* (nr. 3, s. 185-186).
Steen'ske boktrykkeri og forlag.

T.R. (1910, 23. desember). Literatur. *Nordlandsposten* (nr. 101).

Korpus av anmeldelser av *Det gråner mot høst* (1930):

Fra Nasjonalbibliotekets database over norske aviser og tidsskrifter:

- A.H. (1930, 20. november). Fortællinger. *Smaalenenes Amtstidende* (nr. 270).
- A.M.J. (1930, 22. november). Bøker. *Nordlys* (nr. 185).
- A.P. (1930, 15. november). Av årets bokhøst. *Bergens Arbeiderblad* (nr. 266).
- A.S. (1930, 06. desember). Litteratur. *Bergens Aftenblad* (nr. 285).
- Asker og Bærums Budstikke (1930, 19. desember). Nye bøker. (nr. 149).
- Bang, O. (1930, 22. november). Bøker. *Gudbrandsdølen* (nr. 270).
- Benneche, O. (1930, 17. november). Nye bøker. *Agder Tidend* (nr. 266).
- Buskerud og Vestfold (1930, 11. desember). Bøker. (nr. 288).
- Buskeruds blad (1930, 17. desember). Bøker. (nr. 313).
- C.J.H. (1930, 18. desember). Bøker. *Morgenbladet* (nr. 394).
- Coldevin, A. J. (1930, 3. desember). Nordlandsfortellinger. *Helgeland* (nr. 95).
- E.L (1930, 18. november). Ny nordlandsbok. *Andøya Avis* (nr. 88).
- Elster, K. (1930, 19. november). Nordlandssagn. *Aftenposten* (nr. 592).
- Falkberget, J. (1930, 9. desember). Regine Normann. *Arbeider-Avisen* (nr. 286).
- Finmarksposten (1930, 23. desember). Litteratur. (nr. 28).
- For bygd og by (1930, 27. november). I samleutgave av *For bygd og by* (nr. 1-24, s. 380).
- Føyen, J. (1930, 15. november). Regine Normann.
Norges Handels- og Sjøfartstidende (nr. 266).
- H.O. (1930, 26. november). Litteratur. *Agderposten* (nr. 276)
- Haugholt, K. (1930, 21. november). Nye bøker. *Porsgrunds Dagblad* (nr. 267).
- Hole, A. (1930, 20. november). Bokmelding. *Velgeren* (nr. 269).
- Kielland, E. (1930, 13. november). Regine Normanns nye bok. *Dagbladet* (nr. 267).

Kielland, E. (1931).

I K. Fischer (Red.) *For folkeopplysning: tidsskrift for boksamlinger og folkeakademier*. (vol 16, s. 13).

Lister (1930, 17. november). Nye bøker. (nr. 133).

Nordlys (1930, 27. november). Bøker. (nr. 202).

Norgesposten (1931, 6. januar). Böker. (nr. 1).

O.H. (1930, 11. desember). Nye bøker. *Bergens Tidende* (nr. 287).

R. Th. Chr. (1931). Historia och folkelivsforskning.

I N. Helitz (Red.) *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* (vol. 7, s. 157).
Letterstedtska Föreningen.

Ring, B. (1930, 19. november). Det graaner mot høst. *Nationen* (nr. 270).

S. (1930, 20. desember). Bøker. I E. Trætterberg (Red.) *Norsk Skoletidende* (62. årgang).

S.L. (1930, 8. desember). Regine Normann. *Haugesunds Dagblad* (nr. 285).

S.S. (1930, 21. november). Ny litteratur. *Adresseavisen* (nr. 272).

Solberg, R. (1930, 29. november). Bøker. *Laagen* (nr. 277).

Sørflaten, M. (1931, 22. januar). Frå bokheimen. *Austland* (nr. 3).

T.R. (1930, 21. november). Regine Normanns nye bok. *Nordlandsposten* (nr. 273).

Thesen, R. (1930, 19. november).

Fortellinger og nordlandssagn. Braaten, Haukland, Regine Normann. *Arbeiderbladet* (nr. 316).

Tromsø (1930, 6. desember). Hjemme og ute. (nr. 284).

Valle, T. (1930, 9. desember). Bøker. *Bodø Tidende* (nr. 144).

Vestlandske Tidende (1930, 20. desember). Nordlandssagn. (nr. 296).

Øi, G. (1930, 13. desember). Blandt Böker. *Stavangeren* (nr. 288).

Appendiks 2: En bibliografi over Regine Normanns bøker:

Tittel	Utgivelsesår
Krabvaag. Skildringer fra et lidet fiskevær	1905
Bortsat	1906
Stængt	1908
Barnets tjenere	1910
Faafængt	1911
Dengang-	1912
Eiler Hundevart	1913
Riket som kommer	1915
Den graa kat og den sorte	1916
Til guttene mine ute i den vide, vide verden	1916
Berit Ursin	1917
Havørnens nabo	1921
Min hvite gut og andre fortællinger	1922
Den nye eventyrboken 1 (antologi med flere forfattere)	1924
Eventyr	1925
Nye eventyr	1926
Nordlandsnatt	1927
Det gråner mot høst	1930
Usynlig selskap	1934
Ringelihorn og andre eventyr (samling av Eventyr og Nye eventyr)	1967 (posthumt)